

Det Ottende Capitel.

Om den Danske Nations naturlige og moralske

Beskaffenhed, nu saavelsom i de

Ældre Tider.

Nationens moralske og naturlige Carater i Almindelighed. Om vor Nations naturlige og moralske Character paa nærværende Tid (efter at samme, ligesom fordem den Engelske, ved mange Tilfælde haver modtaget en kiendelig Blanding af adskillige fremmede Nationer) er det for enhver vanskeligt at fælde nogen vis Dom, dog mest for mig, som af en patriotisk Tilbøyelighed, alt for meget maatte oversee dens Feyl. Herr Baron Holberg, som en Normand, der længe havde levet i Danmark, og maaske lidt meere upartiisk kunde dømme derom, berører denne Punct i sin Danske Stats-Beskrivelse Cap. I. og siger særdeles p. 18. Den Middelmaadighed, som Monfr. Molesworth legger Nationen til Last, nemlig, at de Danske ere ikke taabelige, ikke heller høykloge, havde en anden upartiisk Skribent maaskee udtolket som en Dyd og Middelvey ec. ”Den pønser, iger Holberg, lidt meere paa en Ting, end en Franzos, men lidt mindre end en Engellænder; Den er ikke saa sparsommelig, som en Hollænder, men lidt meere paaholden end en Normand: Den er ikke ssa ordriig, som en Tydsk, ey heller saa lidt talende som en Spanier. Ikke saa skiemtsom, som en Gasconier, ey heller saa ærbar som en Potugiis. Ikke saa letsindig som en Pariser, ey heller saa tundsindig, som en Italiæner”. Saavidt Herr Holberg. Hertil (127) vil jeg føye det, som Herr Justice-Raad Rothe siger i sine ypperlige Tanker om Kierlighed til Fædernelandet p. 293. ”Der er noget uforgængeligt i Folkenes Gemyts-Art; thi der er noget, der grunder sig paa naturlige uforanderlige Aarsager; men det, der grunder sig paa tilfældige Omstændigheder, paa Opdragelsen, paa Omgang med Fremmede, paa Riigdommens Formeerelse, paa Regieringens Form eller andre slige Ting, der er Afvexling underkast, og det gjør Folkene tit ukiendelige for den, der ikkun seer paa det udvortes, paa særskilte Handlinger, eller paa enkelte Deelee uden for deres Sammenhæng med det gandske. De Tydske og Franske kiendes endnu paa det, Tacitus og Cæsar har sagt om dennem. Grækenlands nu værende Beboere have den samme Folelighed, den samme Fiinhed i Forstanden, der skillede deres Fædre fra de andre Jordens Folk. De ere altid glade, de danse og synge endog under Trældommens tungeste Byrde, og hver paa deres Kyster handlende veed at tale om den Færdighed, de have i at skuffe. Saaledes bliver Tingen den samme, men viiser sig anderledes, efter de tilfældige Omstændigheders Løb. Jeg taler om Hoved-Trækkene i Maleriet; jeg taler om Handlings Maadens væsentlige Grunde: de ere ikkun saa, men have Indflydelse i alt.

Det er en vidtløftig Sag at bestemme Folkenes Gemyts-Art. Jeg haster mod mit Værkes Ende, og kand derfor alleene sige tvende Ord om os og andre Nordens Folk. Mig synes, vi have faaet Styrken i vores Lod, som andre have faaet Fiinheden. Vi kunne imodtage de store, stærke og vedvarende Følelser, men derfor bevæges vi mindre hastigen; vi kunne, imodtage de store, stærke of vedvarende Følelser, men derfor bevæges vi mindre hastigen; vi kunne, med en utrættet Møye, trænge dybt ind i Tingene, men derfor blive vi ikke de lette og finde Skiønheder vaer; (128) vi have meere sund Sands end Vid, vi oversee meget, fordi vi ere taalmodige, men vi kræve Tiid for at

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

betragte Tingene. Fornøjelsen er mindre levende hos os, derfor gjør Vellysten svagere Indtryk paa vore Siele, derfor forderves vi ey saa hastig, derfor blive vi ikke saa let Sandsernes Trælle; men og derfor ere vi mindre skikkede til Kunster, der eene fødes ved Naturens Yndighed Følelse. Vi styrkes meere af Fornuften end af Indbildnings Kraften. Vi kunne blive saa agtbare, men kunne ikke saa let gjøre os elskede. ”

Skabning. Om Nationens Exterieur, Skabning og Farve, dømmes den store Physicus J. S. Haller i sin Natur Geschichte der Thiere und Menschen p. 140 saaledes: ”Die Dänen sind grosze starke Leute, lebhaftet und rother Gesichts-Farbe. Sie erreichen ein ziemliches Alter. Ihre Weiber sind weiz, von guter Bildung, sehr fruchtbar und wirthlich.” At Fruentimmeret særdeles distingveres ved den lysere Farve, glemmes ikke i den Tractat: Venus Physiqve P. II: Cap. I. anført i det Hamborgske Magazin Tom I. p. 48. med følgende Ord: Man findet keinen ganz weissen, als wenn man weit in den gemässigten Ærdstrich hinein kommt. Am Ende dieses Ærdstrichs, finder man die weissesten Volker. Die Dånische Blonde verblendet durch ihre wisse Farbe, den erstaunten reisende. Er kan es kaum glauben, datz sie, die er izt siehet, und die Africanerin, die er gesehen hat, beydes Frauenzimmer find.

Temperament. Nogle ældre udenlandske Skribentere give tilkiende, at Nordens Indbyggere i Almindelighed blive anseete for særdeles blodrige, føre og fyldige af Legeme. Ligesom af Sind og Mod, mandhaftige, frem for (129) andre. (*)

(*) Gothi conscientia virium freti, corpoirs validi, manu prompti, Isidori Chron. P. 730.

Vel mueligt, at Forskielle og Fortrinet kand have været kiendeligere I den Verdens Alder, da Levemaaden var eenfoldigere og Overdaadigheden I Mad og Drikke mindre bekiendt. Imidlertid siger Vitruvius Lib. VI p. 104 seqv. ”I Norden opføres Folk med meget store Legemer, (immanibus corporibus) lys Farve og meget Blod, fordi de ere vædskefulde og dannede under en kølende Luft. Deres Blodrigthed gjør dem i Krigen uforsagte. = = = De som fødes i en kølig Luft, ere færdigst til at slaaes, og uforfærdede til at gjøre et heftig Anfald, men ved Seendragtighed brydes og tæmmes de. ” Dersom de sidste tvetydige Ord: Magnis viribus ruunt sine tomore, sed tarditate anime resringuntur, forstaaes om en phlegmatisk Seendragtighed, som i Begyndelsen tempererer deres naturlige Varme, hvis fulde Kraft ytre sig maaskee landsommere, men varer længete hos dem end hos de sydligere Folk, da giver jeg Virtuvii Meening Bifald, særdeles i Hentydelse paa vor Danske, meere end paa den Norske og Svenske Nation. Jeg mener, at den Danske haver, i Henseende til sit Temperament, meest Overeensstemmelse med den Hollandske, da de begge leve under en temmelig vaad og tung eller trykkende Luft-Kreds, ikke nær saa tør, som i de fleeste andre Lande.

Meere pflugmatisk end hos en deel andre. I Dannemark, ligesom i Nederlandene, forvolder Havets Naboskab, at Luften fyldes med mange fugtige Uddampninger og influerer over Indbyggernes Legems- og Sinds-Beskaffenhed saaledes, at dem gemeenligen ikke sattes en god Deel af kølende Vædske i Blodet. Dette (130) Phlegma gjør os ikke slet saa muntre og fyrrige, som enten Franzøserne eller de Høitydske, men tillige giver den os mere Stadighed og Bestandighed i vore Tanker og Gierninger. Vi komme noget sildigere af Sted, men desto sindigere og eftertrykkeligere, og naar vi først ere satte vel i Bevægelse, samt undertiden have givet nogle Lære-Penge, eller paa anden Maade ere blevne stimulerede og opmuntrede, da udføre vi vore Ting med meere Orden og Bestandighed end en Deel andre. (* Latin 130)

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Dog derhos blodrigt. Imidlertid er bemeldte phlegmatiske Temperament foreenet med en stærk Blanding af det sangviniske eller blodrige, og det i Anledning af Landets Frugtbarhed paa Korn og Qvæg, som giver Almuens Folk her, frem for i de fleeste andre Lande, god forraad paa Mad og Drikke af det nærsomme Slags. Kiødødere ere de Danske; ligesom de Engelske, frem for i de fleeste Lande, god Forraad paa Mad og Drikke af det nærsomme Slags. Kiødædere ere de Danske; ligesom de Engelske, frem for Høitydske eller Franzoser, i saadan Grad, at naar disse behielpe sig med Roer, Rødder, Agurker, Salade eller andre Have-Væxter, og ikkuns paa Høytiids Dage, faaer lider Kiød eller Flesk af smage, da ædes dette af den Danske Bonde, nogle dage om Uden, som sædvanlig Suel. Jeg vil ey sige, at det er sundere eller giver desto lettere Blod (thi jeg ønskede mine Landsmænd det i noget meere af den tydske og franske Smag) men vel er det vist, at meere (131) Kiød-mad giver Blodet en stærkere og hidsigere Næring til at holde Jevnvegt mod den forbemeldte Phlegma, alt efter Forsynets viise og gode Indretning, som vi Mennesker ikke altid indse. Saa er og derfor den Danske Bondes eller anden Arbejders legemelige Kraft, længere i Stand til at udholde et strænget Arbejde, om han ellers haver saa god Lyst som Evne dertil, merket dette, at, naar vi have haft Tydske eller andre fremmede Arbejdere i én slags Gierning med vore Danske, da have disse ikke strax grebet sig saa stærk an, eller været saa fyrrige i Begyndelsen, men frem for hine, have de holdt ud i Længden; og viist en fuldkomnere Legems Styrke; uden Tvivl forsi stamina corporis hos dem vare af et vigtigere Indhold. Af denne naturlige Grund er det vel ogsaa, at vore Danske Krigs-Folk, saa vel i Marken som paa Floden, langt bedre og bestandigere holde ud, end de fleeste andre, saa fremt de ellers vel anføres og vel pleyes, med tilstrækkelig Underholdning. Den ville de have, ellers gjøre de ikke got: men saae de den, da understøttes Hiertet af Maven, og synker ikke saa snart. En Sandhed, som jeg haver hørt stadfæste af gamle Officerer, hvis Meening var, at saa længe vore Danske Krigsmænd havde fuldt op af deres Lands sædvanlige Føde og Drikke, da torde man sikkert føre dem i Ild og Vand, lidende paa deres Mod og Mandom, saasom paa en Muur.

Paa de gamle Danskes Tapperhed ja alt for store Lyst til Krigs-Tog i fremmede Lande, er i denne Bogs Begyndelse anført Exempler nok, som stadfæste den Engelske Konges Alfredi Bekiendelse hoa Dudon de S. Qvintin de Actis Norm. Lib. II. p. 73 Nulla tellus essert viros magis qvam Dania præcipuos armisque strenue edoctos. Det er: Intet (132) Land giver fortrefligere og sribbarere Folk af sig end Dannemark.

Tapperheds ugemeene Roes i de ældre. Item Annal. Fuldens, in collect. Qvercetan. P. 18, ad ann, 891. Erat ibi gens fortissimo Danorum, qvæ nunqvam antea in aliqva minitione, aut capta aut superata auditor. C: (I Nederland) var det allertapperste danske Folk. Om hvilket man aldriig til forn haver hørt, at det I nogen Festning er taget til Fange eller overvundet. Saa og Luitprand Chron. Lib. II. apud Murator. In Script. Ital. Tom. II p. 451. Cujus (Henrici D. Saxon) ex hoc apud Italos nomen maxime tunc clarebat, qvod Danos, nulli ante subjectos, folus ipse debellaret ac tributaries faceret: Hands (den Sachsiske Hertug Henrici I. siden Romersk Konges) Navn blev hos Italiæerne den Gang allermeest berømmelig deraf, at han allene overvandt og undertvang sig de Danske, hvilke tilforne af ingen vare undertvungne. Og endelig Alb. Crantz, in Wandal. Cap. XL. Erat ea natio Danorum aliqvando universis terrori: Britanniam occupavit, Gallias expilavit, Germaniæ littota est populata, Frisiis imperabat, Saxones aliqvando ad juga coegit. Denne de Danskes Nation haver fordem været en Skræk for alle. Den haver indtaget Engelland, udplyndret Frankerig og Tydskland, hersket over Friserne og lagt Sachsen under Aag. Item: Hist. Gotb. Lib. IV. Hæc illa est Danicæ & Normannicæ gentis gloria, qvam indagamus, qcod in longinqva Regione ditionem qvæsierit, primun

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

in Longobardi per annos ducentos, deinde in Normannia, ubi ducatus honore non contente, non quievit, donec Angliam sibe adjeceret. Denne er det Danske og Normanniske Folkets Ære, som vi opsøgte, da den haver forskaffet sig Herredom I langt fraliggende Lande, anlagt Førstendømme, grundfæstet (133) Kongeriger, og efterlader sig dem først 200 Aar i Lombardiet, siden i Normandiet, hvor det ikke nøyedes med et Førstendoms Ære, og ikke hvilede, førend det forskaffede sig dertil Engelland.

Og nyere Tider. Af nyere Tidens Skribenter vil jeg endnu legge hertil, saasom af den Engelske Envoyé Vernons Reyse-Beskrivelse i Dannemark. Rotterdam 1707, der hedder det p. 547 seqv. ”Jeg anseer de Danske saasom Levninger af en berømmelig Nation, hvilken fordem haver gjort stor Opsigt i Verden, udbredet sine Colonier allevegne, og paa adskillige Tider underkastet sig ved sine Vaaben, Europa største Deel. De Cimbrer og Teutoner, som havde hiemme i Dannemark, og som komme Resten af Verden til at skielve, vil jeg lade ligge begravne i Alderdommen. Dette maa man bekiende, at nu omstunder er i Europa ingen Nation, som haver været saa meget frygtet, og haver gjort flere Erobringer end den Danske (* latin 133). De Danske overfaldt fordem Frankerig, trængde dybt deri, og ødelagde i lang Tid dette store Rige, indtil de franske Konger saae sig nødte til, at indrømme dem én af deres rigeste Provintzer. Engelland, Irland og Skotland have været iblant deres Erobringer. Det første af disse Riger havde de besiddet længe nok, og givet det adskillige Konger. Den store Kong Knuds Ihukommelse holdes der endnu i Høyagtelse, og hands Blod flyder endnu i vore Kongers Aarer. Sachsen, Lifland, Polen. Rusland have været de Danske Vaaben underkaste. Sverrig og (134) Norge have de indtaget, og man kand sige, at de Danske have været de berømmeligst og de stridbares te Europæiske Nationers Overvindere. Under samme Syns Punct ansees de gamle Danskes Bedrifter af de tvende store Historie-Skriver Jonne Meursio i den Danske Histories dedicat, til Christen Friis (* Latin 134) og Joann. Jaaac. Pontano, in Chorograph. Dan p 776 (** Latin 134)

Krigens Lykke omskiftelig. I de sildigere Tider og hjemme hos dem selv, til eget Forsvar, have de Danske Vaaben ikke været saa lykkelige. Derom vidner særdeles de tvende priisværdige, men i Krigen vandheldige Kongers Christiani IV. Og Friderici III. Historie, alt for kiendelig, men tillige bevidner med dette, at Forskiellens rette Grund og Aarsag ikke kunde søges i Nationens mindre Stridbarhed eller mindre Troskab med Fædernelandet og dets Regentere, men næst den Allerhøyestes Styrelse, egentligen i de snevre Grændser, som den Gang indskrænkede Kongernes Magt og Myndighed, hvis Mangel lod Landet staae saa got som gandske værgeløst, lige indtil Fienden var paa Grændserne, og uden synderlig (135) Modstand spillede Mester i et Land, hvor man ikke havde efterlevet den gamle Regel: Tempore pacis de bello cogitasse, neminem poenituit.

Krigens saavel som andre Tings Lykke er ustadig, og dens Ære, som for menniskelige Øyne er én af de alleranseeligste, (i Guds Øyne formodentlig ikke) vandre Tid efter Tid, fra Nation til den anden: Lyksaligst er det Folk, som finder mindst Trang eller Anledning til at indlegge sig den Slags Ære, der kjøbes alt for dyre, ved Borgernes Blod. I vore Tider have vi seet de nyeligen allerseyerrigeste Folke-Færd overvundne én gang efter den anden, skjønt Folket haver været det samme, med Omstændighederne forandrede, og den Allerhøyestes Hensigt anderledes: Han som lader baade hvært Menniske og heele Nationer spille den Rulle, som svare til hans Øyemærk i Verdens Huusholdning, saa at hver Nation hverken er eller gjør og gielder meere i det store Spil, end han vil ogsaa længe ham got synes.

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

tvivler Siden det navnkundige Falkenbergske Feldt-Slag, An 1565 i Friderici II. Tid, da 4000 Danske ved at slaae i aaben Mark 25000 Svenske af hvilke de 500 laae døde paa Val-Pladsen (*) og efter den Kalmarske Feide under Christ. IV. Have de Svenske unegtigen havt Seyeren paa deres Side i de allerfleste Feldt-Slage; men derimod til Søes, ligesaa sædvanligen maattet vige for de Danske, og ladet dem beholde Seyer.

(*) Om denne Mageløse Seyer, vidner en Medalje i Museo Regio Tab. XIX. Med følgende Paaskrift: An. 65 Am Abondt S Ursul, Slug K. Friderich der 2, mit 4000 Man auf Astor Heide; K. Erich den 14. war 25000 Man starck, und bliben 5000 Sweden auf die Walstadt.

Danske Hielpe Tropper udenlands. Saa have og de danske Hielpe-Tropper til Lands, i Slutningen af forrige Seculo og Begyndelsen af dette, indlagt meget Ære i Irland, Ungarn, Italien, Nederland og Tydskland, særdeles i den decisive Bataille ved Hochsted, hvor de Danske Tropper reve de Franske den Seyer af Haanden, som syntes allerede at være paa deres Side (*Latin 136)

Endnu større: Tak og Ære forhvervede sig de danske Tropper An. 1706 i det Slag ved Ramalies, hvor de, efter eb stærk Marsch, anfaldt de franske Huus-Tropper, slog og adspredte dem, samt bragte en fuldkommen Seyer til veye, hvilket den Engelske Dronning Anna taknemmeligst erkjendte med sin Skrivelse til Kong Frideric IV, af hvilken nogle Prd fortiente at anføres, nemlig disse: ”Endskiønt Eders Majestæt allerede er underrettet om, med hvilket Tab de foreente Spanske og Franske, den ottende i denne Maanet, ere blevne slagne ved Ramalies, og hvilken stor Ære de Danske Regimenter i det Slag have indlagt sig, saa have vi dog anseet det for vor Pligt, at lade Eders Majestæt vide, hvor stor Taknemmelighed disse uovervindelige Tropper have fortient af os og vore Allierte; Thi det er billigt, at de, som med en stor Tapperhed have feget under vore Fahner, og (137) saa af os bekomme den fortiente Roes og Priis. Visseligen kunde vi ikke noksom forundre os over, at disse Soldater, end ogsaa efter at de ved en lang Marsch vare udmattede, med saadan Iver indtrængte sig i Fiendens Slagt-Orden. Fiendens Beskuelse gav dem nye Kræfter, og saasart de fik dem at see, dreve de dem paa Flugt. Endelig have Franziserne befundet, at de ikke kunde komme op mod de stridbare Engellænder og Danske, og at det er dem sikrere at ligge skiulte i deres Fæstninger, end at stride i aaben Mark. - - - O ser intet andet tilovers, end at recommandere Eders Majestæt disse tappre Tropper, som have udrettet sa store Ting, ikke tvivlendes, at Eders Majestæt, efter sin sædvanlige Godhed, og for at opmuntre andre til Tapperhed, haver Naade for saadanne Folk, hvilke have tilveyebragt sig selv og den Danske Nation ikke mindre Ære, end gandske Europa Nytte.”

I sædvanlige Omstændigheder og hvad sin tilhører det borgelige Liv, kand ingen nægte Nationens Fredfærdighed, Høflighed og Hospitalitæt, allermindst dens Godhiertighed med Trængende, hvilken noksom bevidnes ved daglige Almisse og saa mange rige Stiftelser for alle Slags fattige, at i de protestantiske Lande, at lige Størrelse, knap findes fleere rigeligere doterte Hospitaler, offentlige Frie Skoler, Børne-Huuse, Enke-Huuse, Jomfrue-Klostere eller andre Anstalter til Nødlidendes Hiels og Bistand. Hvad man derhos beklager, er dette, at ligesom alt got, tilfældigviis, kand være nogen Misbrug underkastet, saa opmuntres mange Fattige til Ørkesløshed eller mindre Stræbsomhed og Sparsommelighed, ved den Tillid, som settes paa Almisse, Pensioner og Hospitaler. Sagde jeg, at Nationens største (138) Deel lignede sine Naboer, paa høyre eller venstre Side, i Nøysomhed med lidet, Nærsomhed og utrettet Vindskibelighed i alle Slags Arbeyd, da gik det vist nok uden for Sandheds Grændser. **Misbrugt** Magelige er vi for den største Deel, maaskee i

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Anledning af Luften og det tilforn omtalte Temperament, dog ere vi ikke desto mindre betænkte paa at leve vel, ja noget bedre end Omstændigheder kunde tillade, efter en god Huusholdnings Regler.

Til Ørkesløshed. Det findes ogsaa kiendelig nok, at de Fabriqveurs aller andre Haandværks-Folk, som paa nogle Aars Tiid, i temmelig Antal ere indkomne, og have boesat sig iblant os, ikke vedligeholde deres eget Lands Leve-Maade, saa at vi af dem kunde tage Eksempel paa Tarvelighed og Flittighed, men snarere at de gaae over til os, og antage den Danske Smag i en kostbarere og mageligere Leve-Maade, hvilket endelig maa have sin Indflydelse paa Vahrenes høyere Priis hos os, end i deres Fæderneland.

Blandt Bonde-Standen er vel nogen meere Tarvelighed end i Kiøbstæderne, særdeles i Hoved-Staden, dog ikke nær saa megen, som i de fleeste andre Lande, og skiønt jeg ikke underskriver alle Hr. Nic. Hier. Gundlings Ord i hans Discours uber den izigen Zustand der Europ. Staaten P. II. cap. VIII. P. 186, maa dog tilstaaes det meeste af havd han der soger, nemlig: ”Der Dâne lebet delicieux, und darin hat Molesworth recht, /*) wann er saget: Der Dâne esse und trinke gut, er liege so gerne im Bette, und datz er in keinem Lande so gute Betten gesehen, als in Pommeren, Meklenborg und Dannemark; (139) den sie haben da tresliche Gånse und Federn. In Dänemark ist kein Bauer, der sich nicht umb den andern Tag Weitz anziehet, und alle Tage seine 3 Gerichte hat, isset alle Tage Fleisch, aber meist geböckeltes ec. ”

(* Udi adskillige andre Ting tager Gundling Nationens Partie mod Molesworths aabenbare Bagtalelse.

Hvo veed, om ikke den tydske og franskøske Almue gierne var den Danskes Efterfølgere i alt dette, saafremt den dertil fandt Raad og Leylighed, hvilket blandt andet sluttes af det, som nyeligen blev anført efter Sandhed, om Fremmede som i de sildigere Tider indfinde sig hos os, og strax beqvemme sig til vores Leve-Maade, om ikke andet, saa dog i Magelighed, Mad og Drikke, At ogsaa dette haver været Nationens Sædvane af Arilds-Tid, saadant mærkes af dens Ihukommelse efterladt i Engelland, hvor man ellers nu omstunder driver Overdaadighed saa høyt, som i noget Land, og hvor Bonden selv lever saavel, som den tydske Herremand. (*)

(* Naar man i Engelland vil beskrive et fedt og lastet Menneske af god Anseelse, siger man: He looks lyk a fermar. Han seer ud som en Bonde.

Da de danske i det 10ende og 11te Seculo, spillede Mestere i Engelland, misbrugte de vist nok deres Lykke, ey alene til Voldsomhed over Landets egne, men ogsaa til Fylderie, Fraadserie og Lediggang, tilleggende sig selv det Ære-Navn af Lord Dane eller Herre Danske, som siden blev til et Øge-Navn, og en kort Beskrivelse paa saadanne Folk, som ville leve paa Herre-viis og derhos intet bestille. For Alderdommens Skyld og til Beviis paa Tidernes merkelige Forandring i Engelland, vil jeg herom anføre, af Engelske Krøniker, et par Vidnesbyrd, hvis korte Indhold er, at de Danske, som fandtes i alle Huse, levede paa Engelsmandens Omkostning, ligesom (140) Vandbierne blandt de andre Bier, dreve deres Vert ud at arbejde, men diverterede sig selv hiemme med Mandens Kone og Døttre (*)

(* Saa hedder dit i Pet. Heylings Cosmograph. Lib. I. p 271. First each Englisch house maintained one Dane, hov Living idely, lik the drone among the Bees, had the Benefit af all their Labour and was by them called Lord Dane. And even now when we see an idle fellow, we call him a Lord Dane. Saa og udi Fabiana Chronic. Vol I. P. VI. Cap. 198. The Danes by strenght causes husband

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

men to eare and sow the lande, and do all other wile labour, that belonged to husbonderie, and the Dane helde wife at his pleasure, with daughter and servant. And when the Husband man came home, he scould scantle hawe of his owne or servants had, sp that the Dane had all the commandement and eate and dranke his fyllw af the Worst. And ower that the common people where sa of theym oppresfed, that for feare and freade, they called them in ewery house af they had vule af, Lond Dane.

Arbeydsomheds Fremgang og Forbedring I vore Tider unegtelig. Hvad ellers angaaer den Danske Nations Industrie, Stræbsomhed og Fliid i at foretage sig noget til sit særdeles, saavelsom det almindelige Bedste, da kand man, paa Grund af en unægtelig Erfaring, ogsaa sige dette, at, skjønt man deri ikke endnu haver naaet nogen høy Grad, saa staaer man ikke heller nær saa langt tilbage, som i forrige Tider, og hvad os endnu fattes, er, skjønt ikke lidet, dog ikke heller slet saa meget, som visse velsindede Patrioter, med idelig og alt for stor Klynken, og Klagen, give tilkiende: En Gemyts-Syde, som finder Smag i at betage sig selv og andre, Fornøyelsen af allerede opnaaede Fordeele, alene fordi disse endnu ere mangelfulde og ufuldkomne, skjønt vist nok drevne saavidt, som Forfædrene aldrig havde forestillet sig. Til Beviis herpaa, henvises ikkuns til det lidet, som om denne Materie er anført, i Eutropii Philadelphi Oeconomiske Balance, (141) cap. XIV. P. 311-316, hvor Industriens og de dertil henhørende Borgelige Tings Fremgang korteligen er forestillet. Fra dette indeværende Seculi Begyndelse, er vist nok gjort en kiendelig Fremgang i Landets Dyrkelse med meere Vindskibelighed, Vid og Fliid, da mange tusinde Tønder Agerland ere tagne under Ploven, efter at de stedse eller dog fra utænelige Tider, have lagt udyrkede og til ingen eller saare liden Nytte. Dernæst ere mangfoldige Manufacturer og Fabriqver anlagte og fortsatte, skjønt ikke uden store Vanskeligheder, og endelig er Handelen og Søe-Farten udvidet, skjønt ikke til lige Fordeel for alle særdeles Stæder og Personer, hvilket ved enhver Forandring er umueligt, saa dog vist nol til det almindelige Bedste. Herved have vore store Konger, saasom rette Lands-Fædre, forhvervet sig en udødelig Roes, og paalagt Undersaatterne den allerstørste Forpligtelse, da alle de Ting, som ikke stoed i private Folkes Formue at foretage sig, ere først forsøgte, og siden satte i Verk, ved Udlæg af den Casse, som ikke allevegne staaer aabent saa got Brug. Allermest kunde man med Sandhed sige i den Henseende, til vores nu regerende Allernaadigste Kong Friderich den Femte, hans udødelige Æreminde, der som det behøvedes, og Tingen ikke taledes for sig selv. Saa vidt var hverken Hovedernes Vittighed eller Hændernes Hurtighed nogen Tiid tilforn dreven i Dannemark.

Lad være at den luxuriante og overdaadige Leve-Maade, som vi nyligen have seer at være en gammel National-Syge, blander sig i alt dette, og tager nye Anledning deraf til Daarlighed: Den ville dog ikke have bleven ude, om vi end idelig havde blevet ved at kiøbe Alting fra Fremmede. Saa vidt have vi dog bragt det, ved Manufactur og (142) Søefart, at en Deel Fremmede, som nyligen solgte til os, nu kiøbe af os adskillige kostbare Vahre: følgelig er Nationens opmuntrede og merkeligen forbedrede Industrie en Sandhed, som ey kand modsiges.

Dog alene blandt Almuen. Ikke destomindre findes fornødent, med samme Upartiskhed at tilstaa en anden Sandhed, som ikke aldeles harmonerer hermed, og ikke kand tiene til Nationens Roes, nemlig dette, at den gammeldags Huuslighed og Arbejdsomhed, (om Tarvelighed vil jeg ikke tale) som forud fandtes hos Folk af adelig saavelsom Borgelig Stand, nu omstunder meget svækkes i Hoved-Staden Kiøbenhavn, og maaskee paa flere Stæder, hos dem som rette sig derefter. At

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

spinde, vinde, væve ec. Var vist nok i fornemme Huuse meere brugeligt, end nu omstunder, da deslige Arbeyd med Foragt er henviist alleene til dem af Almuen, som drives ved en overhengende Trang, men saa got som skammelig, og derfor afskaffet, blandt næsten alle velhavende, særdeles i Stæderne, hvorimod, man ikkuns pønser paa en Afvexling i Divertissements, Visiter, contra Visiter, Spille-Partier, Baller, Skue-Spil eller deslige.

I saa vidt haver den gammeldags Industrie vist nok været større, og derimod veed jeg ingen anden Trøst, end at det gaaer i den Henseende, andre Nationer ikke bedre end os. Denne Verdens Alder drives af saadan en Forfængeligheds og Letsindigheds Aand, (maaskee til et Remedium mod sin Tungsindighed, som ogsaa meere klages over) at næsten alle de, som komme i Strømmen, fare bort med Strømmen, foruden vidre Eftertanke.

Angaaende Bonde Almuens Industrie og Arbejdsomhed, særdeles Daglønneres paa Landet, have nogle Patrioter, men allerbest den unævnte Forfatter af det tredje Stykke i Danmarks og Norges (143) Oeconomiske Magazins V. Tome, med god Grund observeret, at denne Flittighed, ligesom Ebbe og Flod tager af eller til, alt eftersom Føde-Vahrene findes eet Aar lettere, følgelig synes den at rette sig efter Capitels Kiøbet. Vist nok er det, efter en Fo saring, som jeg ikke kand tage i Tvivl, at Landmanden, som i dyre Aar, finder Daglønnerne nok, der tilbyder sig selv, maa i lette Aar, leede efter dem, og formedelst deres Mangel, knap kand faee sin Gierning frem. Af bemeldte heel grundig Tractat p. 72 seqv, vil jeg her uddrage noget, denne vigtige Sag angaaende: Nogle af de dovne og efterladne, siger han, skamme sig dog ved at tigge i lette Aaringer, gjøre derfor noget men saare lidet, og finde let Føden i et Land, som haver Overflodighed der af, og hvor Folk i Almindelighed ere godgjørende. Disse ere i gode Tider lade og kostbare, men hvad de skulle bestille, men i dyre Tider ere de hurtige, billige og villige. Deraf sees Aarsagen, hvorfor Aars-Løn, Uge-Løn og Dag-Løn, ja al Slags Arbeyds Løn, uden for de sluttede Laug, er høyere, naar Levnets-Midler ere lette, men lavere naar Levnets-Midler ere dyre; Nemlig fordi fleere Hænder undrage sig Arbeydet i de gode, og flere tage fat der paa i de dyre Aar. Saaledes saa man, F. E. i Aaret 1758, da en Skiepper Rug kostede kuns 14 Skilling Skieppen, og endda var Tøyet bedre og Kiøbet ligesaa, idet første Aar. Ligeledes staaer det fast og feiler aldrig hos Træskoe-Magerne, hvis Haandverk er vidtløftig her i Riget, at, naar Rugen har været let, saa har Træskoene været dyre, & via versa. Andensteds (144) forholder det sig ligeledes: F. E. Udi bemeldte Aar 1758, da Kornet var dyre i Meklenborg, kunde man derfra have et Pund spundet Uldgarn, netto for det samme, som man her giver til Spindelønnen, men nu da Korn-Priserne er falden, saa er Prisen paa Garnet opstegen. ” Efter en udførligere Demonstration af den Skade, som leve-Midlernes alt for lette Priiser paa Føde-Vahre, som gjøre deres Almue flittig, nedsetter Priisen paa deres Arbeyds-Løn, og gjør, at de kunde sælge lettere end andre: men contrarium hos os, drager en anden Virkning efter sig, da de ringere Priise unddrage mange saadanne Hænder fra Arbeydet som ellers grebe sat derpaa. I hvor om Alting er, hiemstilles denne vigtige Sag til vore Statsmænds videre Eftertanke, og anføres her, fordi den synes at fortjene Overveyelse, og fordi man stræber at gjøre denne Lands-Beskrivelse, i alle sine Deelee saa pragmatisk, som muligt være kand, ventende, at mange Ting, saavel de almindelige som særdeles Velfærd angaaende, ville i Fremtiden alt meere og meere indsees og saa vidt mueligt, anvendes til Fæderne-landets Beste, hvilket næst den Allerhøyestes Velsignelse, hviler paa Indbyggernes nærsomme Fliid og Vindskibelighed.

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Betleries Anledning. Denne sidste formodes ogsaa at staae i nogen Grad af kiendelig Tilvæxt og Fremgang derved, at man meere end tilforn, haver været betænkt paa Ungdommens Anførelse til nyttigt Arbejde, item Betleries og Lediggang Afskaffelse. Det sidste var vanskeligere hos os end andensteds, efterdi Levnets-Midlerne særdeles paa Landet og i små Stæder, gemeenligen ere got Kiøb, ligesom de fleeste Indbyggers (*145*) Barmhiertighed mod Fattige meget stor, og det foruden videre Hensigt, end alene til den nærværende Nød. Jeg troer ogsaa at der Offer, som saaledes haver været gjort i Eenfoldighed, ikke savner sin Løn. Imidlertid er det vist, at Barmhiertighed saavel som alt andet got, kand have en ond Virkning, naar Anvendelsen er urigtig, og geraader saavel enkelte Personer til Bestyrkelse i deres Afvey, som andre ligesindede til Opmuntring at efterfølge dem, og derved, lige saavel som de, at komme igiennem Verden.

Dets Afskaffelse. Ved disse Anledninger haver Ørkesløshed, grundet paa Forsikring om Almissee, og vrangeligen understyttet ved en Mistydelse af Barmhiertighed, saaledes indrodet sig her til Lands, at jeg troer, intet Land trænge høyligere til de Anstalter, som fra dette Seculi Begyndelse af, ere giorte, om ellers allevegne vedligeholdte, til hiin skiændige Tings Afskaffelse, deels ved at udsøge i hver Meeninghed de sande Almissee-Lemmer, hvis Underholdning: deels ogsaa ved at gribe og i adskillige Tugt-Huuse, til Arbejde hensette saadanne modtvillige Betlere, eller Publici Bedragere, ja Fiender og Fordærvere, som indtil Alderdommen, ikke ville slippe Bettel-Staven af deres friske og sunde Hænder, efter at den engang var bleven varm deri.

Arbeyds-Huse. Af deslige Tugt- og Arbejds-Huuse ere adskillige anlagte her og der i Provintzerne, og deri indrettede Spinderier, Væverier eller anden Slags nyttigt Arbejde, og den frievillige Gave, som til slige Stæders Underholdning anvendes, torde være den Allerhøyeste ved saa behagelig, som den der ved Testament, eller paa anden Maade, gives til et Hospital eller Syge-Huus; thi udi Tugt-Huuse, naar de ellers findes (*146*) viiselig og Christelig indrettede, cureres Menniskens Sind fra megen Ondskab, ja Landet renses og Nationen cureres i disse Syg-Stuer, fra saadanne anstikkende Sygdomme, som enten ville dræbe Statens Legeme, eller dog gjøre det matt og afmægtigt, hvilket andre Folk, særdeles de viise og vindskibelige Hollændere, længe siden have indset, og rettet sig efter.

Næst disse Arbejds-Huse til Tvang for modtvillige Tiggere, er ogsaa i vore Tider paa adskillige Stæder, gjort Anstalt til at skaffe frivillige Arbejdere en Fordeel, saa og en fornøden Underviisning, særdeles i Spinderie, saasom Grunden til Væverie og adskillige Fabriqver. Særdeles ere i og omkring ved Kiøbenhavn, saavel som andensteds, i de sidste Aaringer, anlagte nogle Sneese Spinde-Stuer, fornemmelig til den Ende, at Ungdommen af begge Kiøn, betimeligen maatte vænnes til at holde hænderne i Arbejde: og hvo som hielper til disse Anstalters Understyttelse, gjør vist nok meget til almindelig Velfærds Befordring.

Opfostrings-Huuse. End videre have vi, i de sidste tredive Aars Tid, i adskillige Provintzer, seet en god Deel vel forsynte Opforstrings- eller Waysenhuse, hvor man antager sig fattige forladte Børn, til Christelig Opdragelse og Underviisning, ikke alene i deres Saligheds Sag, men ogsaa i saadant Haand-Arbejde, som kand sette dem i Stand til at æde med Tiden deres eget Brød, uden ay være Staten til Byrde.

Skoler for den studerende Ungdom. Med offentlige og af Publico underholdte Skoler, for den til Studeringer bestemte Ungdom, haver Dannemark været rigeligen, ja endogsaa til Overflødighed

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

forsynet, fra Reformationens Tid af, da meget Closter- og Kanike-Gods dertil blev henlagt, af den for Guds (147) Riges Sag meget omhyggelige Høysal. Kong Christano III. Dog haver Virkningen af dette Gode ikke heller altid været efter Øyemærket: thi ved Haab om Underholdning i Ungdommen, og uden anden Hensigt, mindre nogen Prøvelse af Børnenes Beqvemhed til Studeringer, have alt for mange fattige Folk sat deres Børn i latine Skoler, og der ladet dem gaae alene de pane lucrando, indtil det var for sildig, at sette dem til andre Prossessioner. Saaledes ere mange Børn unddragne Publico paa den Side, hvor de kunde have blevet nyttige Borgere, men paa den anden Side, indtrængte i Kirken eller deslige Embeder, som kunde have været bedre forsynte med Folk af en bedre Opdragelse og Formue til at fortsætte de i skolen begyndte Studeringer. Det hører derfor ogsaa til Landets saavel som Kirkens Forbedring, at baade vores nu regerende Allernaadigste Konge, og hans Majestæts Høysalige Hr. Fader, ved igientagne Skole-Forordninger, haver gjort den Anstalt at i de mindste Kiøbstæder mange smaa Skolers Indkomster ere henlagte til de større Skolers Forbedring, samt et forsigtigere Val og en nøyere Prøvelse af igeniis anbefalet, følgelig de duelige Disciplers mindre Tal, forsynet med tilstrækkeligere Stipendiis, af hvilke nogle kunde følge dem fra Skolerne til Universitætet, og der tiene til Studeringers Fortsettelse: ligesom ogsaa Stipendi Academica, som allerede vare meget anseelige, kunde bedre forslaae og med meere Vished anvendes paa et mindre Tal af gandske trængende Studentere.

Med andre Skoler for den almindelige Ungdom, er Landet ogsaa i vore Tider, frem for tilforn, blevet vel forsynet, og det paa Lands-Byerne, ikke mindre end i Kiøbstæderne. Høylovlige og salige Kong Frideric IV. Anvendte nogle Tønder Guld paa 240 grundmurede og (148) med Skoleholderes Løn forsørgede Skolers Oprettelse, paa sit Jorde-Gods i adskillige Provintzer. **En mængde Landsbye Skoler anlagte.** Derved opmuntredes andre Eyere af Landgods til at gjøre det samme. Og hvo som ikke frivilligen gjorde det, bleve i Høylovlig Kong Christiani VI Tiid, ved en almindelig Forordning, anholdte til offentlige Skolers Indrettelse, saa at nu omstunder neppe er nogen Lands-Egn, i hvilken Almuens Børn jo i tilstrækkeligen kunde undervises, saa vel i deres Christendom, som i at skrive og regne, hvilket sidste fordem var noget rart paa Landsbyerne, men nu omstunder mangesteds, særdeles i Jylland og Fyen, er ikke rarere blant Bønder, end det, i forrige Seculo, var blant Borgere.

Nordiske Folkes Ingenia. I Anledning af det Foregaaende, maatte her ogsaa meldes noget on de Danske Ingeniis eller Nationens Duelighed, samt Lyst og Drift til Sindets Øvelse, i de boglige saavelsom mekaniske Konster. Nu er det bekiendt, at Italiæner, Fransøser og andre tillige polerte Europæer, hidundtil have holdt, end ogsaa deres Naboer Tydskerne, langt meere de Danske, Svenske og Norske, for maaskee i Anledning deraf, at deres naturlige Bittighed ikke haver yttret sig i saa mange sindrige Skrifter eller andre Prøver paa Konst og Klygtighed, som hos dem, hvilket er Sandhed, dog intet Beviis paa Nordiske Folkes tilfrosne Forstand, eller mindre naturlig Skarpsindighed, der et, mindre Beqvemhed til Videnskabernes Dyrkelse og Øvelse (*)

(*) I den nordiske Tilskuers lærerige Ugeblade, findes No. 209 eller den 17 Jan. 1763 et par Anmerkninger hidhørende, saasom, pag. 34. ”Vi ere fødte til at leve i en kold Luft, og til at have stærk Arbeyd; til at være Jægere, (149) Bønder, fiskere, Soldater og Søfolk; I det mindste er det meget rimeligt, at Naturen havde dette før i Sinde med os, end at gjøre os til Dansemestere, Comoediantere, Mode-Narre, Sprade-Basser, Metaphysikker, Haarklævere og Riimmagere ec.# Efter at den sinderige Forfatter hernæst haver bestraffet de Forældres Feyl, som ved at opdrage

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

deres Børn paa en alt for kielen Maade, synes at have forglæmt deres naturlige Bestemmelse, farer han pag. 38 saaledes kort: ”Ingen som kiender de nordiske Folk, enten af de gamle Tiders Historie, eller af egen Erfarenhed, kand troe, at de mangle, enten naturlig Skiønsomhed eller Følelse, som at fatte baade det grundige og det skiønne; men det er og tillige vist, at intet Folk er mindre skabt til at gjøre meget af smaa Ting, og til at beskæftige sig med Bagateller, enten det er i Videnskaberne, eller i Sæderne. Naturen dannede os meere til at virke, end til at gruble, meere til at føle Skiønheden af et ædelt Foretagende, end af en gammel Phrase. Religionen, Lovene og Heltenes Roes, var det, som beskæftigede vore første Philosopher og Sangere. Hvilket Folk har i Hedenskabet selv, tænkt værdigere om Gud og Siælen, end Nordens første Indbyggere? Hvem har skrevet skarpsindigere i at opdage Grundene til de menneskelige Forbindelser, end vore Lovgivere? Hvor er der et Folk, som kand rose sig at en finere Følelse af Æren, og hos hvilket en værdig og fortient Roes virkede meere, end paa disse Helte, som i Krigen havde Historie-Skrivere og Digtere ved deres Side, og som i Freden, fornøjede sig med at læse og besyngte deres Forfædres Bedrifter? ”

Denne sidste er unægteligen kommet sildigere til Europæ nordlige Lande, end til dem, hvis Forfædre stode i nærmere Forening med Græker og Romere: Men see! Den sildigere Sæd kand ogsaa give moedne Frugter, efter sin Art, naar ikke Naturen selv, ikke heller Mangel paa Væske og Varme, setter sig derimod. I Hentydelse paa de nordiske Folkes Forstand, kand det sidste ikke siges. Saa tiilig, og saa vidt som den har fundet Leylighed til Dyrkelse og Fremvekt, viser den sig, ligesaa vel hos (150) dem - **Dog ikke uduelige**. – som hos andre, beqvem til Omgang med høyere Ting, og naar den anføres med lige Fliid, giver den andre Nationer intet efter.

Lærde Folk i Dannemark. Om vore Forfædres Lyst til Poesie og sindrige Tanker, saasom Hoved-Sagen der i, er tilforn meldet noget lidet, ved Anledning af vore saa kaldte Skialdrer og deres Digt, ved hvilken vore Landes >Historie i de ældste Tider, fornemmelig er reddet fra Undergang, efter Saxonis Tilstaaelse. Den Skialdre-Geist var vel ikke overalt, men dog undertiden, heel klygtig, og om deres mythologie eller hedenske Theologie og Philosophie, besatte i adskillige Lærerige Fabler, dømmes af Thom. Burnerto in Arcchæologia meget fordeelagtig, naar han opløfter den frem for det meeste af samme Slags hos Andre. (* Latin 150) Af den danske Nations naturlige Tilhøyelse gaar ud paa noget deslige, forsikrer Thom. Bartholinus, sigende: Digte-Kunsten og Mathematik er det, som den Danske Genie meest gaaer ud paa (** Latin 150).

Lærde Folk i Dannemark. I de sidste trende Seculis eller siden Kirkens Reformation, haver giort Luft for alle Slags Videnskaber, kand Dannemark fremvise et stort Tal af lærde Mænd, om hvilke, kand Dannemark fremvise et stort Tal af lærde Mænd, om hvilke Nic. Sibbern Biblioth. Historica, Alb. Thura Idea Histor. Litterar. Danor. Jo. Mölleri Cimbria litterata og mine Annales (151) Ecces. Danic. Kunde eftersees. Her vil man ikkuns til en Prøve nævne nogle faa, nemlig, saadanne, som heele Europa længe siden haver kiendt og priset, saasom T. Brahe, N. Hemming, C: Longomontanus, C. Brochmann, O. Worm. J. Pontanus, N. Stenonius, Th. Bartholin, O. Borch, O. Römer, B. Winslöv, J. Gramm, L. Holberg og Flere. Slet saa stort er ikke Skribenternes Tal her til Lands, som i en Deel andre Lande efter Proportion, og om Bagateller eller ubetydelige Ting, skrives her ikke saa meget hos os, som andensteds, særdeles i Tydskland: men derfor have vi ikke heller slet saa mange daarlige og deels forargelige Skrifter, hvilke nu omstunder, ligesom en Syndflod, oversvømme de Lande, hvor man henregner til Nationens borgelige Frihed, den grenseløse Frihed for Bogtrykker-Pressen: Et Middel til Sandheds og Viisdoms, men ogsaa ved Misbrug, et Middel til

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Sandheds og Viisdoms, men ogsaa ved Misbrug, et Middel til mange Vildfarelsers og megen Daarligheds Befordring.

Skribenteres tilbørlige Frihed. Denne sidste gaaer saa vidt, at man undertiden maa lade brænde en Bollinbrocks eller andre Frigeisters Skriftes, da det uden Tvivl havde været bedre, at forekomme deres Publication, end ved Forbud at skaffe dem dobbelt Aftræk, formedelst den opvakte dobbelte Begierlighed. For Resten hindrer vor Censur end ikke en daarlig Bogs Tryk, al den Stund Daarligheden ikke er oprørisk eller forargelig. Vi finde derfor nu omstunder, alle Slags Videnskaber afhandlede i Landets Sprog, særdeles i dette Seculo, saa beriget og tillige saa rensat, rettet og slebet, at endskiønt endnu meget staaer tilbage paa samme Vey, kunde vi dog siges at have et vel dyrket og regelmæssigt Sprog. I dette saavel som i det latinske (hvilket maaskee længere her end andensteds (152) torde holdes vedlige (*), have vi, som før er meldet, den Forraad paa indenlandske Skrifter, som man for hundrede Aar siden, ingenlunde ville have forestillet sig, og der som Cimbrien forud havde dem, som gjorde, da haver det nu, efter Burchardi May Ord, (**), dem, som skrive udødelige Ting. Hertil hjælper ikke lidet, det opmuntrende Signal, som gives fra vor dyrebare Kong Friderichs, Throne, end ogsaa til Fremmede, men meest til hans egne Lands-Børn: ligesom Hans Majestæts Høylovlige Forfædre, og under dem adskillige Lærdoms Elskere, længe siden have gjort de Stiftelser, ved hvilke vore Skoler og Academier beholde end ogsaa et Fortrin, frem for de allerfleste i andre Lande. (***)

(*) At det Latinske Sprog, her frem for andensteds, er dyrket og haver vedligeholdt sin gamle Majestæt, Reenhed og Ziirlighed, tilstaaes af adskillige Fremmede, saasom Burch Majo in Programm, edit. Kilonii 1712. Struvio in Introduct. Ad Notit. Tci litterar. P. 215 og Raupachio in Orat. De utilitat. Peregrinat. In Dan. P. 21 hvor han siger: Qvod attinet de ling va latina, Danos inter culta, multum loqvi, com jam dudum propria ipsorum sit gloria, omnes istius lingvæ elegantias sibi velut proprias vindicare. Saa siger og Jo. Möllerus in Introduct ad. Hist. litterar, cherson. Cimbr. Qvando dictionis ac styli elegantia, qva Saxo olim Grammaticus in media enituit barbarie, ita Danis plerisque eruditus, raro inter gentes Europæas exemplæ, hodie est familiaris ac propria, ut Romæ, non in septentrione extreme natos credas, ipsosque Regni hujus Theologos, Ictos, Medicos, Philosophos legens, in novo ste Arnobios, Laclantios, Pomponios, Cornelios Celsos, Senecas & Plinius incidisse arbitres.

(**) Olim Cimbria dedit, qvi facerent, nune qvi scriberent immortalie.

(***) Calent in locis Danorum frigidissimis Musæ, qvæ alibi frigent Relandus Maræsius Epist. Lib. II. P. 317.

Andre Frie-Konsters og Videnskabers Fremgang. Jeg (153) vil ikke udbrede mine Tanker til nogen vidtløftig Betragtning, men ligesom overalt, ikkuns kortelig berøre Nationens Fremgang under same allermildeste Konges Scepter, I andre Frie-Konster og smukke Videnskaber, særdeles ved Hielp af det paa Charlottenborg stiftede og med mange offentlige Lærere forsynte Skildre-Bildhugger- og Bygnings Academie. Dets aarligen uddelte Præmia, i Guld- og Sølv-Medailler, have opmuntret mange hundrede unge Mennisker af adskillige Profession, til bemeldte fordeelagtige Videnskabers Dyrkelse. (*) Deri have ogsaa nogle gjort saadan særdeles Fremgang, som paa deres udenlandske Reyser, understyttede ved Kongelige Stipendiis, have sat dem Kongelig Mildhed var vel anvendt, naar man ellers vil anvende noget paa Ting af den Natur, saa vel som paa mange andre

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Ting af høyere Fornødenhed, hvilke alle have fundet Monarchens milde Sind saa tilbøveligt og stormodigt, at den tilkommende saavel som nærværende Slægt, med lige Forundring og Taknemmelighed maa skiønne derpaa.

(*) Dog have vi ogsaa tilforn haft nogle saadanne navnkundige Skildrere og Bildhuggere af dansk Nation, saasom en Lorch, Andersen, Berg, Krock, Müller, Stanlei & c. hvis Arbejd, saa vel paa den Kongelige Slotte, som i adskillige inden- og udenlandske Cabinetter, af alle Kiendere admireres. (154)

Det Niende Capitel

Om Folke-Mængdens og Nærings-Midlernes

Forhold, i de ældre og nyere Tider.

Spørgsmaal om Landets Folkerighed. Næst Nationens Egenskaber, behøves her ogsaa at mælde noget om den større eller mindre Talriighed, og om dens nærværende Friheds-Stand under et faderligt Regimente. I denne Bogs andet og tredje Cap er viist, hvor mange og store Udvandringer forud ere skeete af de tre nordiske Riger, fornemmelig af Jylland og næstliggende Øer. Spørges der: om disse Lande endnu ere i Stand til at give saadan en Folke-Sværme af sig? Og altsaa at fortjene det gamle Navn, *vagani gentium*? Da synes dette strax at modsiges af Forfarenhed, som viiser, at vi gemeenligen ikke vel kunde undvære fremmede Soldater, saafremt vor Agerdyrkning, Søefart, Fiskerie og Haandværker skulle blive i tilbørlig Drift. Den Satyriske Autor af det Skrift: *Icon animorum*, haver længe siden bragt dette Spørgsmaal paa Bane, spørgende: hvorfor den Kilde nu omstunder var ligesom udtørret, af hvilken forud flød en Strøm, der oversvømmede Engelland, Frankrig, Italien, Spanien og Lybien, forstaae de Africanske Kyster, med saa mange Tusinde Cimbrer, Teutoner, Gother, Wender og Normanner? Spørgsmaalet besvare Jo. Is. Pontanus Hist. Dan. P. 779 alt for kortelig, med at beraabe sig paa andre ældgamle berømte Nationers lige Skiebne, spørgende: Hvor er nu den Mængde af navnkundige gamle Assyrier, Egypter, Græker og Romere? (155)

Jeg meener, man maa først spørge: Om hiine Udvandringer, som ere gjorde i adskillige Tider, beviise, at Landet haver beholdt Folk nok tilbage, og altsaa været folkerigere end nu omstunder? Da Cimbrerne gik ud, have vi seet, at det var en Vandflod, som drev dem af de nedrige Egne, fornemmelig af Marsk-Landene paa Jyllands Vester-Kant, hvis største Deel endnu ligger under Vand, og bestaaer af saadanne Sandbanker, som nu kaldes det Jydske Ref, Doggers Banke ec.

Som forud synes at have været større. De høyere Lands-Egne beholdt vel nogle Indbyggere tilbage, efter Taciti Vidnesbyrd, som tilforn er anført (*), men at de vare ikkuns faae, og mærkeligen svækkede ved de fleeste Indbyggers Udvandring, sluttes først deraf, at de frygtede for en Tugtelse af Kæyser Augusto, og sendte ham til Foræring en Kaaber-Gryder, som de holdt for en

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Helligdom, samt bade om Fred og Forskaanelse, hvilket Øyemærk ogsaa blev opnaaet. Dernæst sees det samme, nemlig Landets Blottelse for Folk, af den liden Umag, det kort efter kostede hiin Asiariske Othin eller Vodan, som da kom ind med sin nye gotiske Colonie, kaldte Cimbrien Reidgotland, og satte sin Søn Skiold til Konge derover, men nedlod sig selv paa Fyens Land ved Othinsey, og udsprede sine Asers Colonier over gandske Norden.

(* Eundem Germaniæ sinum Cinbri tenent, parva nunc civitas, sed gloria ingens, veterisqve sæmæ late vistigia manent, &c.

At ham skulle være skeet ringeste Modstand, finde vi ikke noget Tegn til. De faa Cimbrer og Teutoner, eller med et almindeligt Navn, celtiske Folk, som da beboede disse Lande, vare saaledes svækkede, at de strax lode sig beherske af Aserne, antog deres Religion, Sæder og Klæde-Dragt, indtil (156) til deres forud saa berømmelige Navn og Nations Egenskab, gandske blev opslugt af Landets nye Herrer, som udbrede sig paa det faste Land og paa Øerne.

Imidlertid varede dette ikke længe, førend denne nye sammenblandede Folke-Færd formerede sig og opfyldte Landet. Othins Religion, som tilforn kortelig er beskrevet, gik ud paa en frie og frek Leve-Maade, saavel som paa Vold og Overmagt at øve efter al givne Leylighed, baade til Lands og Vands. Giftermaal holdtes vel ordentlig, men uden store Vanskeligheder; thi Leve-Maaden var let og Stændernes Forskiæl saa got som ingen.

Hvilket ogsaa var Saxonis Grammat Meening. Jagt og Fæe-Drift gav næring nok, og efter Haanden lagde man sig meere og meere paa Jordens Dyrkelse. Ja at denne sidste omsider blev større end den siden fandtes i de første Christendoms Tider, følgerigen meere forsømmet og efterladt, da Landet anden Gang blev udtømmet, formedelst de vendiske og gothiske Udvandringer, saadant foregives af Saxone Grammatico, som grunder sin Meening derpaa, at Landet i hans Tiid var atter bevoxet med Skov op de Stæder, hvor der i ældre Tider, havde været Ager-Land, og allevegne vises Fodspor deraf, i de tykkeste Skove, følgerigen ogsaa Fodspor af flere Agerdyrkere i forrige Tider. (* Latin 156) Da nu Saxo som levede i det tolvte Seculo (157) gaaer mange hundrede Aar tilbage, for at viise en fuldkomnere Agerdyrkning og større Folke-Mængde under Kong Snio, (som han regner blandt de danske Konger, men maaskee ikke haver været andet end en Fyrste i Nørre-Jylland) under hvilken skal være indfaldet en stor Hungers-Nød, som drev mange Tusinde Mennsker paa Døren: saa sluttes, at Landet derved saa vel som ved flere Udvandringer, om hvilke man ikke haver saa nøye Beretning i indenlandske Skribentere, Tid efter anden at være meget depeupleret eller blottet for Indbyggere, hvilke efter Biernes Maade, af og til have givet en Sværm af sig, naar Mængden udkrævede det, men derved ogsaa seet sig mærkeligen formindskede, samt udenlands giort alt for stor Opsyn, og givet større Anseelse langt borte, end nær ved efter Reglen:

Minuit præsentia famam.

Men ikke alt for vel grundet. Agter man i Særdeleshed paa de Angelboers, Viters og Jyders Expedition i Samfund med deres Naboer de Holstenske Sachser, da havde dette Tog, som foretoges i det femte Seculo, vel store Følger, dog skeede det af Begyndelsen ikkuns med faa Skibe of lidet Mandskab, som bestyrkedes ved de gamle Britters indbyrdes Ueenighed, og hentede efter Haanden flere Landsmænd over til sig. Ligeledes gik det et par hundrede Aar derefter, da de adskillige Jydske Fyrster ogsaa kaldte (158) Søe-Konger, særdeles Kong Regner Lodborgs mange Sønner, sværmede omkring i Neder-Landene, Engelland og Frankerik. Deres mange smaa Skibe vare

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

besatte med adskillige Vov-Halse, meest Malcontenter eller saadanne, som agtede sig bedre Lykke værd, end den de kinde gjøre i deres Fæderne-Land; og endskiønt de for den største Deel, bestode af Danske, saa droge dog med dem mange Normænd og Svenske, hvorfor de, saasom kommende af Norden, med et almindeligt Navn bleve udenlands kaldte Normanni. Deres idelige Seyervindinger beroede sielden paa et proportionerlig stort Antal, men gemeenligen paa de forefundne slette Anstalter til Modstand, saavel som paa den Desperation, der understyttede deres Tapperhed. Af de franske Skribenteres Ord, sluttes at deres Udvandringer ere skeete Ifølge af Fæderne-Landets Love, ikke just alene for Mængdens eller det store Tals Skyld, men fordi den krigerisk sindede og i Ørkesløshed opdragne Ungdom, ellers ikke kunde holdes tilbage fra indenlandsk Uroe og Ophør. (* Latin 158) (159)

Foregiven Polygamie. At dan saa kaldte Polygamie eller Mændenes Frihed til at tage fleere Hustruer paa én Gang, skulle have været gængs blant vore hedenske Forfædre, findes vel i nogle faa Exemplarer hos indenlandske Skribentere, men noget meere til Bestyrkelse hos de Franske, som fortælle de Danskes Bedrifter og udlede dem derfra, at Polygamien havde opfyldt Landet med en Overflødighed af Indbyggere, hvilke just derfor skulle have været nødte til, Tiid efter anden, at uddrive Mængden af deres unge Mandskab. Jeg maa sige: den Sag er endnu problematisk og ikke noksom udgjort, om bemeldte Polygamie, hvor den tillades, beriiger Landene med Indbyggere: eller om den ikke maaskee gemeenligen kunde have en gandske stridig Virkning, hvilket sidste den grundige Herr Patric. Delany saavelsom Monfr. Premontval paastaaer, og med god Føye beraaber sig paa Erfaringen i de Tyrkiske Lande, hvilket snarere kunde siges, at ligge saa got som øde, end at være folkerige. **Beviser ikke meget.** Ikke destomindre vil jeg anføre her om de Ord, som findes hos den ofte citerede Wilhelm. Gemetic. Hist Normann in Collect. Overcertain p. 214 aeqv. ”Daci kaldes af deres egne Danai eller Dani, Normænd, fordi de komme fra Norden. I hvor om Alting er, saa veed man, at de Danske havde deres Oprindelse af Gotherne, hvis Tilvext var saa stor, at da Øerne vare opfyldte med Folk, saa bleve (160) mange ved en Lov, som Kongen havde giort, tvungne til at flyte fra deres egne Boliger. Dette Folk mangfoldig giordes, fordi de vare hengivne til alt for stor Vellyst, og toge sig mange Hustruer. Thi naar en Fader havde sine Sønner fuldvoxne, da uddrev han dem alle fra sig, undtagen én, hvilke han efterlod den ret at arve sig.” (* Latin 160)

Dersom denne Setning gives Biefald, skiønt jeg ingenlunde siger god for dens Rigtighed: da sees her af noget til Giensvar paa det ofte frembragte Spørgsmaal: Hvorfor Norden i gamle Dage var saa opfyldt med Indbyggere, at deres Naboer maatte lide Vold og Overlast ve de mange og store Udvandringer? Saa meget er vist, at disse sidste toge Ende tillige med Hedenskabet, eller i det ellefte Seculo. Siden bleve da Danske hiemme, saa vel fordi Religionen forbød dem det, de tilforn havde giort sig en Ære og Pligt af, som ogsaa fordi det Borgerlige Levnet blev ordentligere, men tillige Folke-Mængden mindre. Her til haver uden Tvivl dette ogsaa giort noget, at Giftermaal blev Geistligheden forbuden, ikke strax, men Anno 1120, efter det gamle chronodisticon:

M. C. bisqve decem Danorum Clerus abegit
Uxores dulces, non sine clade gravi.

Ægteskabs Indskrænkelse i Pavedømmets Tid. Nogle tusinde Personer af begge Kiøn, indlukte i Kloostere, eller dog ved Kirke-Tienester forbudne til eenlig Stand, maatte endelig med Tiden lade Landet savne en Deel ellers ventelige Indbyggere: og endskiønt dette kunde tages i Tvivl af dem, der ikke have stor Credit for de Roman (161) -catholske Geistliges fuldkomne Afhold, hvilket her

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

til Lands kaldtes Reenlivenhed, saa bliver dog denne Indvending meere skiemtsom end alvorlig. I den Betragtning maa man undre over, at Marquis de Mirabeau, saasom Autor til det fortrefflige Skrift *L'Ami de l'homme ou de la population* tør paatage sig at nægte Folke-Mængdens Svækkelse i nogen Grad paa de Stæder, hvor Ægteskab under Religionens Paaskud, forbydes saa mange Closter-Folk og andre Geistlige. Han meener ney, og nægter de protestantiske Landes borgerlige Fordeel ved Reformationen, saa vidt denne haver afskaffet Ægteskabs Forbud. Ja for at bestyrke sin Meening, tager han just Dannemark til et Eksempel, som siden Reformationen ikke skal være blevet folkerigere end i Pavedommets Tiid. Ordene ere: ”Disse fordum saa berømmelige Danske, som have kommet heele Europa til at skielve, ere døde, men siden de for 200 Aar siden, have jaget Monkene fra sig; das var det Tiid, at see denne gamle Plante-Skole paanye giort folkrig udenlands.” (* Latin 161)

Giensvaret er let at finde, nemlig, skjønt de Danske ikke nu, saasom for 800 Aar siden, fare omkring med Floder og Armeer, uden nogen gyldig Aarsag, saa beviser dette dog ikke, at Folke-Mængden ved Reformationens Tiid var ligesaa stor som den nu er; Thi dette var det egentligen, som skulle beviises efter Øyemærket. At jo den Blanding (162) af Pavedom, som tillige med Christendommen, her til Lands blev indført, hindrede Børne-Fødsel, er en Sandhed, som maa falde, enhver i Øynene, og at Kirke-Reformationen, i denne saavel som mange andre Hensigter, tiener Staten til gode, det beviser den gamle Regel, som siger: Naar en Tings Aarsag bortfalder, da bortfalder tillige dens Virkninger. Om end Heltenes Plante-Skole endnu var ligesaa talriig hos os som i gamle Dage, hvilket jeg lader staae ved sit værd, da fik de dog ikke Forlov at øve deres Forfædres gamle Haandverk udenlands, ligesaa uordentlige som den gang, og i ordentlig Krigs-Tog, saasom Hielpe-Tropper, have de endnu i Mands-Minde, giort mange Helte-Gierner i Irland, Braband, Tydskland og andensteds, hvilket i foregaaende Capitel er beviist.

Endnu skeer aarligen store Udvandringer af Dannemark. Betragtes de ikke som Soldater, men som Søe-Folk, og alene efter Folke-Mængden, da er det vist, at aarligen nogle Tusinde gaae ud i Hollandsk og Engelsk Tieneste, foruden nogle Tusinde, som bruges paa Nationens Kopfardie-Skibe, og som i de barbariske Tider ikke nær saa meget anvendtes til det Brug. Af disse mange Kopfardie-Fahrere, hos os selv og andre, komme nogle hiem og leve i Alderdommen vel af deres Ungdoms Fortieneste: men at mange Tusinde af dem sette Livet til, uden for Fæderne-Landet, er alt for vist; Thi det gaaer i saa vidt med Søe-Folk, som med Hof-Folk, tre eller fire tiene for den Lykke, som én skal gjøre. Da ogsaa disse ordentlige Søe-Reyser skee aarlig og idelig, saa er det endnu uvist, om den gandske Summa, som i eet Seculo gaaer ud af Dannemark, er mindre eller større, end Summen af dem, som i lige lang Tiid, føre til Frankerig eller Engelland, under Navn af Danske, Normanner, Astmanner og deslige. Hvo veed ogsaa at sige til visse, om Dannemark den (163) Gang kunde have havt Folk til overs, eller og trængt til Fremmede Hværvinger, ligesom alle andre Nationer nu omstunder gjøre, i Fald perpetuus miles, eller faste Armeer af 50000 eller fleere, da saasom nu, havde været brugelige: end meere, dersom Luksus og alle de Haandverker, hvilke deraf dependere, havde den Gang holdt alle de Hænder i Arbeyde, hvilke i Mangel deraf, toge fat paa Kaarden, og naar de ikke maatte dræbe deres Landsmænd, droge ud for at overfalde andre Nationer (*).

(*)Saavidt vil jeg ikke negt 5e Hr. v. Justi mit Bifald, naar han siger, i sine saa kaldte nye Sandheder, T. II. p. 516. Vielleicht ist die Auswanderung der nordischen Volker in den alten Zeiten,

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

eines der stärksten Zeugnisse ihre Faulheit. Wenn sie zu arbeiten und ihre Länder zu cultiviren Lust gehabt hatte, so wurden sie uderfluzigen Platz vor sich gehabt haben, ohne daz sie auszuwandern nothig gehabt hatten. Der Norden konnte itzo zehnmal (dette er alt for meget) mehr Einwohner haben, als er wirklich hat, und wahrscheinlich ist er in den Zeiten der Wanderung der Volker, nicht viel stärker bevölkert gewesen alt itzo.

I Betragtning af det, som hidindtil er anført om Danmarks Forraad paa Indbyggere, tilstaaer jeg gjerne den Tvivl, som maaskee ikke mange med mig have tilfælles, nemlig, om man med fuldkommen Grund kand sige: Dannemark haver fordem havt langt fleere indbyggere, end som i vore Tider. Skulle man ikke ogsaa her kunde sige:

Omnia post obitum singit majora vetustas.

I de sidste 400 Aar haver Indbyggernes. I Hvor om Alting er, da tør jeg med temmelig Vished sige ney der til, naar de gamle Tidens Maal tages ikkuns fra midt i Pavedommets Tid, (164) eller Kong Waldemar Atterdags Regiering, under hvilken indfald den sorte Død, eller en pestilenzialsk Sygdom, saa stor og tillige saa almindelig, at ikke alleene i de tre nordiske Kongeriger, menh ogsaa over gandske Europa, meere end halv Parten af Menniskene blev lagt i Graven, og det paa tre Aars Tiid, nemlig fra Aar 1348 til 1350 inclusive. I den Tiid meenes adskillige Egne og temmelig store Districter i Jylland, hvor under Lyngen endnu kiendes Ager-Rene og andre menniskelige Foedspoer, at være bleve plat øde og henliggende uden Dyrkelse, indtil vores nu regerende Allermildeste Lands-Fader, i de fire sidt afvigte Aar, paa egen Bekostning, haver angrebet den allerglorværdigste Gierning, at lade dem paa nye tage under Dyrkelse, og først dertil modtaget fleere end tusinde Fremmede Colonister fra Pfaltz og andre Egne i Tydskland, saa og dernæst forsøget en god Deel af Landets egne Indbyggere, som dertil fandt Lyst og Leilighed, med de Hielpe-Midler, ved hvilke de, ligesom hine Fremmede, kunde der opslaae deres Boe-Pæl. Et Arbeyd, som i fire hundrede Aar formodentlig ikke var bleven forsømt og efterladt, dersom Landet siden bemeldte sorte Død, havde havt større Overflødighed, endnu omstunder, paa Agerdyrkere, saasom Nationens egentlige Stamme.

Eftertænke vi de Tidens Historie, da gives ikke heller Leylighed til hiin Formodning. Kong Waldemars heele Regering var en folkeløs Tiid. Baade da og længe derefter, leed Landet megen Ødeleggelse.

I det fordervelige syv Aars interregne, som høybemeldte kloge Konge gjorde Ende paa, var Landet plaget af Fremmede Panthavere, som vel rømmede en Deel deraf, efter at den jydsk Herremand Niels Ebbesen havde nedlagt den kullede Greve Gerhard i Randers: men (165) hvor længe varede det ikke endda, førend alle Provintzer bleve frie for Tvedragt og Oprør, under hvilke ikke kunde være megen Trivelse eller Tilvext af Indbyggere. Den priisværdige Dronning Margrete gjorde ved en stor Gierning ved at indtage Sverrig, og bruge den Calmarske Forening imellem de tre Nordiske Riger til Veye: Men at denne store Gierning ogsaa for Dannemark var en stor Velgerning, i Henseende til dets Sammenbindelse med Sverrig, kand man ikke sige. Vist nok var dens Virkning ikke at spare det Danske Blod, i hendes Efterkommers Tiid. Kong Erich af Pommern og Kong Christopher af Bayren fandt indvortes Oprør og udvortes Fiendtlighed, som tillod dem ikke at spare Menniskene: og da Kong Christian den første fra Oldenburg blev indkaldet til at bestige den Danske Throne, fandt saa vel han, som hans Søn, Kong Johannes, og Sønne-Søn Kong Christian den

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Anden, ikke megen Leylighed til at freede og skaane Landets Indbyggere. Mange Gange forvoldt de Svenskes Affald og én Gang de Ditmarskers Uroelighed, megen Blod-Spilde. Endnu større Skade tog Dannemarks Velfærd og fornemmelig Folke-Mængden, ved de tvende Borgerlige Krige, som fulgte efter Christian den Andens Undvigelse og Friderich den Førstes Død. De Feyde som Grev Christopher af Oldenborg tillige med den fangne Konges Tilhængere, i nogle Aar paaførde Landet, ødelagde baade Kiøbstæder og Bonde-Byer.

Derpaa fulgte Kirken Reformation, som endelig skilte Nationen kuns ved ørkesløse Kloster-Folk, saa vidt en Deel af dem udvandrede, og da begyndte først Landet at lettes nogenledes ved Fred og god Anstalter, men tillige voxte Adelens Magt og Myndighed over de ringere Stænder, som næsten alene maatte bære alle offentlige Byrder, og (166) komme i større Tryk end tilforn, ved de Haandfæstninger, som hvært Konge-Skifte udkrævede til Magtens Forøgelse hos dem, som allerede havde meere deraf, end de vel vidste at bruge, til almindelig Velstand: Saa blev og Folkets Formeerelse, i denne Periode, meget hindret ved da ofte indfaldende pestilenzialske Sygdomme, som hvær Gang kostede Hoved-Staden nogle tusinde Mennisker. Kong Friderich den Anden førde en seyrrig men langvarig og bekostelig Krig mod Sverrig, ligesom hans Søn, Kong Christian den Fierde tvende Krig mod Sverrig og én med Keyseren, ingen af dem til Rigets Fordeel, men til meget Blods Udgydelse. Ikke bedre gik det til i Kong Friderici III. Tiid, da først Svensken, siden Keyserlige, Polske og Brandenburgske Soldater, saa got som gjorde reent Bord og ødelagde hver Mands Velfærd, baade i Stæderne og paa Landet, saa at Dannemark i nogle Seculis ikke havde været meere svækket enten paa Indbyggere eller Levnets og Nærings-Midler.

Forøgelse i det sidst afvigte Aarhundrede. Imidlertid vidste den Almægtige, som fremkaldte Lyset af Mørket, ogsaa at bruge denne yderlige Elendighed, saasom nærmeste Anledning til en paafølgende Lyksalighed og almindelig Velfærd, ved en længe ønsket Omstiftelse i Regierings-Formen. Man fik Enevolds-Konger, og i dem, rette omhyggelige Lands-Fædre. Fra den Tid af kand det siges, at Danmarks almindelige Velfærd, følgelig ogsaa Folke-Mængden, haver staaet i Tilvæxt. En Gang nemlig 1711 haver Pesten bortrevet nogle tusinde Mennisker, dog alene i Kiøbenhavn og Helsingør; thi videre lod Guds Godhed den plage ikke strække sig: Tvende Gange haver ogsaa Krigen i denne Periode, hiemsøgt Dannemark, dog saa at den er ført paa fremmed Grund, og Fienden neppe har berørt vore ege Grendser. (167) Derimod haver den Hværvning af Fremmede Soldater, gjort meget til at skaane Landets Egne. Den milde Regering og Religions Tolerantz havet draget adskillige fremmede Colonister af tysk og fransk Nation til at nedsette sig iblant os. Ved en forbedret Agerdyrkning og mange Slags Fabriqver, saavel som ved Søe-Fahrtens og Handelens videre Udstrækning i andre Verdens Deele, ere Nærings-Midlerne forøgede saaledes, at dersom ikke den tillige voxende Overdaadighed og kostbarere Leve-Maade i alle Stænder, der hos gjorde Veyen trengere og fortærede Frugten af hine Fordeele, da maatte Folke-Mængdens Tilvæxt, som ikke kand nægtes, vist nok være meget større og kiendeligere nu omstunder, end i mange foregaaende Tider. Landets Frugtbarhed og naturlige Formue til at nære en Mængde af Indbyggere, sluttes noksom af de mange Levnets Midler, som aarligen udskibes til Fremmede. Saa er og Nationens Disposition til Frugtbarhed og Formeerelse stor nok. Dette tilstaaes af Monfr. Molesworth i hans Acount of Denmark cap. VIII. P. 62 med de Ord: Danmark synes tilbøylig til at have særdeles mange Indbyggere, (have a tendency to be extremeliy populous) Den Grund, som han siden beraaber sig paa, nemlig de store Udvandringer i gamle Dage, haver jeg tilforn viist at være mindre vigtig end den gemeenligen synes. **Dog ikke saa stor som man maatte ønske.**

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Imidlertid tilstaaes altid dette, at en større Folke-Mængde var ikke alene ønskelig, men ogsaa muelig i de fleste Provintzer, nemlig der, hvor ikke endnu alle Nærings-Midler, særdeles i Agerdyrkning og Fiskerie, ere nøye nok opsøgte og anvendte, saa og i de Kiøbstæder, som haver en ørkesløs Almue, skjønt ved Situationen, Landets Produkter og andre Omstændigheder, gives Anledning til meere Manufactur og Søefart. Naar dette settes (168) forud, da giver jeg vores velfortiente Herr Otte Lütken Bifald i den af ham én og anden Gang forsvarte Erindring, at de som idelig drive paa Folke-Mængdens Formeelse, maa ikke tage Maalet af Holland, som hidindtil haver næret sig paa alle andre Landes Omkostning, men man maa nøyes med Indbyggernes Tal, nogenledes proportioneret efter Nærings-Midlerne: anseet at det meget frugtbare China selv, er overbebyrdet af en Folke-Mængde, som nøder Øvrigheden til at see igiennem Fingre med Børne-Mord, begaaet af fattige Forældre paa deres egne Børn, særdeles naar dyr Tiid indfalder ved Misvext, da det eene Menneske meget gaar det andet i Veyen, saa de snart maatte udrydde hverandre. See Du Halde descript. De la Chine Tom. II. p. 185.

Særdeles til Agerdyrkningens Befordring. Ager-Dyrkningens Fremgang bliver altid den grundigste og bestandigste Anledning til et Folkes ordentlige Formeelse. Denne er det og egentlig, som haver gjort Siælland, Fyen, Laaland og de mindre Øer saa folkerige, som de nu ere. Der i ligge store og mindre Kiøbstæder, Landsbyer, Torper og Herregaarde saa tet paa hverandre, at man, efter Anseelse, skulle meene, disse Eylande var folkrige nok, efter deres Storhed. Imidlertid er det dog vist, at den Tilladelse, som nogle Proprietarier have erhholdet, skjønt tvertimod Loven, at afbryde heele Landsbyen, og legge deres Jorder under Hoved-Gaarden, er bleven Folkets Formeelse hinderlig. Ligeledes er ogsaa vist, at her og der findes end ogsaa i det kostbare Siælland, nogle saa kaldte Overdrev. Som flere Landsbyer have tilfælles, hvilke just for Fælledskabets Skyld, ikke kunde anvendes til saa fuldkommen Brug og Nytte, som hvis de vare adskilte og skiftede imellem Byerne. (169)

Paa visse Hedemarken og Overdrev. Af slige Overdrev eller halv ubrugelige Marker, sees dog et større Tal paa det faste Land, nemlig i Nørr- og Sønder-Jylland ellers Slesvig, ja end ogsaa i Holsteen selv. Derfor disse Provintzer skulle siges ligesaa vel peuplerte, som Øerne, da udkrævedes nogle Tusinde Nye-Boere, som særdeles i Hede-Egnene, midt paa den tørre Land-Ryg, der skiller det frugtbare Øster- og Vester-Land fra hverandre, fandt Rum nok til Bygning, Plantning og Agerdyrkning, naar de, ved utrettet Fliid, ville overvinde de første Aars Vanskeligheder, og ikke alt for tiilig afskrækkes ved den længe udyrkede Agers Utaknemmelighed indtil den med Tiden kom i bedre Stand. Denne Sags Muelighed haver man ogsaa allerede begyndt at forsikre sig om, ved de saa vel i det Slesvigske, som fornemmelig i Nøre-Jylland, paa nogle Aars Tid, anlagte Colonier, om hvilke tilforn er meldet, ligesom i Efterfølgende ved anden Leylighed, der om skal gives nogen udførligere Beretning. Her mældes ikkun, at Tallet paa Colonisternes Børn, som ere tillagte i Landet, beløber sig allerede til nogle Hundrede, og ville snart udgiøre ligesaa mange Tusinde. (*)

(*) De samtlige Colonisters Tal paa Alheden og Randbøl-Heden er i dette Aar 1763 over elleve hundrede.

Ved de adskillige Manufacturer og Fabriquer, som paa en Snees Aar ere anlagte, deels i Provintzerne, deels i og omkring Hoved-Staden Kiøbenhavn, leve nu mange Tusinde Mennesker, som deres Fliid og Stræbsomhed gjør Vahrene meere eller mindre afsettelige, hvortil de udenlandske Krigs-Tider ikke lidet contribuere; dog allermeest de (170) mange Opmuntringer og

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Understøttelser, som af Kongelig Mildhed meddeeles alle dem, der viise sig villige til at arbejde efter den foresatte Plan.

Ligeledes til Fabriquers og Manufactures Drift. Paa et tilstrækkeligt Tal af Spindere, haver man allerlængst haft Mangel, og denne Hielpes nu derved, at Almuens Børn, i de offentlige Skoler, ogsaa anføres til saadant Haand-Arbejd. Saafremt man kand haabe, at de hidindtil giorte og ideligen fortsatte Anstalter til Fabrik-Væsnets Fremgang, med Tiden opnaaer det ypperlige Øyemærk, som Øvrigheden derved sigter til, da er intet vissere, end at mange tusinde Familier, fleere end tilforn, finde Leve-Brød i Arbejds-Lønne af de mange Slags Wahre, som tilforn kiøbtes af Fremmede. De contrabande Ting, som ved Utroskab og Undersleb endnu indkomme, ere uden Tvivl alt for mange; og deraf sluttes, hvor mange fleere Hænder endnu kunde settes i Arbejd, samt hvor stort de samtlige Manufacturisters Tal med Tiden kunde blive, i Fald vore indenlandske Vahres Priis naaede Jevn-Vegten med de Fremmede; thi mange Tønder Guld forsloge dog ikke til at kiøbe de adskillige Fabrik-Vahre, som her allerede forarbejdes aarligen, og som man for en Snees Aar siden, aldeles hentede hos Fremmede.

Nærværende Folkemængde uvis. At bestemme Tallet af et Lands Indbyggere, end ogsaa ikkuns saa løselig, eller efter Rimelighed, er vist nok meget vanskeligt: Dog haver man paa et andet Sted, hvor Øyemærket meere udkrævede det, sat et Forsøg derpaa,

(*) I Eutroph Philadelphi Øeconomiske Ballance.

Saa og nærmere anviist de Grunde, efter hvilket kand formodes, at ligesom Hans Kongelige Majestæts samtlige Undersaatter i Europa, synes at beløbe sig til halvtredie Million (171) eller 3500000; saa udgiør Tallet af det egentlige Dannemarks Indbyggere ikke den halve Deel deraf men omtrent elleve hundrede Tusinde: og da paa forbemeldte Sted er viist, af Listerne over de aarligen Fødte og Døde, at de førstes Tal gemeemligen i nogle Tusinde overstiger de sidstes; saa kand man i fredelige Tider, og under den Allerhøyestes Velsignelse formode, at dette Overskud vil forøges i samme Proportion, som Nærings-Midlerne voxe ved Arbejdsomhed hos Almuen, og Tarvelighed hos dem som paa Almuens Omkostning, føre et mageligere Levnet. Til det sidste sees her paa Stædet endnu ikke noget Tegn, men ved det som er tvertimod. Snarere tiltager en grændseløs Overdaadighed, som ofte nok bebreydes os, men hidindtil uden Forbedrings-Frugter.

Dog stor nok i de tvende tærende Stænder. Imidlertid have adskillige retsindede Patrioter, særdeles Forfatteren af visse smaa Skrifter i Dannemarks og Norges Oeconomiske Magazin, med god Føye giort den Anmærkning, at ligesom bemældte Overdaadighed, her og andensteds, hindrer Folkets Formeerelse, ved at hindre det vigtigste Arbejd, naar den hendrager mange Hænder derfra til det mindre vigtige, F. E. fra at pløye eller fiske, til at pudre Peruqver eller bære en Porte-Chaise, saa føre og de nyere Tidens almindelige Indretninger meget saadant med sig, som meere og meere hindrer en Hoved-Sag, man ønskede at befordre, nemlig Almuens Tilvæxt og Forøgelse blandt Bønder og Haandværks-Folk: thi Middel-Stand og Adel-Stand tør man ikke ved at forøge; efter disse tærende Classer forøge sig selv paa de nærende Classers Omkostning, da Haabet om en herligere og mageligere Leve-Maade, dagligen lokker (172) Bondens Sønner til at adspirere efter Borger-Stand, og Borgernes Sønner til Middel-Stand, ligesom Lemmerne af denne til Adel-Stand.

Ikke i den nærende Almues Stand. Spørger man, hvad det er som kiendeligst hindre de ringere Classers Tilvæxt, da falder strax i Øynene, hos os saa vel som i heele Europa, de store Armeer, som

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

nu omstunder bestandig kræve det udvalde og bedste unge Mandskab, i gevorbne saavelsom nationale Regimenter, hvor Ægteskab i mange Aar er den største Deel af dem forbudet, følgelig Formeerelsen afværget. (*)

(*) Paa nogen Maade kand man sige, at disse Tidens Soldater ere samme Vilkaar undergivne, som Closter Folkene i Pavedømmet: Disse maa for deres Liv-Tiid, men Soldaterne for deres bedste og beqvemteste Tid, indgaae triplex votum, sc. Celibatus, paupertatis & obedientiæ. Sat. Sap.

Selv samme skadelige Virkning reyser sig for en god Deel deraf, at en gammel Gaard-Mands Enke paa Landet, og lige saadan en Haandværks-Mands Enke i Kiøb-Stæderne, naar hun er langt over sine Børne-Aar, ikke ved nyt Ægteskab fratræder Gaarden eller Haandværket, for at overlade samme, mod en aarlig Afgift, til sine Børn eller andre unge Folk; ikke heller, naar hun jo vil giftes, tager en anden uden Kiærlighed og alene for Gaard-Fæstets eller Haandværks-Laugets Skyld, lever siden gemeenlig misfornøyer i et absolut ufrugtbar Ægteskab, unddrages fra en yngre Brud, fristes maaske til syndige Afveye, men i hvor der gaar, berøver Fæderne-Landet sin Affødning. Hvorledes disse og andre deslige Forhindringer (173) viiseligen, og uden Frygt for en Lægedom, værre end Sygdommen selv kunde afværges, hiemstiller man til andre Vedkommendes Omdømme, men berører Sagen ikkuns saa kortelig, for at giøre denne Lands-Beskrivelse, efter Muelighed, Oeconomisk, og i Fremtiden til nogen meere Natur, ville i følgende Tider, naar vi kaldes de Gamle, finde meere Attention end paa nærværende Tiid, da den blotte Nyhed spilder deres Credit, efterdi enhver saa kaldet Projectmager, være sig hvordan han vil, gemeenlig af Begyndelsen ansees, i det Borgerlige Selskab, med samme Øyne, som en Novator, det er en Kiætter i Kirken. (174)

Det Tiende Capitel

Om den Danske Nations nærværende Lyksalighed, og sande Friheds-Stand, under et Faderligt Regimente.

At Dannemarks Indbyggere, i Almindelighed betragtede, paa nærværende Tiid bør agtes for et Folk, som frem for mange andre, nyde end ogsaa noget Fortrin i offentlig Lyksalighed, det var de Danske selv saa meget større Utaknemmelighed at negte, saasom den Sandhed tydeligen skinner adskillige Udenlandske i Øynene. (*)

(*) O Land! Nach dessen gesegneten Höhen, ich aus den Tiesen unsers Jammer-Thals menche patrivtische Thräne, manch brüderlichen Blick nach Euch, glückseeliche Meuschen! Geschickt. Der Rahme König Friderichs des Menschen-Freundes, wird in den DGeschichten der Welt, eine unzerstörliche Salz Säule, ein Denkmahl biz ans Ende der Tage seyn, datz zur Zeit des allgemeinen Verderbens auf dem Erdboden, die Dänische Staaten durch daz dankbare Gebet eines erkenntlichen Volks umb seinen Vater, vor dem Schwerdt des Würg-Engels bewahrt geliebet. See Mosers Beberzigungen. Franks 1761 p. 134.

To og fyrretyve Aars Land-Fred, som ellers ikke findes i vore ældre Aar-Bøger; og denne Fred anvendt af Faderlig sindede Konger, paa mangfoldige saadanne Anstalter, Indretninger og Foretagende, som først og sidst hensigte til Undersaatternes aandelige saavelsom legelige Velgaaende: denne Fred med sine frugtbare Følger, siger jeg, setter os Danske vist nok i største Taknemmeligheds og Lydigheds Gield hos Gud og hans jordiske Statholder, vores allermildeste (175) Konge. Dersom én og anden privat Mand endda er ulyksalig, enten ved egen Forseelse, eller uden den, ved tilfældige Aarsager og Skiebns Omskiftelse, da er det intet nyt og gjør hin anførte Sandhed ingen Afbræk. Men dersom Nationen i Almindelighed skulle befindes, ikke at have anvendt alle Lyksaligheds Anledninger, Opmuntringer og Hielpe-Midler, saa trolig og omhyggelig, som mueligt havde været, og derfor ikke endnu at have gjort al ventelig Fremgang paa sin borgerlige Velstands-Vey. Da er det vist, at den ikke kand give Skylden paa det Guddommelige Forsyn, og ligesaa lidet paa Regeringens omhyggelige Bemøyselse til enhver Stand, hver Provintz og hver privat Person i alle Kongens Lande.

Enevolds Regiment i Dannemark. I de nærmeste Tider efter en arvelig Enevolds eller Souverainetets Indførsel i disse Lande, syntes vi Danske at beklages af nogle saadanne, som vi nu maaskee misundes af. Hundrede Aars unegtelige Erfaring maa endelig være nok, til at overbeviise andre saa vel som os selv, om den Sandhed, at skiønt alle muelige Regiments Indretninger, ligesaa vel som alle andre menneskelige Ting, endeligen, maa have deres Ufuldkommenheder, hvilke over alt adskilles ikkuns ved meere eller mindre: saa kunde dog, for vort Land og Folk, ikke findes nogen Forma Regiminis, af mindre Vanskelighed og meere Beqvemhed til at fremme vort borgerlige Selskabs Fred og Velgaaende, end som just den, Himmel haver beskiæret os, og vi saa vel skiønne paa, at vi uden at disputere andres Smag paa noget andet, visseligen befinde os allerbest

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

ved vort eget, al den Stund dets Følger blive de samme, som hidindtil, og (176) for contrarii Muelighed, lade vi den sørge, hvis Forsorg og Beskiærmelse hine andre, ligesaa lidet som vi, kunde undvære.

Omstændighederne af den store Stats-Revolution, som gik for sig her i Kiøbenhavn, Aar 1160. tør jeg ikke ved at igientage paa dette Sted, efter at adskillige saa vel inden- som udenlandske Skribentere, særdeles Baron Ludv. Holberg i Kong Friderici III. Levents, haver anført det Væsentlige deraf. (*) Hvad man her vil erindre er alene dette, at de Danske Konger (frem for andre, maaske med samme Magt og Myndighed, men med mindre Ømhed og faderlig Mildhed de facto regerende Herrer☺ kunde ansees for at have deres Fuldmagt given af Himlen selv, siden de til Rigs-Dagen, i bemeldte Aar, afsendte Lemmer, som forestillede alle Lands-Stænderne, eenstemmig have givet Afkald paa de gamle Haandfæstninger, og der efter lang Forfaring, som den beste Lære-Mester, fundet raadeligst, at betroede deres Fred og Velfærd til eet eeneste upartiisk Hoved.

(*) Af den Kongelige Archivario Hr. Justitz-Raad Langebeck kand den indførte Souverainetets-Historie, alleomstændeligst og bedst documeteret samt med prægtig Kaaber-Stykker ziret, ventes, i det vigtige Arbejd, som han derom, paa Høy-Kongel. Allernaadigst Befaling, haver under Hænder, og formodentlig ikke er langt fra den Fuldkommenhed, som Publicationen udkræver.

Er Grund til dets Borgerlige Velfærd. Siden den Tiid er Regimentet ført saaledes, at jeg, uden Skin af Hyklerie, tør jeg sige: Ingen forstandig og redelig Dannemand paa denne Dag, mi stykker den for hundrede Aar tagne Resolution, men takker oprigtig hine gode Forfædre i deres Grav, som ved Regimentets Omstiftelse, omskiftede tillige Dannemarks farlige Omstændigheder og saadanne (177) slette Vikaar, som tilforn fandtes end ogsaa under de høystpriselige Kongers, særdeles Kong Christian IV. Regering, hvis mange Vanheld alene havde deres Udspring af Mangel paa den Magt, som Gud havde hans glørværdige Afkom forbeholden, og som siden den Tiid i hundrede samfulde Aar, haver holdt Prøve. Hvad en Wolesworth eller andre republicansk sindede, kort efter Forandringen, have spaaet om Landets ventelige Ruin og Nationens Undertrykkelse, er ved Erfarenhed selv saa fuldkommelige igiendrevet og til intet giort, at man, med fuld Tillid paa en god Sag, tør udeste enhver, som nu omstunder ville gange den samme Vise.

Just da jeg skriver dette, udgives i Hannover en liden sindrig og i mange Henseender fortreffelig Tractat, under Navn: Der Sonderling; der i findes en kort og god Sammenligning imellem adskillige andre Nationers Indbildning om større borgelig Frihed, og de Danskes sande Fortrin i Lyksalighed, saasom Frihedes Frugt og beste Beviis. Ordene er p. 41. seqv. Disse ”Worinne kommt der Däne und der Pole uberein, und worinne sind sie unterschieden? Ein jeder legte sich aufs Rathen. Der lange Rock konnte es nicht seyn, der Vären-Tantz auch nicht, der Knebel-Bart nach viel weniger. Sie bekannten alle ihre Unwissenheit, und baten um Unterricht, welcher solgender Gestalt lautete: Wenn die Freyheit in den letzen Zügen lieget, so find sie Trost-Prediger bey ihrem Sterbe-Bette; darinne kommen beide überein; hingegen sind sie in der Art des Trostes unterschieden; heit, und der Däne, der sie nicht hat, tröstet sich mit seinem blühenden Wohlstande. Dieser Einfall konnte nicht glücklicher seyn, da (178) der Eigenthümer des Land-Hauses, wo wir uns befanden, ein gebohrner Däne war. Man erinnerte sich dabey, datz seit der fur Dännemark so merkwürdigen, als gesegneten Veranberung, num eben hundert Jahr verslossen, da die Stände ihre zu Unrecht, Zwist uns Frevel gemitzbrauchte Gewalt, zu den Fussen eines Königes nidergeleget, in dessen Hetzen die Leidenschasten, wie Tropfen eines brausenden Geistes im stillen Wasser, sich verloren. Huld und

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Menschen-Liebe sind, seit der Zeit, zugleich mit dem Throne erblich gewesen, und der jetzige Beherrscher desselben drückt das Siegel darauf. Wenn der spröde Engelländer nach seiner Laune lebet, und gegen die, sa am Ruder sitzen, Stachel-Schriften austreuet; Wen der so kecke, als durch harte Erfahrung schuchterne Schwede den Scepter unter der Zucht hält; Wen der erkauste Pole den Säbel schwingt, und Reichs-Tage zerreizt; Wen der nahrige Holländer dem finkende Staate erkatgte Schätze zollet; Wen der alteutsche Schweizer über das Familien-Regiment klaget, und sein Blut an Fremde verkauft; Wenn der strenge Genueser sich mit der rebellischen Corsen plaget, und der pünktliche Venetianer, bey einer unbeneidenten Mittelmästigkeit, der vorige Grösse vergitz; so erfruet der Däne sich seiner Könige, die ihn glücklich machen. Wo findet man ein mächtiges Konigreich, das sich rühmen kann, vierzig Jahre lang eines ungestörten Friedens genossen zu haben? Dännemark ist unter allen Reichen das unfreieste, und hat dennoch die grösten Vorzuge der Freiheit; Denn der Unterhan darf sich vor nichts fürchten, als vor den Geserzen.“

Endskiønt nu dette lidet kunde være nok sagt om saa stor en Sag, der taler for sig selv hos Forstandige og billig Dømmende: saa agtes (179) det dog ikke heller overflødig, i et Skrift af den Natur, at anføre nogle meere bestemte og udførlige Argumenter. Disse haver jeg, af et patriotisk Hiertes Drift, allerede forleden Aar publiceret, i Anledning af den da, til Souverainetets Erindring, holdte Jubel-Fest, Under følgende Opskrift: Patriotiske Betragtninger over Danske og Norske Mænds Borgelige Frihed, under et arveligt og faderligt Enevolds-Regimente, fremlagt paa Jubel-Festen Anno 1760.

Fallitur egregio quisquis sub Principe credit
Servitium. Nunquam libertas gratior exstat,
Qvam sub Rege pio.

Men efterdi de da udgivne Exemplarier ikke maatte være komne mange Patrioter for Øyne, agtes det tienligt at slutte denne Materie, om Nationen i Almindelighed, med samme saa Blades Igentagelse:

Emanuel.

I Anledning af dette Aars Jubel-Fest og den store Forandring i vort Fæderne-Lands Regimente, som der ved ihukommes, ønsker jeg at kunde fremsette med nogen Tydelighed, de Tanker som ofte ere mig indfaldne over det Ord Frihed, forstaae den Borgerlige Frihed, som settes tvertimod Borgerlig Tvang og Trældom. Denne Sag synes mig at være megen Mistydelse underkastet, og derfor ofte at tilegnes saadanne Personer, som mindst have Deel deri.

Hiint gamle Ordsprog: Verden regeres ved Indbildning, stadfæstes i denne og fleere Henseender, ved daglig Forfaring. Frihed er ædel, ønskelig ja umistelig hos dem, som skulle siges at leve i Lyksalighed. Tabes Frihed, da tabe tillige alle andre Ting deres beste Smag, end ogsaa hos de umælende Dyr, hvor meget meere hos den (180) Skabning, som Gud haver indrømmet Herredømmet over Dyrene. Men hvad er den borgelige Friheds rette Grendser, som her egentlig hensigtes til, og monne disse Grendser nu være snevrere for Dannemarks og Norges Indbyggere, end som for visse andre europæiske Nationer, der indbilde sig at have meget forud, i denne Henseende?

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Ugrundet Indbildning. Jeg siger: de indbildte sig det. Tager man Indbildningen bort, som nyeligen sagdes at regere Verden, da skulle vi befinde, at det, som de beholde tilbage, er slet intet meere, ja i visse Ting, ikke engang saa meget, som hvad vi Danske og Norske, uden daarlig Selv-Bedragelse, kunne glæde os ved, og takke Gud for. Hvad meere er, jeg paatager mig, med Sandheds Grund at bevise, vor Nation nyder i nogle Hoved-Poster, en saadan Frihed, som ikke alene ligner, men end ogsaa overgaaer visse andre frie Nationers Frihed og Forsikring. Denne min Paastand torde maaskee af Begyndelsen synes utroelig, dog alene i deres Øyne, sim ikke grundig kiende og indsee Sammenhængen i vort Lands Regering. Om denne mærkelige Feiltagelse vil jeg stræbe at overbevise dem, ved saadanne unægtelige Prøver, som de ellers ikke forstille sig, og som just derfor trænge til at legges for Dagen, helst i et Seculo saa oplyst, som det vi leve i.

Hvad Frihed er. Den naturlige og absolute Friheds Stand, som hvært Menneske synes lige berettiget⁵ til, ved lige naturlige Sunds og Legems Kræfter, er tabt, saa snart vi komme i Verden, trængende høylig og lang Tiid til Hielp af det borgerlige Sælskab, som vi fødes i, og som der ved vinder er Ret til at paalegge os visse Forpligtelser. Naar dette settes forud, da spørges ikkuns om Brugen af Sælskabets Magt og Myndighed. (181) Skal denne være uskyldig og retskaffen, da maa den være fornuftig og kierlig, det er, hensigtende først til det gandske Sælskabs, og dernæst til hvært enkelt Medlems sande Velfærd, eller paa den eene Side, til en Frelse og Fritagelse fra det Onde, som ellers ville møde os i Verden, men paa den anden Side, til Deelagtighed i saadanne gode Ting, som vi trænge til, og ellers ikke kunne nyde, være sig paa Sindets eller Legemets Vegne.

Hvor dette skeer, der kand ingen klage over Friheds Mangel, og hvor det skeer allerfuldkommeligst, der findes ogsaa den allerfuldkommenste Frihed. Men eftersom i denne Verden, end ogsaa naar samme kaldes den bedste Verden, slet ingen Ting er gandske og aldeles fuldkommenhed i det gandske) see saa reyser sig deraf den Sandhed, at den allerfuldkommenste Regerings-Form maa have nogen Ufuldkommenhed i sig. Følgeligen spørges her ikke om det gandske fuldkomme, men om det mindre ufuldkomme, det er, om saadanne Friheds-Grenser, ved hvilke Sælskabets Lemmer fritages fra det meeste Onde og forhielpes til det meeste Gode.

Hvad er despotisk Regering er. Staaer dette fast, da bygges atter derpaa den Sandhed, at Lemmerne af dette Sælskab nyde den største Frihed, hvor man finder de viiseste og billigste Love, og hvor disse Love virkelig beholde deres Skyldighed, saa at ingen dømmes eller beegnes anderledes end efter Lovenes Indhold. Her i er det, at en saa kaldet despotisk Regering adskilles fra den ordentlige Enevolds-Magt. Under den første er ingen Frihed, efterdi der er ingen Forsikring, være sig at Lovene ere onde, eller (182) og at de ikke gielde. En Barbarisk Regering i Østerlandene eller andensteds, setter i tusinde Tilfælde al lov og Ret til Side, farer frem efter Egensindighed, egen Fordeel, eller Hevn og en hastig Vredes Grumhed. Man skikker kuns et Sendebud til at hente den Mands Hoved, eller hans Hustrue, eller hans Penge. Saa vidt er der ingen paalidelig Lov, altsaa ikke heller nogen Friheds, Freds eller Frelsens Forsikring (*) Derimod, hvor lovene beholde deres Gyldighed, uden Persons Anseelse, og hvor de samme tillige ere viiseligen indrettede efter Landets Beskaffenhed, altsaa hensigtende baade til det almindelige og private Gavn, der findes sand Frihed, fordi der er en sand Forsikring om at beholde sit eget ubeskaaret. Skeer dette ikke altid saa fuldkommelig, at jo en Under- eller Over-Dommer tager ikke altid saa fuldkommelig, at jo en Under- eller Over-Dommer tager feyl i Lovenes Hentydelse paa visse særdeles Tilfælde, og derved friekiender den Skyldige, men fordømmer den Retfærdige, da flyder dette, saasom noget tilfældigt

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

og usædvanligt, ikke af Regeringen selv, men af Menneskenes Ufuldkommenheder, mod hvilken ingen absolutte Forsikring kand have i noget Sælskab, være sig end ogsaa det mindst ufuldkomne.

(*) Dans le gouvernement despotique, un seul sans loi & sans regle, entraine tout par sa volonté & ses caprices. Montesquieu Esprit des loix. Liv. II Chap. I.

Naar alt dette settes forud, saasom uimodsigelig fandt og vist, da grundes atter derpaa den store Sandhed, som egentlig sigtes til ved denne Afhandling, nemlig: At den Danske og Norske Nations borgerlige Frihed er vel saa stor, saa god og saa sand en Frihed, som den noget andet Folk i Europa kand, paa nærværende Tiid, rose sig af. Beviiset kommer (183) an paa den rigtige Tilegnelse, som kand gøres af de anførte almindelige Grundsetninger.

Fra Lovenes Tvang maa ingen Undersaat være frie. Spørger man: Hvad er det egentlig for en Frihed, som Borgerne i hvert Sælskab ere befojede til at bære de fornødne Byrder, som deres egen og det gandske Samqvems Fred og Nytte udkræver; thi at vegre sig derved, var at bestride sin egen Velfærd. Hollænderen vil jo være meget frie, men hvo betaler fleere Skatter og Paaleg end han, og monne en Indbygger i Hamborg skaanes saa meget, som hans Naboe i Altona. Ikke heller er det en Frihed, til at gjøre og lade ustraffet, alt hvad man lyster; thi paa den Frihed har man givet Afkald, ved at underkaste sig sit Sælskabs Love, hvis Øyemærk just er at sette Maal og Grendser for det utilladelige, og de Nationer, som tale og skrive allermeest om deres Fortrin i Borgelig Frihed, sette den ikke heller deri, ellers havde Engellænderne ikke nyeligen ladet én af deres fornemteste Lords, for sit begangne Mord, henge i en Gallie, hvilken Gierning visseligen geraader Dommer-Embedet til store Ære. (*)

(*) Ideo legum sevi sumus, ut liberi esse possimus Cicero.

Setter jeg da, at i den allerfrieste Republik, ligesaa vel som under den aller Souveraineste Konge, kand ingen Borger fritages fra borgerlig Skat og Tyngde, ikke heller fritages fra personlig Straf, naar han begaaer det strafværdige; da kommer alting an paa Skatternes proportionerlige Ligning, og Justitzen upartiske Øvelse. Dersom disse tvende Ting uddeeles her til Lands, med ligesaa stor Villighed som andensteds, da følger af sig selv, at Dannemarks og Norges Indbyggere (184) ere ligesaa fri, eller ligesaa langt fra Trældom og Undertrykkelse, som nogen anden Nation. Ja, skulle det befindes, at vort Liv & Gods havde end ogsaa nogen meere Sikkerhed her, end i en Del republicanske Regeringer, da fulgte dette, at vor Frihed var større end deres. For at indses Sagen desto nøyere, maa vi træde den nærmere, og betragte enhver Ting i Stykkeviis.

Som Mennisket bestaaer af Legem og Siel, saa er det for enhver af disse Hoved-Deel, han begierer al mulig Frihed. Paa Sielens Vegne vil han skaanes for det urolige, det sørgelige og fortrædelige. Paa Legemets Vegne vil han fritages fra det Voldsomme og Smertelige Befries han fra disse onde Ting ved Øvrighedens Anstalter, da siges han at nyde al den borgerlige Frihed, som han kand kræve eller vente af Sælskabets Hielp.

Lov og Ret negtes her til Lands ingen. I Henseende til vort Legem, vort Liv og Livs Underholdning, eller, som man kalder det kortere, vort Liv og Gods, veed jeg ikke, hvorledes noget Folk kand være friere end vi, saa længe vi nyde Lov og Ret, men at den skulle negtes nogen, være sig hvo han vil, eller at hans skulle sømmes og straffes anderledes, end efter en almindelig Lands Lov, derpaa vides ikke et eeneste Eksempel. Af det, som en Molesworth eller andre, ved ham

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

bedragne, have skrevet om den Danske Nations ufrie Tilstand, maatte den uvidende giætte sig til det, som er tvertimod Sandhed. Men jeg tør dristig beraabe mig paa alle dem, som vide vort Lands Historie, hvilke med mig kunne bevidne dette, at man, end mindre efter, end som for Souverainiteten, kand fremvise et eeneste Eksempel paa nogen saadan Exsecution, som er skeet alene pro arbitror, eller foruden Lov og Dom. Vel ere vore Konger over Loven, men hidindtil (185) haver Gud været med dem og hans Frygt over deres Hierte, saaledes at hver uskyldig Mands Ære, Liv og Gods er bleven uforkrænket af dem og deres Myndighed, lad være at her, ligesom i al Verden, af og til kand være fældet en uforsvarlig Dom.

Et mærkværdigt Eksempel. End meere, just fordi vore Konger ere over Loven, have de selv desto meere bundet sig til Loven, ja in civilibus selv underkastet sig den, og ved Høyeste Retters Domme, tiere end eengang, tabt saadanne Sager, som angik deres Gods, deres Fordring eller noget deslige. Hvor langt det var fra den store Kong Friderich IV. Sind, at lade Magten gaae for Retten, sees blant andet deraf, at, da en vel bekiendt Enke i Odense, én og anden Gang, men forgieves, var anmodet om at selge, saa dyre som hun ville, et lidet stykke Skov, hvilket indskrænkede Synet fra Slots-Haugen, og Majestæten blev ved en vis Person, af samme Kiøn som Enken, tilskyndet at tage og betale rigeligen; saa svarede Kongen: Dette være langt fra. Han gjorde en Skiemt deraf, sigende: Saaledes gaar det, naar man har med Damerne at gjøre: Var det en Mand, da ville jeg vel have kommet til Rette med ham.

Saa er det da Lovene, som under Kongerne regiere Landet, og af Kongerne hantæves uden Persons Andseelse. Men maaskee disse samme Love ere alt for haarde og umilde? Intet mindre. Det er i Grunden vort Lands ældgamle Love, lidet forandrede og meget forbedrede, efter de sildigere Tidens Trang og Tilstand: Fremmede rose dem, ja end og en fiendsk Molesworth kand ikke negte dem et særdeles Fortrin, og Baron de Lohontan siger: De ere saa retsindige, som hvis de vare dicterte af Apostelen St. Povel selv. (186).

Vore Love ere retfærdige men derhos meget milde. Her betragtes vore Love alene saavidt som de beskytte hver Mands Frad og Frihed paa Liv og Gods. Nu spørger jeg, om den Danskes Frihed er mindre eller maaskee større i visse Henseener naa han, som jeg har viist, kand være vis paa at dømmes efter Loven. Én af de store Ting, som en Romersk Borger kunde rose sig af og trøste sig ved, var Skaansel for Hudstrygelse, men ikke for Pune-Bænken. Danske og Norske Mænd ere, i henseende til de fleeste Forbrydelser, fritagne for begge Dee. Vor Bonde-Almue er vel ikke frie for at dømmes paa nogle Maaneder, til Fæstnings-Arbeyd: Men i lige saadanne Tilfælde, maa Bonden i Naboernes Land, lave sig paa at miste sin Hud ved Gade-Løb. Baade Bonde og Borger, ja Herremanden selv, er i de allefleeste Europæiske Lande, ikke forsikretom, at han jo kand komme paa Pine-Bænken, og i visse Lande er man meget færdig med det som kaldes *donne la question*. Hos os Kand det, efter Lovens Bydende, ikke vederfares nogen Bonde eller Borger, undtagen han bliver ved at nægte det, som ham allerede er overbeviist ved tilstrækkelige Vidner, eller ogsaa at han beskyldes for Forræderie med Kongen og hans høye Huus, ellers siger jeg, kand ingen Dansk eller Norsk Mand piinligen angribes.

I Engelland, hvor Indbildning om Frihed drives paa det allerhøyeste, er ingen saa sikker som hos os, for at settes uformodentlig i Fængsel; thi dette vederfares ofte den, som sidder i sin Stue eller gaaer paa Gaden, og veed ikke deraf, førend Rettens Betienter viiser ham alene en Seddel til Signal, at han er angiven af en, som stiller Borgen for Arrestens Lovlighed, da den anden maa følge med,

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

uden videre Indvending. Hvorledes man samme Steds aarligen griber om sig (187) med Magt og Vold, naar der skal presses Matroser til Floden, er noksom bekiendt. Ingen Søevant Mand er da sikker i sit Huus. Hans Hustrue og Børn skrige ynkeligen, men man slæber ham af Sted: den almindelige Sikkerhed gjør denne Frie Mands Huus usikkert, ja jeg kiender en Landsmand, som i sine Studenter-Dage, da han foer paa et Skib fra London til Hamborg, var nær ved at presses som Matros, da den tydske Skipper advarede ham om, ikke at tale Engelsk.

Af voldsomme Soldaters Hværvinger vides ikke at sige, skjønt ved af tvungen Udskrivning til at recrutere Land-Militien. Denne sidste er nu omstunder indført næsten i alle Europæiske Lande, ja gandske nyeligen endogsaa i Engelland, følgelig haves den fornødne Tvang tilfelleds med de allerfrieste Nationer, og Udskrivningen er ikke heller nu omstunder, saasom af Begyndelsen, en stor Tvang for alle Bønder-Karle, men for nogle, særdeles rige Mænds Sønner, som helst ville købe sig frie under Haanden, hvilket ogsaa lykkes de fleeste af dem.

Bondestanden hvor vidt mindre fri end de øvrige. Hvad man snarere kunde henregne til Bøndernes Ufrihed, særdeles paa Proprietariernes Gods, er dette, at deres Hoverie-Arbeyd, ikke saasom deres Skat og Landgilde, endnu er taxeret og fastsat, i Proportion af Hart-Kornet, men hiemstillet til Hosbondens Behag. Er denne en viis, og derhos en velholden Mand, da skaaner han vel sine Bønder, saa vidt mueligt, hvis ikke da tilstaaer jeg, deres Vilkaar ere ikke meget bedre, end de saa kaldte Livs-Egnes i Holsteen og en Deel andre lande, saa vidt Mands-Kiønnet angaaer. Imidlertid erkiender vor Lands Lov slet ingen Livs-Egenskab, siden høylovlig Kong Friderich IV. Afskaffede samme her i Siælland, som forud laa under det Aag. En Fæste-Bonde er intet and end en Forpagter paa Livs-Tiid (188) og kand redde sig med Lov og Ret, mod en voldsom Hosbondes Undertrykkelse, hvilket ogsaa undertiden skeer. Langt bedre Vilkaar have vore Jordegne Bønder eller Selv-Eyere, saa og de Kongelige Amts- eller Rytter-Districts-Bønder, item de mange saa kaldte benesicerte Bønder, hvilke 3 Classer udgiøre maaskee en tredje Deel af vor Bonde-Stand: og hvad den Norske Bonde angaaer, særdeles Odels-Bonden, da vides ikke noget Land, hvor han kand leve friere, saa længe han, ved god Huusholdning, forsvarer sin Odels-Ret. Men for at komme igien til den Deel af vore Danske Bønder, som leve under Adelige eller andre Proprietairer, da dependerer deres Frihed af deres Formue til at svare Hosbonden lige og Ret. Den som staaer i Gield-Bogen, være sig Borger eller Bonde, er altid underkastet sin Creditors Discretion, ikke for sin Stands, men for sin Fattigdoms Skyld. Jeg kiender en Fynsk Herremand, som pleyede at sige: Hans allerbedste Bønder vare de, som efter Talemaaden, gave ham en god Dag. Dette Slags er ikke de fleeste, dog sandelig fleere end man forestiller sig. Nogle Proprietairer havde Bønder, af hvilke de i en Hast kunde faae et Tusinde Daler eller meere til Laans. I hvor om alting er, kand Bonden her, ligesaa lidet som andensteds, tilføyes nogen mærkelig Uret eller Undertrykkelse, efter Lovens Medfør. Ney, det maaskee alene via sacti, og altsaa underkastes sin tilbørlige Straf, hvorpaa ogsaa undertiden haves kiendelige og eclattante Exempler, ved Høyeste_Rettes Domme over saadanne Hosbonders ubillige Medfart (*) Loven veed, som sagt er, saa lidet af Bondens, som af nogen anden Mands Ufrihed at sig. (189)

(*) I Engelland ere ingen andre Bønder end Forpagtere paa visse Aar. Vore Bønder ere efter Loven, ikke heller andet end Forpagtere paa Livs-Tiid Fæstebrevet er en Contract, som forpligter Hosbonden ikke mindre end Bonden. Om denne ikke altid vil eller kand forsvare sin Ret, da svækker det ikke Lovens Villighed, eller Bonde-Standens Frihed i og for sig selv betragtet.

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Lovenes Forandring ved hvem. Ville nogen hernæst meene: vor Frihed var dog mindre end deres, som selv have Deel i den Magt, der giver Lovene, eller afskaffer og forandrer dem; da svares: at Lemmerne i den allermeest demokratiske Regiering kunde, naar Alting gaaer ordentlig og vel til, ikke have anden Deel i en Lovgivende Magt, end denne, at de kunde votere, og sige deres Meening, som siden udgiøres ved de fleste Stemmer; thi at en Polak formedelst sit veto, kand standse Land-Dagens ja Riigs-Dagens Forretning, og saaledes skille sit Land ved en god Lov, det sigter mere til at undertrykke, end at hielpe den almindelige Frihed. Hvad nu en ordentlig votering angaaer, da maa man mærke, at ved vore Loves Forandring, den Sag ikke heller forsømmes, men de samme, som ellers kunde møde paa en Rigs-Dag eller i et Parlament, virkelig spørges til Raads. Saavel under Høylovlig Kong Christian V., da loven blev fornyet og forbedret, som nyeligen under vores nu regerende Allernaadigste Konge, da man er betænkt paa noget deslige, er der indhentet Vota, Betænkninger og Forslag fra alle saavel geistlige, som civile Embeds-Mænd, i en hver Provinz, som anordnet en Kongelig Commission af saadanne Lov-kyndige Mænd, som med nøye Prøvelse, kunde giennemgaa de indsendte Betænkninger, og af dennem udvælge det allertienligste og bedste. Da dette fordem skeede ved en Rigs-Dags-Forsamling, var Virkningen ikke nær saa ønskelig, ikke heller Fuldbyrnelsen saa vis og tilstrækkelig, men snarere var den bedste Forandring de allerfleeste Vanskeligheder og Invendinger underkastet, (190)

Skatters Paalæg hvorledes. Spørges der i Særdeleshed om saadanne Love eller Forordninger, ved hvilke Folket paalegges nogen usædvanlig Skat eller Tyngde, da kand intet ønskes billigere og bedre end dette, at den Summa, som udkræves af en Stad eller Provintz, lignes og jevnes af den samme Stands Lemmer eller af den øverste Tilsyns-Mand. Bliver her endnu nogen Ufuldkommenhed tilovers, eller ere ikke altid lige vel tilfreds, da haves dette tilfældes med den gandske Verden, hvor ikke Gud selv, end sige Øvrigheden, kand gjøre hver Mand Alting til Maade. Dog tør jeg dristig sige, at i denne Deel, findes her til Lands langt mindre Knur eller Klagemaal, end som i noget andet Land, helst i de, hvor Herr Ombis haver meere at sige. Paa den anden Side, kand man og foruden allermindste Flatterie eller Øyen-Tieneste sige det, som hver Mand veed, nemlig, at vore Konger, just fordi de have Nøglen til hver Mands Pung, ikke behandle Undersaatternenes Gods saasom noget fremmet, men saa ømmeligen, som deres eget, ja at de undertiden holde længere tilbage med Skatters Paalæg, end som deres Undersaatter selv formode. I det øvrige haver hver Borger her til Lands, saa meget som nogensteds i Verden, en frie og uforhindret Dispensation over sit Gods og dets Anvendelse efter sin Lyst- Frie nok, om ikke alt for frie og nær ved Frekthed er vore Borgeres Leve-Maade, særdeles her i Kiøbenhavn. Politien sette dem ikke, saasom i den fri Republik Venedig og en Deel andre Stæder, saadanne snevre Grendser, at de kunde klage over nogen fornuftig Friheds Mangel. Fremmede, som komme her, have med Forundring tilstaaet mig, at de tilforn forestillede sig gangske andet, end den fri Leve-Maade og Omgængelse, hvilken ingensteds kand være friere, undtagen at man der under ville forstaae en Frihed til at laste Gud og Øvrigheden. (*) (191)

(*) Vil nogen see denne Sag udførligere afhandlet, da henvises han til vores berømmelige Hr. Justitze-Raad og Professor P. Kofod Anchers grundige Afhandling de indole juris privati, pro Habitu imperii Danico Norvegici, særdeles § 54 – 60.

Invending. Er nu den Danske og Norske Mands Ære, Liv og Gods i lige saa stor, om ikke i større Sikkerhed, under et Regiment, som, frem for noget andet, paa nærværende Tiid, kand kaldes

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

faderligt, og alt saa meest lignende Patriarchernes eller andre Huus-Fædres Herredom i Verdens ældste Tider? Er dette saa, siger jeg, da spørges atter: Hvor i er vor Frihed mindre end andres, og monne den ikke være saa meget større, som enhver, være sig hvo han vil, kand finde Vey til Thronen, og i Nødsfald vente Hanthævelse, end ogsaa mod de mægtigste Overmænd, formedelst en Ret, som dømmes i Kongens Navn, og æres undertiden med Hans Majestæts personlig Nærværelse. Her forestiller jeg mig, at den, som seer alle andre Indvendinger forebygte, vil tage sin Tilflugt til vor Mangel paa en Forsikring, at saadan Lyksalighed altiid hidindtil, skal have Sted hos os. I har Ret, vil man svare mig, der som I tillige havde Forsikring om, altiid at regieres af saadanne Konger, som kunde kaldes i Sandhed Folkets Fædre og Hyrder. Men hvo forvisse eder om denne vigtige Punct, og monne ikke den blotte Muelighed af det, som er tvertimod, bør sette eder i Frygt? Hertil svarer jeg for det første saaledes: De som ikke kunde nøyes med den nærværende Lyksalighed og takke Guds Forsyn, samt udbede sig den fremdeles, men ville bekymre Sindet ved Gidsninger om alle muelige Tilfælde, i fald dette og det skeede her efter, disse got Folk, siger jeg, ville aldrig sattes Anledning til uforvunden Frygt og Ængstelse, i det mindste ligesaa meget andensteds, som her; thi de, som nu kildre sig (192) med en større Friheds Indbildning, under en anden Regerings Form, ere heller aldrig forsikrede om, at deres offentlige Ting kunde jo kuldkastes og omstødes engang i de følgende Tiider. Mit andet Svar er dette, at, naar den Allerhøyeste skulle finde for got at ydmyge en Nation, formedelst et umildt, uretfærdigt og tyrannisk Regimente, see da var der vel ikke mindre, ney snarere lagt meere at frygte for enhver privat Mand, der saae sig omgiven med en demokratisk Almue, eller med et aristocratisk Senat, end som naar han levede under én tyrannisk Enevolds Here. Livius lærer os i sin 1 B. 17, Cap. At efter Omskiftelsen i det Romerske Kongeriges Regimente, var Borgernes Slaverie langt haardere, under et hundrede Herre, end som tilforn under én eeneste. Jeg holder mig helst til de ældre Tidens Exempler, naar de findes beqvemme. Lader os da gjøre en Ligning imellem de Atheniensers frie Republik og det Macedoniske Enevolds Rige. Det sidste skal viise os saare faa Exempler paa Tyrannie, udi Ligning mod dem vi finde i den atheniensiske Historie: thi denne frie Republik var hart ad stedse sat i Allarm ved stridige Partier, samt saaret og ført i farlige Omstændigheder, formedelst sine beste Borgeres Forfølgelse og Undertrykkelse, hvilken ofte var aller utaaleligst over dem, som mindst havde fortient det; thi naar deres Misundere havde sat Almuen i Oprør, kunde intet frelse den, som nyeligen havde frelset sit Fæderne-Land. Af disse var ingen saa sikker paa Ære, Liv og Gods, i den atheniensiske fri Republik, som han vist nok kunde have været, under de Macedoniske Enevolds-Herrer.

Det bliver da en stor Sandhed, at, naar en Regerings Hoved Hensigter og Hoved-Fordeele findes meest og bestandigst foreenede, da (193) haver ogsaa dens særdeles Lemmer største Forsikring om deres private Velfærd, Fred og Hanthævelse mod Vold og Overlast. **HøyesteRet en meget priselig Ret.** Just her paa hviler alle Danske og Norske Mænds sande Frihed. De kunne alle forsikre sig om en frie og aaben Adgang til saadan en Konges Throne, som tillige er en Fader, upartisk med de Børn, der røre ham alle lige nær paa. Enhver kand blive hørt og vente saa megen Understyttelse af Scepteret, som hans Sags Beskaffenhed udkræver, var det end mod den allermægtigste Voldsmand. I det mindste kunde han her, frem for andensteds, gjøre sig det vel grundede Haab. Vor Rettergangs Maade, skiønt endnu vidtløftig nok, er dog visselig langt kortere og mindre vanskelig, end i de fleeste europæiske Lande. Og naar det kommer til den Ret, som her paa Jorden kaldes den Høyeste, da torde den ogsaa vel fortjene Navn af den retfærdigste og meest paalidelige. Med Ufeylbarligheds Prædikat ville vi saa lidet smigre for dette venerable Dommer-Sælskab, som for noget enkelt

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Menniske, være sig Paven selv, enten i eller uden for Concilio, følgelig er det ikke umueligt, at Vegtskaalen, én eller anden Gang, kand synke til den urette Side. Men hvad jeg, som Gud skee Lov! Aldrig er dømt af den eller nogen anden Ret, dristig tør sige til Rettens Boes og Dannemænds Trøst, er dette, at her saa meget som nogensteds i den ufuldkomne Verden, kand ventes og findes Justitia med aabne Øyne ved Dommens Fældelse. Hvad vil det allerfrieste Folk ønske sig meere, til Forsikring om Ære, Liv og Gods?

Ved denne Anledning vil jeg fortælle en Anecdote, dog af de allernyeste og gandske paalidelige, saa fremt jeg kand troe en troeværdige (194) Mands Vidnesbyrd, hvilken selv var tilstæde, og altsaa beraaber sig paa sine egne Øren.

Endogsaa efter Fremmedes Dom. I Vinteren af Aaret 1758 opholdt sig her en udenlandsk Reysende af god Anseelse. Han sad i et Sælskab, hvor man taledede meget om den Krig, som havde begyndt at ødelægge adskillige europæiske Lande. Da nu nogle gjorde det sædvanlige Ønsker, at Gud ville bevare os fra samme Elendighed, sagde den Fremmede: Ney, denne Gang have I ingen Fare. De andre meente, Faren kunde være stor nok, dersom Gud ikke skaanede os af en særdeles Naade, hvilken vi ikke rosende os at kunde fortjene meere end andre, men maatte sige: Vi have syndet med vore Forfædre, vore Naboer og Gienboer. Her paa forklarede den Fremmede Grunden til sin Formodning saaledes: Særdeles Synder hiemsøger Gud med særdeles Revselsler, ogsaa vidt kunde I Danske være i samme Tilfælde som andre. Men de Synder, som kunde tilskrives Publico, og en Mangel af Øvrighedens Pligt, saa vidt den er Øvrighed, pleyer Gud at straffe med saadan offentlig og almindelig Hevn, som trykker store og smaa meere kiendeligen. Jeg har nu giennemreysset mange Lande, og erkyndet mig om deres Tilstand. Denne var i andre Ting adskillig, men i én Ting fandtes liden eller ingen Forskiæl, særdeles i Tydskland, nemlig de Stores Overmod og Dristighed i at undertrykke de smaa, hvilke knap høres, men sielden hielpes og reddes fra Undertrykkelse, Udsuelse og Overmod af de Store. Derimod har jeg her hørt med Fornøjelse, at eders Høyeste-Ret omsider skaffer enhver Ret, uden Persons Anseelse. Dette, saasom noget rart, paa nærværende Tiid, have I Danske forud. Der som eders Store havde frie Haand til at trykke de smaa, da maatte den Høyestes Haand igien øve Hevn paa de Store, hvilket siden ville strække sig til alle. Saadan sin Meening forsvarede denne Fremmede med endeel Argumenter (195), og mig er siden indfaldet, at han kunde have beraabt sig paa Prophetens Esaiæ Ord, cap. LIX v- 14 – 18. Saa og paa Psalm. LXXXII. 1. 2. 5. 8.

Frihed og Sindet. Hidindtil har jeg forestillet vor Nations sande Frihed i Henseende til Legemet og de legemlige Ting, eller hvad vi kalde Liv og Gods. Komme vi til den Hovet-Deel af vort Væsen, som kaldes Sielen og Sindet, da kand jeg her være kortere, efterdi Suelen selv er egentlig slet ingen anden underkastet end som den der kaldes en Dommer over Tankerne, følgelig er den her saa frie som andensteds. Men hvad der angaaer, at man mad Ord og Gierning, yttre sine Tanker, da glæde vi os ved denne Friheds foresatte Grændser, og at det ikke staaer enhver Daare frit for, at aabne sit Hiertes onde Fylde med saadan Frekthed, at hans Naboer tage Skade og Forargelse deraf. Bogtrykker-Pressens Frihed er fornøden i alle de Lande, hvor man ønsker Konstere og Videnskabers Fremgang, samt et nøyere Sigte paa Nationens sande Velfærd. I alt dette nyde vi Danske og saa al fornøden Frihed. End meere, vores Dyrebare Kong Friderich V. som i alt andet er idelig betænkt paa sin Nations Hielp og Forbedring, gjør ogsaa sit til at opmuntre Skribentere, og til at lette Bogtrykker-Pressen. Man seer i vore Tider saadan en Mængde af alle Slags Skrifter, at end

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

ogsaa den, der ikke forstaaer noget fremmet Sprog, kand ved Hielp af sit eget, sanke sig en temmelig Forraad af Videnskaber. En Ting, som man i dette Seculi Begyndelse knap kunde have forestillet sig. Sandt nok, at blant nogle nyttige og gode Bøger, indsniger sig ogsaa nogle, som ikke fortjene det Navn. Men for at ikke sette alt for snevre Grendser, maa alt det passere, som ikke er aabenbar ont og stridigt mod den Augsborgske Confession, mod Landets (196) Lov, og mod gode Sæder. Dersom disse Grendser synes endnu noget snevre i deres Øyne, som ville see Frekthed selv befordret under Friheds Navn, og paa det denne sidste skulle ikke hindres: da synes mig det var at befordre Ondskab, paa det at noget got maatte komme deraf. Dersom Bogtrykke-Pressens meget store Frihed i Engelland og Holland, har havt nogle gode Virkninger; da tænker jeg dog, det er beviisligt, at dens onde Virkninger ogsaa have været anseelige, hvilket tilstaaes af Øvrigheden selv, naar den ikke sielden nødes til at lade visse Bøger brænde ved Bødelens Haand. Vi tilstæde Bogtrykkerne ingen grenseløs Frihed, men derfor nødes vi ikke heller til, saasom i Engelland, at sette dem i Pillerie eller Gabe-Stokken. Vore Svenske Naboer nøyes, saavel som vi, med en limiteret Frihed i den Materie, og jeg troer de gjøre der i meget viiseligen.

Særdeles hvad Religionen angaaer. Seer vi til Religions-Sager, da kand ingen, som viger af fra Landets almindelige Bekiendelse, klage over nogen Samvittigheds Tvang, saa længe som han ikke forstyrrer sine Medborgere. En Separatist eller anden diffenterende nyder her fuldkommen Borgerlig Fred og Frihed. En Reformert, Catholik eller Jøde kand udvælge én af de adskillige Danske Byer, hvor hans Religions Øvelse tillades. Den Friheds, som de første nyligen have faaet i Sverrig, have de længe siden havt her i Dannemark. I det frie Engelland, er Døren til alle, end ogsaa de mindste offentlige Betieneringer tillukt for alle non-Conformister, og alene aaben eller frie for Lemmerne af den saa kladte Høye-Kirke. Her udelukkes ingen, for sin Religions Skyld, fra nogen Værdigheds eller Myndigheds Grad, uden saa vidt den, der ikke er Luthersk, ikke kand kalde Lutherske Præster, hvilket Fornødenheden tilsiger. For Resten (197) findes her ikke engang Skin af nogen Samvittigheds-Tvang eller Forfølgelse; en Sag, som man midt i det fri Holland, ikke altiid kand rose sig af; thi ellers havde Barneveld ikke mistet sit Hoved.

Skaansel Fordeelaqtighed i Borgerlig Tvedragt. Betragte vi Sindets Frihed, i Henseende til andre naturlige og borgerlige Ting, da veed jeg ikke, hvad man i en demokratisk, eller anden saa kaldet friere Regering har forud, med mindre der skulle være Fornøyelsen af den indbildte Herlighed, at kunde, naar et nyt Parlament, en Land-Dag eller Riigsdag skal holdes, give sin Stemmer til visse Mænds Deputation, og derhos kildre sig med den indbildte Herlighed, at have nogen Indflydelse i de offentlige Anstalter og Forretninger. Men monne ogsaa den Frihed tilfører en privat Mand saadan Frihed, som kand fritage hans Sind fra Uroelighed Fortræd eller Bekymring meere end som hvis han ikke havde en mindste Deel deri Naar er en Borger i de frie Riigs Stæder, eller i de Hollandske Provintzer, meere beknyttet af Tvivl, og naar reyser sig meere Uroelighed og Tvedragt iblant Naboer og Veer, end som ved den Leylighed, at e Deputeret Borgemæster eller anden Magistrats Person skal vælges? Jeg er Vidne til, at det her gaer efter Ordsproget: Den som haver Val, haver ogsaa Qval. Her kommer Venskab, Slægtskab, Penges Tilbud, hemmelige Trusler og tusinde Underfyndigheder med saa mange deslige Fristelser, at et reedeligt Gemyt ofte ønskede sig fritagen og skaanet for denne paatagne Pligt, hvor i det finder en Byrde og ikke en Lettelse for Sindet. Falder Vallet ikke efter alles Ønske, som nok er rart, da reyser sig nye Fortrydelser hos nogle, maaske hos de fleeste, som spaae sig intet got. Er Palamentet, Riigsdagen eller Deputeretes Forsamling allerede begyndt, og altsaa de hiemme blivende skilte ved den Frihed, (198) hine toge

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

med sig alleene: see da hører Gemytternes Sorg og Bekymring ikke op, men voxer maaskee hver Post-Dag ved de ulige Tiender, som komme fra Hoved-Staden.

Den politiske Kandstøber og alle smaa Statsmænd af hans Sælskab, sankes ofte for at tage gandske andre Ting vare, end deres Haandverk eller huuslige Næring, som dog kunde give dem nok at tænke paa. Øyensynlige Vidner have sagt mig, at i en vis Hoved-Stad, sees, ved saadan Forsamlings Tiid, Skrædere og Skoemagere gaaende paa Gaden gandske pensive eller tankefulde, og at den, som taler med dem om andet, finder snart, at deres Hiertes Fylde flyder ud, nemlig en kummerfuld Sinds Beknyttelse over Ufaldet af de og de giorte Forslag, eller over Haab og Frygt, at det og det Partie maa styrkes og trænge igiennem, men det andet Partie svækkes og drives tilbage.

Udi disse Herligheder have vi Danske og Norske Mænd ingen Deel, men ikke heller i disse Beknyttelser og overflødige Bekymringer. Deus nobis hæe otia seeit. Vi misunde da den Frihed ingen af dem, som der i sinde meer Smag end vi. Den Gang vore Forældre havde Deel der i, da gik Landets offentlige Ting ikke destobedre, men som Historien, særdeles de tvende ypperlige Kongers Christian IV og Friderici III Historie vidner, langt ulykkeligere og værre, end som efter Aar 1660, et Aar, som vel fortienet at signaliseres ved en Jubel-Fest, saa længe Verden staaer. (199)

Det Ellefte Capitel.

Kort Udtog af alle Danske Kongers Historie,

I de ældre Tider, eller fra Kong Skiold,

Indtil den Oldenborgske Stamme.

Endskiønt denne Lands-Beskrivelse egentligen ikke udkræver, ikke heller Skriftets Grendser viile taale, at man indlod sig i en udførlig Historie om de mange Konger, som med Vished vides at have regeret over disse Lande: saa synes det dog nogenlunde fornødent, at sammendrage i et kort Udtog, de danske Kongers Navne, Leve-Tid, Skiebne og fornemmeste Bedrifter, alt til den Ende, at naar siden, i den egentlige Lands-Beskrivelse selv, ideligen forekommer noget om disse Regenters Foretagende, i visse Provinzer og Stæder, men da, til Eftersyn, kand have ved Haanden saa meget af deres Historie, som udkræves til bemeldte Øyemærke.

Hvad nu de allerældste Kongers Opregnelse angaaer, da følges der i helst den bekiendte Iislandske Hypothesis; thi skiønt dens Hovet-Auctor Thormodus Torfæus endnu efterlader sig her og der nogen Tvivl, særdeles i Henseende til visse Kongers alt for lange Leve-Tid, ikke heller giver sig ud for, at have fuldkommeligen opklarer alle mørke Stæder, saa synes han dog, i sin Serie Dynastarum & Regum Daniae, at være kommen Sandheden langt nærmere, end nogen af hans Forgængere paa samme Vey, følgelig ikke uden Grund, at have udelukt af de danske Kongers Register, mange saadanne, som den almindelige, og (200) end meere den fabelagtige Gullandske Hypothesis, havde blandet deri, tagende til Hielp nogle, særdeles jydske Skatte-Konger, eller Vasallers Navne. Saadan Blanding syntes fornøden, til at opfylde en langt længere Tids-Løb, naar man ville gaae over tusende Aar før Christi Fødsel tilbage, og give Dannemark Konger, som skulle have regeret tillige

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

med de første Konger i Israel. Langt sildigere begyndes hermed, af de Iislandske Aar-Bøgers Forfattere, nemlig: Kort for Christi Fødsels-Tid (*). Efter denne Setning, bliver altsaa Dannemarks første Konge.

(*) Endda meene nogle, at den Iislandske Hypothesis begynder et par hundrede Aar for tidlig, og at den burde sette Othins Ankomst i Enden af det andet Seculo. Deres Grunde gives her ikke Rum til at Undersøge: Saa meget falder strax i Øynene, at om saa var, da kunde Othin ikke være den af Pompejo M. fra Østerlandene fordrevne, men en anden sildigere indkommen, med samme Navn, nemlig den Othin som skal have være Olde-Faders-Fader til Heingst og Horst, hvorom tilforn er meldet c. III p. 37.

Skiold.

En af den i Norden meget navnkundige Othins eller Vodans mange Sønner, som hen ved 60 Aar før Christi Fødsel, af sin Fader, blev sat til Konge over Reidgotland. (**) Saxo Gram. Som, setter Dan, (201)

(**) Saa siger Edda Islandica efter Torfæi Oversættelse in Ser. R. Lib. III. Cap. III. P. 246. Odinus suscepto (ex Saxoniam) itinere, in aliam migravit Regionem quam Reidgotlandiam (bodie Juliam) vocarunt, atque ibi, quicquid placuit, sibi vindicavit. Huic terræ præfessit Filium suum Skioldum, qui Fridleisum genuit, inde Skioldungorum familia ortum ducit. Hi sunt Daniæ Reges. Vor ældste Historie-Skriver Svenno Aggonis setter ogsaa Skiold som den første Danske Konge, sigende strax: Skiold Danis primuum didici præsuise.

Humle og Loter foran, tilskriver Skiold stor Legems Styrke og Ædelmodighed. Hans Dronning ved Navn Gefion, om hvilken meget fabuleres, var fra Sverrig. Efter sin Død, blev han tilbedet, som en Gud, thi blandt de Afguds-Billeder, som S. Olaf i Norge lod opbrænde, ved Christendommens Indførelse, var ogsaa hans; efter Torfæi Vidnesbyrd.

Fridlef I.

Med Tilnavn den snare, regerede efter sin Fader, at hvilken han med sin gandske Slægt, blev kaldet Skiold-Unger. Om disse var en gammel Iislandsk Historie Skioldunge-Saga, som længe siden paa et lidet Stykke nær, er tabt, saa at man om de første Konger, veed saare lidet mærkværdigt og tillige troeværdigt eller noksom stadfæstet. A. Hvitfeld vil ikke, og jeg endnu mindre, sige god for: at Kong Fridlef, skulle have staaet i Forbund med Julio Cæsare, da denne bekrigede Engelland. Achilles Gassarus henfører hans Regiment til 37 Aar før Christi Tid. Hans Søn var

Frode I. Den Fredgode.

Omtrent ved Christi Fødsels Tid haver Modsigelse, været en meget priisværdig og stor Konge, saa høyligen elsket af sine Undersaatter, at de ikke kunde afsee endogsaa hans døde Legeme, men lode det i 3 Aar, føre omkring, som et Liggendefæ, til hver Mands Trøst, da det omsider blev jordet i Fride-Høy ved Værebroe, det er paa samme Sted, hvor han skulle være ihjelstukket af en Koe, eller efter Fablens rette Meening, at en Avinds-Mand, som førde saadant Navn eller Skioldmerke. Uden Tvivl haver han opvakt sig nogle Fiender ved at give adskillige gode Love, som tilforn ere anførte, og særdeles strængeligen forbød det (202) allehaande Vold og Tyverie. Derved bragte han det

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

saavidt, at paa alfare Veye ophængdes Guld-Ringe til et Forsøg, om nogen torde bortstjæle dem. Saaledes fortiente han sit Tilnavn den Fredgode, endskiønt han ellers førde Krig nok i Sverrige, Tydskland og Engelland. Men hvad Saxo skriver om hans Krigs-Tog mod Kongen af Ungarn, forraader sig selv, som en Digt, da det skal have været en Krig til Søes, med mindre Navnet er forfalsket. (*)

(*) Hunni hos Saxo maa være nogen Russisk Nation, thi heele Sammenhængen viiser, at denne Krig er først i Øster-Søen mod Russerne ec.

Fridlef II.

Skal have ført Krig i Norge og Rusland, samt opholdt sig der, da hans Fader Frode døde, og ved sin Hiemkomst, fundet Thronen besadt med en Poet, ved Navn Hiarne, hvis største Fortieneste var, at han havde gjort den bedste Gravskrift over sin Formand, blev altsaa af den hiemkommende Fridlef, saasom rette Arving, slagen i Tvekamp. De Iislandske Aarbøger vide intet af Hiarne, og derfor regnes han her ikke blandt Kongerne. Sec. I.

Havar.

Med Tilnavn Handrammi, den haandfaste eller stærke. Af han vide vore øvrige Historie-Skrivere ikke at sige, men Torfæus bekræfter, at han var den forriges Søn og Eftermand, samt Fader til næst følgende.

Frode II.

Kaldtes den Gavmilde. Efter Anseelse tilhører hannem meget af det, som Saxo fortæller om Frode den første, særdeles hans Krigs-Tog til adskillige Lande. Levede mod Enden af det første og maaskee i Begyndelsen af det andet Seculo, (203)

Vermund.

Kaldtes den Viise, og henhører til det andet Aarhundrede. Han skal have ført Krig mod de Sachser og Svenske, samt paa begge Sider indlagt Ære og fortient sit Tilnavn. Han blev ældgammel og omsider blind. Meenes at have boet i Jelling ved Veyle, ligesom nogle af hans Formænd.

Olaf I. ellers ogsaa Uffo.

Kaldtes hin Spage, det er stille, og af nogle Goddrenge. Sec. II. I hans Ungdom holdtes han for meget eenfoldig og ubeqvem til Regeringen, men viiste sig siden anderledes, indlagde og i Tvekamp stor Ære, ved at fælde tvende Modstandere paa eengang. Hans Søn var

Dan.

Kaldet Mykilati Sec. III. Efter Saxonis Meening, den anden af dette For-Navn, og lastes af ham, for sin Ødselhed og slette Huusholdning, grundet paa Stolthed, men Torfæus veed ikke af flere end én Dan, og om denne siger han, at de Iislandske Aarbøger berette ikke noget lastværdigt. Tilnavnet Mykilati kunde vel oversettes ved stolt eller hoffærdig, men ogsaa ved stormodig eller høysindet. Hertil svare dette, at han lod Landet bære >Navn af sig, og foretog deri mange nye Indretninger og

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Anstalter, som ikke behagede alle; thi hvilken Reformator haver kundet beholde hver Mands Yndest. Fleere Tings Brug og altsaa Kiøbmandskab, gjorde Fremgang paa den Tiid. Hans Dronning kaldes Gryte eller Grete. Han ville, efter sin død, ikke brændes, som Othin havde befalet, men begravnes tillige med sine Vaaben og sin Hest i en Høy ved Leyre, hvilket mange fleere gjorde efter hans Eksempel, (204) dog varede den saa kaldte Bruna-Old, ætas combustionis, endnu længe, baade i Dannemark, i Sverrig og Norge. Dans Søn var

Frode III.

Med Tilnavn den stille. Henhører til det tredje Seculum, men er ikke bekiendt af noget særdeles. Hans Sønner var

Halfdan I. og tillige Fridlef III.

Halfdan, som hos Saxo er Dan III. Tvang de frafaldne Sachser, forstaae Holsteener, drev den Svenske Konge Aun i Landflygtighed, og regerede der i 20 Aar. Men her noget længere Sec. III & IV.

Olaf II og tillige Frode IV.

Begge Fridlefs Sønner, henføres til det fjerde Aahundrede.

Ingild, Halfdan II og Frode V.

Trende Brødre, Frodes Sønner, regeres dels tillige, dels efter hinanden, i det fjerde og femte Aarhundrede. Ingild lastes saasom alt for blød og qvindagtig, hvortil han lod sig forføre af sin Gemahl Syrrite fra Sachsen. Halfdan blev ihjelslagen af sin Broder Frode, dog forblev Regimentet ved hans tvende Sønner, navnlig:

Roar eller Hroar og tillige Helge.

Som begge regerede i det femte Aarhundrede, da den første byggede Roskild og bekrigede Engelland, men den sidste fortsatte Slægten ved Blodskam med sin egen Daatter Yrsa, skjønt uvidende, thi da han kom i Kundskab derom, undsaa han sig ved ta besidde Thronen, gik i en Ørk og omsider til Sverrig, hvor han blev tagen af dage. (205)

Rolf eller Hrolf Krake.

Helges Søn af Yrsa, som baade var hans Moder og Syster, regerede med megen Berømmelse i det femte og siette Seculo. Han var liden af Person, men stor af Forstand og Retsindighed, dog dræbt ved Forræderie af sin Svoger Hiortvar udi Leyre. Hans Roes for Viisdom og Retfærdighed var saa stoer, at Hellige Olaf i Norge ønskede sig, at kunde opnaae hans Liighed.

Efter Rolfs Død, fulgte et langvarigt Interregnum, da mange Fyrster eller Høfdinge deelede Magten og Provinzterne imellem sig, saaledes at Ostmer og Hagen herskede i Skaane, Hunding og Hieidar i Siælland, Hane i Fyen, Hatter i Sønder-Jylland, nu Slesvig og Rörick i Nørre-Jylland (* Latin 205) Endelig kom

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Ivar Vidfadme.

Som, mod Enden af det siette Seculo, bestigede sin Fæderne-Throne, og var en af dette Lands allevældigste Regentere. Hans brugt, ligesom Waldemar III baade List og Magt, til at fordrive de (206) fremmede Herrer, og at samle Rigets adskilte Provinzer. Siden drog han vidt om Land, ig fik deraf det Tilnavn Vidfadme. Northumberland, Sachsen, Sverrig, Liefland og en Deel af Rusland lagde han ved Sværet under sit Scepter, men tog en bedrøvet Ende, da han meenes at have druknet sig selv, af en uroelig Samvittigheds Tilskyndelse.

Harald Hyldetand

Den forriges Søster-Søn. En mægtig Seyer-Here og stor Konge, hvis Regering var saa berømmelig, at nogle holder for, den danske Talemaade Arilds-Tid, deraf skulle have sin Oprindelse. Dog er det knapt troeligt, at han skulle have regeret i det gandske syvende Seculo, og opnaaet en Alder af 150 Aar. Omsider blev han keed af at leve længere, og ville dog ikke døe Straae-Død, men paa en saa kaldet Ære-Seng, til hvilken Ende han begyndte en Krig med sin Søster-Søn Sigur Ring i Sverrig, og i det store Feldt-Slag ved Brovalle, naaede sit Ønske.

Sigurd Ring.

Lod sin ihielslagen Morbroders Liig, begrave ved Leyre med usædvanlig stor Pragt, og undertvang Northumberland, hvor han satte en ved Navn Olaf til Statholder. Ringsted i Sieland skal han have bygget og kaldet efter sit Navn, maaske Ringkiøbing i Jylland ligesaa, skiønt det sidste er ikkuns en Skitzning af Navnet.

Regner Lodbrog.

Den forriges Søn, i det ottende Seculo, fik Tilnavn af sine lodne Buxer. Han var en overmaade tapper men uroelig Herre, som (207) underlagde sig ikke alene alle tre nordiske Riger, men ogsaa Sachsen, Venden og alle ved Øster-Søen liggende Lande. I Engeiland ville det ikke lykkes ham, hvor han, som en Fange, af Kong Elle blev kastet for Slanger, og af den levende opdræt, da han imidlertid sang en Viise ned Spaadom, at det snart skulle hevnes ved hans mange Sønner, som og skeede, særdeles ved Sivard og Boön, thi disse droge som Søde-Konger, egentlig Søde-Røvere, nesten gandske Europa igiennem, og øvede allevegne megen Vold og Tyrannie, særdeles mod de Christne, som her til Lands begyndte at indfinde sig, skiønt deres Tal endnu var saare lidet.

Sigur Snogöye.

En af Regners Sønner, Sec. IX. Deeled Landene med sin Broder Biörn Jernside, hvilken fik Sverrig, men denne Dannemark, dog saa, at Jylland deelttes blant adskillige Fyrstelige Basaller.

Horda Knud.

En Søn af den forige, Sec. IX. Fik Tilnavn af den Provintz Haard-Syssel hvor han var født, hvilket erindres til Forskiel imellem ham og Kong Knud den store Søn, Harde-Knud, som døde i Engelland.

Gorm Gamle.

I det niende og tiende Aarhundrede. Hans Tilnavn gamle skal betegne en Alder af 115 Aar. Hvad hans Fader og Formand ikke kunde udrette, det lykkedes ham, nemlig, at undertvinge sig de mange Jydske Fyrster, som kaldtes Skatte-Konger, og med deres Navne consundere de egentlige Kongers Historie. Siden gik han over Elben, gjorde de Sachser og Vender Skatskyldige, samt viiste sig at være en stor Fiende (208) af den christelige Religion, men fandt Modstand af Keyser Henrico den Fuglefænger, med hvilke den lange Vold Danneverk blev bygt paa Sønder-Jyllands og Tydsklands Grendse. I hans Tid, toge de ideligen udvandrede Normanner Overhaand i Frankrig, og fik under deres Anfører Rollo, den Provintz Neustria, som kaldtes efter deres Navn Normandie. Gorms Hustrue Tyra kaldtes af sin Mildhed og moderlige Omhue, Danne-Bod, og ligger tillige med ham, begravet i Høyene ved Jelling. I hans Tid blev Evangelii Prædiken her til Lands alt meere og meere bekiendt, efter at den i Mayntz døbte Harald Klak, en jydsk Fyrste eller Skat-Konge, havde bragt nogle Lærere med sig. Men deres Lærdom stod Kong Gorm ikke an, endskiønt hans Gemahl Thyra meenes at have elsket dem og troer deres Ord.

Harald Blaataand.

Gorms Søn, Sec. X. bemægtigede sig Norge og drog til Frankerig, for at hielpe sine Landsmænd de Normanner, da han af Begyndelsen var ligesaa hedensk sindet, som de, ville ikke heller afstaaet sin Fæderne Rettighed til de Nordalbingske Sachser og Vender. Derover kom han i Krig med Kayser Otto den store, og siden med hans Søn Otto II., mod hvilke han én og anden gang vandt Seyer, men dog omsider blev overmandet og overtalt til at lade sig døbe, med sin Søn Svend-Otto. Denne faldt siden fra og rebellerede mod sin Fader, som af Sønnens Tilhænger Palnetokke, blev ihjelskudt og begravet i den af ham selv opbygte Roskildske Dom-Kirke. I hans Alderdom holdtes han for en from og Christelig sindet Herre, ja Monkene udraabte han for en Helgen og Martyr. Den mægtige Handels-Stad Julin i Pommern, lod han opbygge og besætte med en dansk Colonie, (209) kaldet Jomsborgere, hvilke snart bleve til Søe-Røvere og førde Avindskiold mod Riget. Om deres ugemene Mod og Bedrifter, fortælles meget i Jomsvikinge-Saga: I de af Philaletho nyeligen udgivne Tronhiemske Samlinger T. I. pag. 21 afmales denne Konge med meget mørke Farver, maaskee alt for mørke, endogsaa i deres Øyne, som ikke med Monkene, ville have Harald canoniceret, men ikke heller holde ham for en afskyelig Misdæder, Tyran, Rovdyr og Machiavallist, lig den første Christne Keyser Constantinus. (*) (210)

(*) Det værste, som sammesteds bebreydes Kong Harald Blaataand er, at hans Broder-Søn Prinz Guldharald, efter at han i Liimfiorden havde tabt et Søe-Slag, blev hængt, men af hvem skeede dette? Saa vidt jeg seer, ikke af Kongen eller efter hans Befaling, men af den Norske Hagen Jarl. Denne straffede Konge ikke derfor, men lod den Misgierning alt for lettelig udsones; og dette er alt hvad man i den Sag, kand legge Kongen til Last. Grunden til denne korte Apologie for Kong Harald, tager jeg af et Document, som den ellers upartiske of velfortiente Hr. Philalethus, uden Tvivl lader gielde, nemlig Kong Olaf Tryggesons Saga Cap. 14 hvor det efter Peringskiolde Oversættelse i Hejmskringla, pag 207 hedder saaledes: Qvem (Haraldum) deinceps patibulo assigi jussit Haqvinus. Dein Regem Daniæadiens Haqvinus, eum non-dissiculter placavit, super occisum a se Gulharalddum, consangvineun ejus. Kæyser Constantini Apologie behøves ikke her, da den andensteds finds udførlig nok, men hvad jeg korteligen vil erindre om Kong Harald Blaataands

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

moralske Character er dette, at man med ingen fuld Vished, kand bestemme det, som gandske hykkelst og tyrannisk, efterdi Historien haver levnet os alt for faae Facta af den Slags, som dertil udkrævedes. Imidlertid er Gud alene Dommer; og Kirken i Dannemark skylder denne første Christen Konge megen stor Ære og Tak.

Svend Tiugskæg.

Tilnavnet forklare nogle om et tygget Skæg, admorsa Barba, andre om et tveget, det er dobbelt eller klyftet Skæg. Det Navn Svend-Otte gaves ham i Daaben af Kayser Otto, som stod Fadder, men hans Daab og Christendom kiendtes i lang Tid ikke, da andre Christne af ham bleve forfulgte. I de vendiske Krigstog, blev han nogle gange fangen og for Penge ransoneret. Omsider drog han til Engelland, for at hevne sine Landsmænds Undertrykkelse, hvilket ikke gik af, uden stoer Grumhed og Tyrannie, skiønt han den gang paa nye bekiendte sig til Christendom. Hans Vaaben vare lykkelige, og Landet maatte antage ham for Konge. Kort efter nemlig 1014 gik han alt Kiøds gang.

Knud II. den Store.

Saa-Kaldet af sin store Magt og Lykke, da ikke alene Dannemark, Norge og en Deel af Sverrig, men ogsaa omsider gandske Engelland, efter Ethelredi og Edmindi Død, erkiendte ham for sin Herre. Her hiemme, som i sit Fæderne-Land, holt han bestandig Fred, og befordrede den nyeplantede Christne Kirkes Udbredelse, sendte Bisper og andre Lærere fra Engellands, og lod, ligesom hans Fader, slaae de første Penge, som her vare gangbare. Han rosedes, særdeles i sine sidste Dage, af stor Retsindighed og Guds frygt. Omsider gjorde han en Andagts-Reyse til Rom, og blev 1036 begravet til Winthon i Engelland. (*) (211)

(*) Naar Wilhelmus Malmesburiensis de gessis Reg. Anglor. Fortæller de gode Stiftelser, ved hvilke han stræbte at oprette de forrige Voldsomheder, som af ham og hans Forfædre vare øvede i Engelland, da slutter han med disse Ord: Ita omnia qvæ i ple & antecessores sui dehqverant, corrigere satagens, prioris injustitiæ nævum apud Deum NB. Fortassis, apud homines certe, abstersit.

Haarde Knud III.

Bar, efter Navnet haard, stræng og stif, ja ligesaa daarlig og ond, som Faderen viis og god, hvorfor han, og tillige med ham, de danskes Herredømme i Engelland, snart fik Ende, da han, som meget var hengiven til Drukkenskab, blev rørt af et Slag og døde 1042. I ham undergik ogsaa de Skioldungers ældgamle Konge-Slægt paa Sværdsiden, skiønt den paa Møderne Side, eller ved hans Fasters Afkom, blev forplantet i hans Eftermand.

Svend II Estridsön.

Tilnavnet saavelsom sin Adgang til den danske Throne, tog han af sin Moder, Kong Knuds den stores Syster Estrit, giftet med en Jarl eller Greve af Svensk Herkomst, ved Navn Ulf Sprageleg. Han var en vittig og tapper Here, (*) men meget hengiven til Løstgighed, saa og af Begyndelsen ulykkelig mod sin Rival Kong Magnus af Norge, S. Olai Matyris Søn, hvilken af nogle ogsaa regnes blandt vore Danske Konger, skiønt dennes Død snart gjorde Ende paa deres Trette. Da Svend blev befæstet paa Thronen, ville han tage Engelland tilbage, men det slog ham feil. Han

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

stiftede nogle Bispedømmer og efterlod sig et got Navn, samt 13 Sønner hvilke med deres Afkom (212) ødelagde sig selv og opfyldte Landet med Borgerlige Uroligheder. Han døde Anno 1074 og ligger begravet i Roskild Dom-Kirke.

(*) Ælnotus beskriver ham in S. Canuti saalees: Sapiens corde & fortis robere, gentem suam, tam divinitatis auxilio, quam robore & prudentia, protexit, og Adamus Bremensis, som efter hans Mand, haver optegnet en Deel af vor Danske Historie, siger Hist. Eccl, Lib. IV. Cap. 16 Quia liberalium non expres erat Studiorum & divinarum non inscius lectionum, religionis cultum provehere non neglexit.

Harald III Hein.

Kong Svends ældste Søn, var from og stille, hvorfor Stænderne ville have udvalgt hans yngre Broder Knud. Imidlertid stræbte han at forbedre de hedenske Love, men fandt ikke meget Tiid der til, og døde 1078. Nogle tillegge ham 3 Aars længere Liv. Ligger Begraven i en Kirke, som af ham var opbyggt i Dalbye i Skaane.

Knud IV den Hellige.

Kong Svends anden Søn, fik Tilnavn af Hellig Martyr. Saavel for sin særdeles Gudsfrygt, som fordi han strængeligen holdt over Lovenes Fuldbyrkelse, og endelig ville have Sørøveriet, samt anden Ondskab straffet, uden Persons Anseelse, men allermeest fordi han, som ville tvinge Bønderne til at give Tiende, af dem blev jaget fra Jylland til Odense, og der dræbt for Alteret i S. Albani Kirke, Anno 1087, siden af Paven canoniceret 1100. Om ham haver en engelsk Monk ved Navn Ælnitus, skrevet en egen Bog, dediceret til Kong Nicolaum, og deri settes hans personlige Character saaledes: "Han havde en giennemtrængende Forstand, god Anseelse, levende Øyne, et tappert Hierte, og derhos Veltalenhed. Mod Enker og andre elendige beviiste han sig meget Barmhiertig. Nogle Monke ærede han, som sine Herrer, andre, som sine Brødre. Nogle Monke ærede han kongeligen, besøgte dem flittig og tog til Hierte hvad han der hørde. Den Løstgighed, som mange andre Konger ere hengivne til, vogtede han sig for. Regimentet antog han sig med Flid, forbedrede Lovene, skiærpede (213) dem mod Misdædere, og ville ingenlunde tilstræbe nogen Persons Anseelse ec." Dette stadfæster ogsaa Saxo Gram. Og siger, at han, fornemlig ved det sidste, opvakte sig mange fornemme Herrer Had. Meere om denne Konge kand læses i Annal. Eccl. Dan. I pag. 121 og om hans Marter-Død pag. 221 (*)

(*) Af Hr. Baron Ludv. Holberg afmales Kong Knud ikke efter Fortieneste, ja gjøres næsten latterlig. Langt bedre og efter Sandhed saavelsom Kiærlighed, forestilles hans Person af Hr. Phulaieto, i de Tronhiemske Samlingers første Bind. Pag. 103 seqv.

Olaf III Hunger.

Tilnavnet grunder sig paa den, under ham indfaldende, langvarige Misvæxt og dyre Tid, hvilken tilskreves Guds Hevn og Forbandelse, saavel over de oprørske Undersaatter, som særdeles over Kong Olaf, hvilken var Kong Knuds Broder og mistænktes for at have ophidset Almuen til det Konge-Mord, for at bestige Thronen. Tilforn var Sønder-Jylland allerførst under Navn af et Fyrstendomme, hannem blevet indrømmet, og derved lagt Grund til Dannemarks store Skade og Fordervelse. Han døde Anno 1095.

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik I Eyegod.

Den fjerde af Kong Svend Estridsens Sønner, fortiente sit Tilnavn, og var elsket af Undersaatterne, da han baade pleyede Retten, og tillige med megen Mildhed og Venlighed beegnede hver Mand. Han var, som Kong Saul, sit Hovet høyere end alt Folket, og af ugemeen Legems Styrke. I Knitling-Saga. Cap 73 kaldes han derhos lærd, viis, veltalende og kyndig i fleere Tungemaal. De (214) vendiske Søe-Røvere straffede han eftertrykkeligen, og foretog omsider en Andagts-Reyse til den hellige Grav, i Selskab med sin Dronning Bodild, men kom, efter at han undervejs havde besøgt den græske Alexium i Constantinopel, ikke længere end til Cypren, hvor han Anno 1105 faldt i en dødelig Sygdom og blev begravet.

Niels.

Den femte af Kong Svends Sønner, var gammel da han kom paa Thronen, og besad den dog langt længere end nogen af sine Brødre, men med liden Glæde, helst siden han fødte sin vanartige Søn Prinds Magnus, som forræderskviis, havde dræbt sin Fetter Canutum Lavardum og fundet Guds Hevn i Slaget ved Fodvig, hvor han af en anden Fetter, Erik Harefod, blev slagen. Omsider maatte den gamle Kong Niels selv undgælde bemeldte Mord Anno 1135, da nogle Selsviske Borgere saasom Hertug Knuds Lags-Brødre efter deres Gildeskraa, agtede sig pligtige til at slaee ham ihjel.

Erik II Emund.

Tilnavnet skal, efter nogles Meening, betegne Stortalenhed eller Pralerie. Som Prinds kaldtes han ogsaa af sin Hurtighed og raske Fødder: Erik Harefod. Han var en Søn af forbemeldte Kong Erik Eyegod, tapper og lykkelig i Krigen med de Norske og Vendiske, men efter Anseelse, grum og umild, da han i Jelling lod ombringe ikke alene sin egen Broder Harald, men ogsaa hans Sønner. Dog ville han, i andre Omstændigheder, ikke tillade nogens Undertrykkelse, thi Anno 1139 antog han sig paa Urnehovedts Ting, en Bondes Sag saa eftertrykkelig, mod en Herremand ved Navn Sorte Plog, at denne, som efter de Tidens Sedvane, mødte med sit Spyd, brugte det (215) til at giennemstinge Kongen, saa han døde paa Steder og blev begravet i Ribe Dom-Kirke, dog saaledes, at hans Grav er ikkuns halv i Kirken og skiules med den anden halvdel i Muren, hvilket meenes at betegne Geistlighedes Uvished, om han døde i Band eller ikke, thi denne Stand trykkede han noget og blev af den forklaget i Rom, hvor fra endnu ingen Sententz var kommen tilbage.

Erik III Lam.

Saa kaldet af sin Spagfærdighed og stille Adfærd, var en Syster-Søn af den forrige, eller Erik Eyegods Daatter-Søn. I Krigen mod de Vender, og mod sin Fetter Olaf, Harald Ræisies Søn, viiste han sig tapper nok, men uforsigtig. Hos Undersaatterne, ja hos sin egen Dronning, fandt han liden Troeskab, hvilket krænkede ham saa, at han blev keed af Krone og Scepter, gik Anno 1147 i det berømte St. Knuds Kloster i Odense, og døde kort efter som en Benedictiner Monk.

Knud V og tillige Svend III grate (*)

Den første, som var en Søn af Prinds Magnus og Sønne-Søn af Kong Niels, regerede nogen Tid over Nøre-Jylland, ligesom Prinds Waldemar Knuds Søn, over Sønder-Jylland, hvorimod Svend,

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

som var en Søn af Erik Emund, fandt Medhold i Skaane, Sieland og de andre Eilande, thi enhver tog som han var stærkest til, saa at en borgerlig Krig fyldte Landet med Blodskyld paa begge Sider, (216) og gav tillige de vendiske Sjø-Røvere god Leilighed til at plyndre Kysterne. Dette sidste tvang bemeldte Rivaler til at forliges og love hverandre Sikkerhed, hver i sine Provintzer. Dog Svend gjorde det ikkuns paa Skrømt og havde langt andet i Sinde. Anno 1157 indbød han sine tvende Fettere og Rivaler til et stort Gæstebud i Roskild, der lod han Knud dræbe, og Waldemar var det samme tiltænkt, men han undflyede til Jylland. Da nu Svend satte efter ham, kom det paa Grate-Hede, som han bærer Navn af, til en blodig Trefning, i hvilken en Bonde afhug Svends Hovet ned en Øxe. Hans onde Gemyt aabenbares i adskillige slette Gierninger, som her ikke finde Sted. Derhos var han meget stolt, forfængelig, overdaadig og en Elsker af nye Paafund i en vellystig Levemaade. Ville hans egen Pung ey taale det, da persede han Undersaaterne, indtil Blodet, foragtede de gamles Raad, lod sig sielden see paa Tinget, og for at ikke bryde sit hoved med stridige Partiers Klagemaal, ville han have de afskaffede Tvekampe paa nye indførte. Hans drab paa Grathede tildrog sig samme Aar som Knuds Mord i Roskild, nemlig 1157.

(*) Han lod sig ogsaa kalde Peder og satte dette Navn paa en liden Sølv-Mynt som findes i Cabinetterne. Helst brugde han saadant Navn i Tydskland, da han drog derhen, for at søge Kaysernes Hielp mod Kong Knud, men hvad den Politic ville sige, at han gav sig et andet Navn, forestaaes ikke.

Waldemar I.

En af Dannemarks allerstørste Konger. En Søn af den sønderjydske Hertug og Obotritriske Kong Knud Lavard, som af Prinds Magnus blev myrdet ved Harrested, følgerigen en Sønne-Søn af Kong Erik Eyegod og Arving af dennes Krone, saavel sf hans dyder. Efter at han, som nyeligen er anført, lykkeligen slap med Liver fra Kong Svends forræderske Gæstebud i Roskild, og kort efter havde nedlagt denne sin Fiende i et Feldslag, som tillige med mange fleere vidnede om en ugemeen Tapperhed, antog han sig (217) sit Fæderne Riges Fred og Velstand, med ald den Flid og Omhue, som de Tidens ulykkelige Omstændigheder udkrævede, og efterlod Landet i langt bedre Omstændigheder, end han havde fundet det (*). De vendiske Lande ved Østersøen, særdeles Pommern og Rygen, hvis hedenske Indbyggere ideligen beseidede Dannemark, bragte han, ved mange Krigs-Tog, under sit Herredømme og til den christelige Religions Bekiendelse. Der i tog han fornemmelig Hielp af de tvende Brødre Absalon og Hvide og Esbern Snarre, af hvilke den første var hans fortroligste Ven, Premier-Minister og General. Den mægtige Stad Julin saasom Sjø-Røvernes Hoved-Sæde, forstyrrede han, men bygde Danzig eller Danskviig, og lagde Land-Rygen, under der Roskildske Bispedom (**). Indenlands befæstede han sine Grendser ved Danneverks Fornyelse og adskillige Slotte, samt god Disciplin og den Sielandske og Skaanske Lov. Sine gode Love gav han det bedste Eftertryk ved eget Eksempel, thi dette var saa fuldt af Viisdom, Dyd og Guds frygt, at han, endogsaa blant mange gode Regentere, beholder noget Fortrin, hvorom jeg in Annal Eccles pag. 272 – 277 haver handlet lidet udførligere. Ikkuns én Ting vil jeg her anføre til hans Roes, nemlig at Saxo Gram. Som kiende ham af Person, siger: da han besøgte Kayser Frider. Barbarossa paa en Rigs-Dag til Metz, og spurde, hvor han skulle finde Foder til nogle hundrede Heste som vare i hans Følgeskab, men fik til Giensvar: man matte, ligesom andre, fouragere eller tage (218) for

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

(*) Viginti octo praelia in ethnicis terris gessit, gloriam Dei promovere semper avidus. Knitling-Sag cap. 28.

(**) Derfra er det ikke adskilt førend I den Kiøbenhavnske Fred An 1660.

sig selv i de omkringliggende Lands-Byer, blev Waldemar fortrydelig og sagde: ”Han var en Konge som kunde betale, og ikke en Røver, følgelig ville han ikke gjorde i et fremmet Land, det som han straffede i sit eget.” De tydske Fyrster som hørde dette, sagde: O! hvad maa det værre et lykksaligt Land, som haver saadan en Regent. Hans Roes for Retsindighed blev saa stor, at, naar han paa denne Reyse, drog igiennem en Lands-Bye, bragte Bønderne deres Børn frem, og bade ham røre dem, til en Velsignelse. Hvad under da, at de Danske selv satte Priis paa deres Lykksalighed under saadan en Konge, og vare utrøstelige over hans Død. Denne opfyldte det gandske Land med Graad og Skrig, da Kong Waldemar An. 1182 døde paa det, at ham opbygte Vordingborgske Slot, og derfra blev baaret til sin Grav i Ringsted. Mange Miile fra indfandt sig Bønderne og trængde hverandre for at røre hans Liig-Kiste, helst at bringe deres Skuldre under Liig-Baaren. Erke-Bisp Absolon, hvis Siæl hængde ved Kongens, var nær ved at døe i Ringsted Kirke, hvor han skulle trøste andre, men flød hen i Taare, saa at Messen og Talen blev omskiftet til Skrig og Hysten. Endnu dette vil jeg erindre, at hans Lyst til Guds Ord, saa og til Fæderne-Landets Historie og gode Videnskaber, meget roses af Saxone. Det første lod han, endogsaa paa sine Krigs-Tog, dagligen læse for sig, og for Historiens Skyld, havde han en Islænder navnlig Arild i sit Hof, da denne vidste meget at fortælle og siunge om forgangne Ting. Sandelig Historien, saasom alle Tidens Forfaring, kand være alle Menniskers Læremester, heldst store Herrers, for hvilke den synes at være af allerstørste Fornødenhed. (219).

Knud VI

Lykkeligt men kort Regimente. Waldemars ældste Søn, og hans Efterfølger i Dyd og Viisdom (*) fandt i Begyndelsen nogen modstand af Skaaningerne, men dæmpede den snart, ved Biskop Absalons Hielp, hvilke han, ligesom Faderen, elskede og betienede sig af i de vendiske Krige. Disse begyndte nu paa nye ved den Leylighed, at Kæyseren ophidsede Hertug Bugislaum imod ham, saa han, ved den Undertrykkelse, angreb Rygen med 500 smaa Skibe, men blev af de Danske eftertrykkeligen afslagen, de pommerske Kyster ilde medhandlede og Dannemark Skat skyldige. Det samme skeede med Estland, hvilket, efter pavelig given Fuldmagt og de Tidens Begreb, mod Enden af det tolvte Seculo, blev indtaget af de Danske, som der bygde Kirker og satte Lærere, længe førend Sværd-Brødrene, under samme Paaskud, indtrængde sig der. Følgelig var Kong Knud én af dette Lands lykkeligste og priisværdigste Regentere, men bragte sit Levnet ikke høyere end til 40 Aar, da han An. 1202 døde barnløs, og efterlod Riget til sin yngre Broder, ved Navn.

(*) Sveno Aggonis, som tillige med Saxone levede og skrev i hans Tid, siger i sin Histories X Cap. Erat Canutus vir religiosus, castus, procerus, formosus, miles eximius, a patria virtute non degenerans.

Waldemar II Seyer.

Den store Waldemars yngste Søn, fik Tilnavn af sine Vaabens lykkeligen Fremgang og mange Seyervindinger I Holsteen, Venden, (220) Preussen, Curland, Lief- og Estland, hvor han just

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

opholdt sig, da Kronen tilfaldt ham, og siden ved adskillige Tog, saavel udvidede sit Herredims, som den Christne Kirkes Grendser.

Dannebrogs Orden. Han skal og i Lifland have stiftet den berømmelige Ridder-Orden af Dannebrog, ved den Leylighed, at Soldaterne troede, deres Banner med et rødt Kors, var nedfalden fra Himlen, til Forsikring om visseste Seyervinding, mod Hedningenes store Mængde. I sit eget Land var han en god Lovgiver og den Jydske Lov, som endnu gielder i Sønder-Jylland, bærer gemeenligen Navn af ham. **Ustadig Lykke.** I en langvarig Regering af 40 Aar, prøvede han Lykkens Ustadighed og tabte i Alderdommen, en Deel af den tilforn indlagde Ære. Thi da Grev Henrich af Schwerin var dragen til den Hellige Grav, og ved sin Hiemkomst holt Kongen fortænkt, saasom den der havde krænket hans Gemahl, besøgte han Kongen i Fyen, anstillede sig gandske venlig, og gjorde Selskab paa en Jagt, hvilken endtes ned et got Maaltid og Ruus. **Farlige Følger af en Ruus.** Denne Følge havde Greven seet forud, og derefter taget sine Mesurer saaledes, at, da Jagten var paa Lyø, ey langt fra Faaborg, og Kongen der med sine Folk, sov tryggeligen i et Bonde-Huus, komme Grevens Skibs-Folk, som laae under Landet, bandt den sovende Konge, og førde ham til Sverin, hvor han paa Danneberg maatte udholde to Aars Fængsel, indtil han løsedede sig med 45000 lødige Mark Sølv, og lovede aldrig at hevne den tilføyede Haanhed. Dette Løfte fortrød ham allermest, han begierede og fandt snart Afløsning, i det pavelige Canzelle, og ville overfalde Greven. Denne søgte Hielp hos sine Naboer de tydske og vendiske Fyrste, som alle vare jaloux paa Kong Waldemars Magt, og foreenede sig dens Svækkelse, (221) hvilken paafulgte i det ulykkelige Feldslag ved Bornehovet, hvor Skioldene sagdes at være toede i Blod. (*) og de danske saa fuldkommeligen, som sielden aller aldrig tilforn, bleve slagne af Marken. Af hans Vanheld profiterede Lybek, som vendte sig til det tydske Rige, og blev en frie Riigs-Stad, samt nedbrød det danske Slot inden sine Mure. Hamborg overlod han til sin Statsholder i Holsten, Grev Albert af Orlemunde, og denne som foregives, solgte Staden sin Frihed for en ringe Summa. At dette ikke betager de Holsteenske Herrer deres Ret til Staden, viser Huitfeldt p. 195. Endelig døde Kong Waldemar mæt af Dage, Anno 1242 efter at han havde opnaaet 71 Aars Alder. (**)

(*) J. Petri de Ludevig Reliquiis Mse. T. IX. Siger Autor til cod. No. VIII. P. 166. Magnis prodicionibus intermediis, Alemanni victoriam habuerunt. Tanta fuit strages ibi facta hominum & animalium, quod miles sedens erectus in dextrario, clypeum natatem in sanguine hominum & animalium lavare potuerit. Sammesteds siger Diarium visbyense p. 177 at Kong Waldemar I det Slag mistede eet af sine Øyne, og af den Danske Adel, mange bleve fangne.

(**) Math. Parisiensis, som levede paa samme Tid, tillegger ham i sin Chrøniske p. 373 hundrede Aars Alder, og derhos det forsæt, at han ville have anfaldet Engelland, ligesom hans Forfædre, men blev hindret ved St. Edwardi Forbøn. Waldemar Rex daciae, ætate centenarius, cum quadraginta annos regnasset, obiit, qui ausu temerario comminatus erat, Angliæ fines invadere, se dut efficaces sentiret B Edvardi preces, quos pro Anjia suderat contra Danos & - - - Waldemarum autem Rex, omnibus diebus vutæ suæ, insideles persequebatur in Scythia, Frosia, Rusia.

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik IV. Plogpenning.

Den forrige ældste og værdigste Søn, i sin Ungdom letsindig, men meget tapper, gudfrygtig, dydig og overmaade anseelig af (222) Væxt og Skabning. (*) Hvorfore nogle af de tydske Stænder, Anno 1245, ville have haft ham til deres Kaiser, og Pave Innocent IV som i sin Ungdom havde studeret med ham i Paris, ville selv have sat den Kayserlige Krone paa hans Hovet, i fald han havde indfundet sig paa Concilio Lugdunensi, efter Pontani Ord H. D. L. 7 pag. 328. **Plog-Skat.** Imidlertid havde han liden Lykke. Landet var svækket ved hans tre yngre Brøders Appanage i de bedste Provintzer, hvilke man ikke engang ville tage til Lehn, og da han, som blev indviklet i Krig, paalagde den første Skat, som rettede sig efter Plovens Matrikel, følgelig syntes billig, saa fik han deraf det Tilnavn Plog-Penning samt manges Uvillie, hvilket er saadanne Herrers visseste Løn for velgiort, naar de ikke kunne være hver Mand til Maade. For at gjøre et Tog til Estland, hvor han forsvarede Kirken, overlod Paven ham ogsaa en Deel af Tienderne. Dette, saavel som hans Brøders Misundelse, opvakte ham nogle Fiender og iblandt dem særdeles én, ved Navn Lauge Gudmundsen. Denne geraadede han ulykkeligviis i Hænderne, da han Anno 1250 besøgte sin Broder og nyeligen forsonte Fiende, Hertug Abel i Slesvig. Ved at leege Bret-Spil tilsammen, komme Brødrene i Trette og paa Tale om forrige Fiendtligheder. Abel tænkte, det var nu Tid at hevne sig, dog ville han ikke selv være Bøddel, men overantvordede ham til bemeldte hans Fiende L. Gudmundsen, som paa det Spørgsmaal, hvad han skulle gjøre med Kongen? Fik til Giensvar: alt hvad ham selv lystede. Hvad dette var, saa man, da han satte (223) den bundne Konge paa en Baad, rode ned ad Slie-Strømmen, og ved Møe-Sund, afhug hans Hovet, samt kastede baade det og Kroppen i Vandet. (***) men skiønt man med Jern-Lænker og Boyer, havde betyngt disse Levninger, saa de ikke skulle flyde op og komme for Dagen, skeede dog dette, og gjorde meget til et paafulgt Helligdom Rygte. Legemet blev først nedsat i Slesvig Dom-Kirke, hvor en Arm og Fod samt Jernlenkerne endnu vises, men det øvrige ligger i Ringsted-Kirke, hos fleere af samme Familie. Om denne Konges Canonisation, som ikke er mig saa gandske vis, item om de efter foregivende, paafulgte Mirakler og Guds Hevn, see lidet meere i Annal. E. D. T. I. p. 667.

(*) Iden af A. Magnæo udgivne Chron. Silandiæ hedder det p. 72 Ericus homo pulcherrimus & mitissimus miles, fuit omnibus supra modum amabilis & multa strenue fecit.

(***) Den af Stephano udgivne revis genealogia Reg. Dan. Skreven, som det synes, ved samme Tid, beskriver p. 211 de Poenitenzes Tegn, som Kong Erik lod kiende føt den Præst, man paa hans Begiering, hentede, da han ville skrifte, og gjøre det man paa den Tid, kaldte Boed for sine Synder. Haaret, siger Autor, som pleyede at være prydet med kongelig Smykke, afsleed han med egne Hænder, det deylige Ansigt sønderrev han med sine Negle (ungvibus erudeliter silcare) det Bryst hvori saa tappert et Hierte boede, stødte han, efter Tidens Leylighed, men sømmelig Straf, (poenis condignis) paakaldende derhos den naadige Gud om Barmhiertighed, endskiønt han kiendte sig dertil uværdig. Præsten gav han sin Kongelig Kiortel med gyldne Hefter og raade ham saa sagte, at skynde sig langt bort, hvilket denne og ikke forsømmende.

Abel.

Waldemari II anden Søn var, efter sit Navns Bemærkelse, et forfængeligt Gemyt, som ved bemeldte Broder-Mord, lignede mere Cain end Abel. For at faae den Krone, som han havde undraget sin (224) Broders Hovet, lod han, efter den Tids Sædvane, ved 24 Adelsmænd, sværge en falsk Eed, at

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

han ikke var skyldig i Kong Eriks Død, steeg saa paa Thronen, men besad den ikke længe; thi efter 2 Aars Forløb, ville han med Magt ydmyge nogle opøriske Friser, blandt hvilke en Møller, andre sige en Hiulmand, ved Navn Henner, mødte ham med sin Øxe, og afhug hans Hovet.

Guddommelig Hevn. Dette tillige med Kroppen, blev først begravet An 1253 i Slesvig Dom-Kirke, men da Kanikerne klagede at Abel, som en Gienganger, forstyrrede dem i deres Vigillier og Natte-Gange, blev det nedgravet i Pøler-Skoug, som nu er indsluttet i Dyre-Haugen, og der befæstet med en Pæl, skiønt Almuen endda indbildte sig, han blev ved spørge. Hans Afkom stundede efter Regimentet, men blev, for Faderens Skyld, afviist og fik dog, foruden det Slesvigske Hertugdøm, Svendborg i Fyen og Skielskøer i Siælland, som Arve-Gods, hvoraf ogsaa siden reyste sig megen Uroelighed

Christopher I.

Waldemari II tredje Søn, tilforn Hertug i Laaland, holdes for en god, men ingen lykkelig Regent. I den tilforn anførte gamle Genealogia Regum Dan. Roses han som tapper, medlidende og frem for sine Brødre kydisk, castitate a sratribus plurimum diserepans. Samme Steds forestilles han ogsaa som Gudfrygtig og Religionens Dyrker. Dette viser at hiin Autor, som levede paa samme Tid, ikke haver været af Erke-Biskop Jacob Erlandsens Tilhængere, thi disse udraabte ham for en Kiætter, og anklagede ham i Rom, ja satte ham endogsaa i Kirkens Bann, efter den Beslutning som Geistligheden havde gjort i det Kirke-Møde til Veyle 1256 ved hvilket Aar jeg in Anna- (225) libus Eccl. Dan. T. I p. 681 haver anført meere hid henhørende. Vist nok var Kongen nødt til at ydmyge det stolte Clericie, særdeles dets Formand bemeldte Erke-Biskop, som han lod sette i Fængsel, men derved opvakte sig fleere Fiender, og omsider sin Undergang, da han Anno 1259 døde i Ribe, meget uformodentlig, og umiddelbart efter at han der, af den Aarhusiske Biskop Arnfast, havde annammet det hellige Sacrament, saa at man holt for, han blev henrettet ved en forgiftet Oblat. En Ondskab som man maatte holde for uroelig, hvis ikke nogle fleere Exempler viiste Mueligheden.

Erik V. Glipping.

Saa kaldet, fordi hans Ord undertiden glippede, eller slog feyl. Han var en Søn af den forrige, og lige saa ulykkelig. Kom i sin Alders tiende Aar, paa Thronen, og blev snart indviklet i en skadelig Krig med Hertug Erik af Slesvig, Abels Søn, som ved Marsk Peder Findsens Forræderie, vandt det Slag paa Lohede, tog den unge Konge fangen og satte ham i 3 Aar paa Norborg Slot. Dette saae hans Faders Fiender, de Geistlige gierne, ligesom de fortsatte deres Proces ved det Romerske Hof, og lokkede Hertug Jarmer af Land-Rygen, med en Armee over til Siælland, hvor Kiøbenhavn blev indtagen og mange tusende Bønder ved Nested ihjelslagne. Siden førde han, mod Kong Magnus Ladelaas i Sverrig, en Krig, som ikke savnede Seyer og Ære, men var dog frygtløs og derhos en Anledning til Kongens ulykkelige Død, samt mange paafølgende Uroeligheder. Den Grund Rigets Feldmarkskalk Stygge var fraværende med Armeen i Sverrig, blev hans Hustrue Frue Ingeborg af Kongen (226) krænket (*).

Et nyt Konge-Nord. Denne Beskiæmmelse opvakte, saavel i hendes, som i Marskens vidtløftige Familie, saadant Had og Hevngierrighed, at de samtlig, paa Landstinget, opsagde Kongen Huldskab og Troeskab, passede ham op, naar han reed paa Jagt, som var denne Herrers Hoved-Lyst, og

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

overfaldt ham, Anno 1286 om Natte-Tide, i Finderup ved Viborg, hvor han ynkeligen af dem blev dræbt med 56 Saar, næsten alle i Hovedet, hvilket i min Ungdom, da det, ved en Forandring i Viborg Dom-Kirkes Chor, blev opgravet, saaes fuldt af firekantede Huller, giorte ved Strids-Hamre. Eftersom han i sin Døds-Stund, ikke fik Sacramentet, lagde man hos ham i Kisten, en liden Sølv-Eske med en Hostia og den Paaskrift:

Panis adest veræ donans sponsalia vitæ.

Erik VI Mendeved.

Tilnavnet meenes at grunde sig paa hans sædvanligen Bekræftelse, som Mænd, eller paa Troe og Love, hvilket hos ham var af Betydning, og svarede til det oprigtige og retskafne Væsen, som altid fandtes hos denne Herre, ja gjorde ham til een af Dannemarks priseligste (227)

(*) At den berygtede Rigens Marsk Stig eller Stygge, som siden opvakte saa megen Jammer og Uroelighed, var en drabelig Helt og velfortient Mand, som i Sverrig havde udrettet store Ting, det stadfæster særdeles Chronicon Nicol. Johannis Archiep. Lundens, in Reliqv. Mscript. Omnis ævi. Edit. O, de Ludovig. T. IX. P. 168 med følgende Ord An. CIDCCIXXV. Bellum fuit in orebro in Svecia, inter Svecos & Danos, & fugati sunt Sveci a Danis, die Beator. Viti & Modesti. Eodem anno stigothus Marscalcus Daniaë, qvi prius bellum vicerat, captivavit Waldemarum Regem Sveciæ, cum uxore sud Margareta, & deposuit eum de sede, & potenter inslituirt Magnum fratrem Ladelaas, loco fui, in Regem.

Konger. Han var ikkuns 12 Aar gammel, da det ynkelige Mord skeede paa hans Fader, hvis Hevn strax blev besluttet, og efter Haanden fuldført paa nogle af Morderne, men Hovet-Manden Marsk Stygge, med sit fredløse Tilhæng, drog til Norge, fandt der Beskyttelse og saa megen Hielp, at han, som ellers boede paa sit faste Søe-Slot Hielm, ikke langt fra Samsøe, aldrig faldt i Kongens Hænder, men idelig førde Avind-Skiold mod Riger, plyndrede og afbrændte adskillige danske Byer og gjorde den unge Konges Regimente meget usikker. Da Kong Erik ikke mindre end hans Fader og Farfader, havde nogle af Bisperne mistænkt for Utroeskab, trykkede han maaskee ogsaa nogle Uskyldige, og lod særdeles Erke-Biskop Jens Grand sette i et hart og langvarigt Fængsel paa Søeborg Slot, hvilket gjorde, at han ogsaa, efter forbemeldte vedelske Constiution, samt det gandske Rige med ham, forfaldt i Kirkens Interdict elle Bann, indtil han, ved en alt for underdanig Skrivelse, ydmygede sig for Paven, og fik Afløsning. Hans Svoger Hertug Erik i Laaland, og hans Broder Hertug Christopher, conspirerede hemmelig, dog forgiæves mod ham, og den Jydske Adel viiste sig saa uroelig, at han til sin Sikkerhed, lod bygge adskillige faste Slotter der i Landet. Uden Lands fik han ogsaa noget at gjøre, til sit Herredoms Befæstelse i Wenden, særdeles paa Rygen og i Meklenborg, hvor han ved Rostock lod bygge Slottet Danskborg. Sin Svoger, den ulykkelige Kong Byrge i Sverrig, maatte han hiælpe efter Evne, og da han af sit Land blev fordreven, give ham, med sin Dronning Margrete, Livs-Brød paa Solbecks Slot. Da denne Konges fire Formænd paa Rad, vare ilde tagne af dage, følgeligen deres bedste Forehavende afbrudte, men mange Misbrug, Uordner og (228) Urigtigheder havde indsneget sig i alle Stænder, saa matte han blive en Reformator, og altsaa giennemgaae mange Fortredeligheder. Dette lykkedes ham, ved Hiælp af hans Gudfrygtighed, Viisdom og Lyst til Retfærdigheds Hanthævelse. (*) Han var derfor meget

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Betænkt paa Lovenes Forbedring, og man maa høyligen beklage, at den Samling han lod giøre af Rigets adskillige Constitutioner, er alene tilovers i sin Titel: Congesta Menvedi (**). Da Fæderne-Landet endnu ikke havde noget Universitet, gav han Stipendia til de Danske, som for At studere, reyse til Paris. Stor Skade var det, at saa god en Konge maatte døe uden Livs-Arving; thi ag 14 Børn, var, kort for hans Afgang, ikkuns én Søn i Live. Denne toghans Moder Dronning Ingeborg, faae Uger efter Fødselen, paa en aaben Vogn med sig til Abramstrop, nu Jægerspriis, og lod ham under Veys, ved en Hendelse falde af sit Skiød, saa han døde, hvilket gik hende saa nær, at hun gav sig i St. Agnete Closter i Roskild, og døde kort efter, tillige med sin Herre An. 1319. De ligge begge bag Alteret i Ringsted Kirke.

(*) Latin)

(**) Det Est- og Laflandske Jus feudale, som efter, Pontani Vidnesbyrd p. 415 endnu bruges der i Landet, og var givet af Kong Waldemar II, blev af ham forøget og forbedret.

Christopher II.

Den forriges Broder og Statholder i Estland, men ham saa utroe og af saa slette Egenskaber, at Kong Erik, paa sin Døds-Seng (229) advarede Stænderne, det ville fortryde dem, om de toge ham til Konge. **En daarlig forarmet og foragtet Konge.** Dog skeede dette, da han ved sin Haandfæstning, som ingen dansk Konge tilforn havde udstedet, lovede alt hvad man foreskrev ham, men holt det ikke, og af denne saavel som fleere Aarsager, blev en ulykkelig og foragtet Herre, der tvende gange maatte undvige og igien antages af Stændernes Naade. Med Greve Geert af Holsteen og den slesvigske Hertug Waldemar, som var nær ved at giøre sig selv til Konge, laae han idelig i Strid, og slap eengang efter den anden, med Tab. Knud Paars, som han havde opløftet til fyrstelig Værdighed og fleere af Adelen, vare ved Penge-Laan, blevne hans Herrer. Derover beskattede han de ringere Stænder og Geistligheden destomeere, holt ikke Ord, havde ikke Myndighed til at hanthæve Retten (*) lod Biskop Tycho af Børgelund fængsle, forfaldt i Pavens Bann, og førde samme med sig over Undersaatterne. Summa, han holdt saa ilde Huus, at baade Ære og Velfærd gik i Løbet, thi til at føre sin Kongelige Huusholdning, havde han, af alle Rigets Lehn, intet meere forbeholden, end Nyeborg- og Skanderborg-Amter, resten var forpantet til bemeldte Herrer og til hans Halvbroder Grev Johan af Bagrien, hvis Tienere holt saa ilde Huus i Skaane, at den Provintz overgav sig til Kong Magnus Smeck i Sverrig, som afkiøbte Greven med den Capital, han havde laant derpaa. Omsider var han i (230) sit eget Land saa lidet agtet, at han for Efterstræbelse, maatte skiule sig i Peder Hvitfelds Huus i Saxkiøbing, hvor tvende laalandske Junkere grebe ham, for at overleveres sin Halvbroder Greve Johan, da han kort derpaa, tog sin Død af Skamfuldhed og Græmmelse, Anno 1330, og blev begravet i Soer Closter.

(*) Nullam Justitiam fecit, sed magis tyrennidem exerent. Veriatem in verbis non-habuit, nimirum lubrius fuit, communitatem graviter taliavit. Saa siger en gammel Codex udgiven af Cantzler De Ludevig in Releqviiis Msltor, omnis avi Tom. IX. No. P. 100.

Waldemar III Atterdag.

Det Kongeløse Land længe ulykkeligt. Paa Christophers Død fulgte et saa kaldet Interregnum eller Kongeløst Regimente i syv Aar, skjønt man kand sige, det var Kongeløst længe førend han

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

døde. Da der nu var ingen Konge, saa fandtes desto flere som gjorde sig selv til Konge og vovede hvad de ville. I det adsplittede Riges Provintzer regerede Panthaverne, særdeles de Holstenske Grever, efter eget Behag, og da de ikke kunde haabe, at ville vare ret længe, saa forsømede de desto mindre deres Tid, og udsuede Indbyggerbe indtil Blodet, hvor over særdeles den jydsk Herremand Niels Ebbesen af Nørre Riis, blev saa opbragt, at han til sit Fæderne-Lands Frelse, vovede en Gierning som i andre Omstændigheder, vist nok var lastværdig, men her blev regnet ad officia boni eivis, Nemlig Anno 1340 gav han sig, med lidet Mandskab, om Natte-Tid ind i Randers, og dræbte ret lumsk Greve Gerhard af Holsteen, gemeenligen kaldet den Kuldede Greve (*) endskiønt denne havde 4000 Mand liggende i Byen hos sig, saa at Ebbesen maa have vidst god besked, (231) **Patriotisk Nidkiærhed.**

(*) Tilforn havde Ebbesen været i Grevens Tieneste, men taget sin Afsked og dernæst, efter den Tiids Brug, tilsagt ham Feide, eller advaret at han ville staae ham efter Livet. Han døde siden i en Beleyring for Skanderborg og blev ikke steilet af Grevens Tilhængere, som den Holsteenske Chrønik urettelige foregiver.

Eller og havt nogle med vidende Venner paa Stedet; thi han holt sig vel mod de faa, som i en Hast grebe til Værge, og kunde ikke forfølge ham længere end til Randers Broe, hvilken han kastede af, og slap lykkelig derfra: Virkningen var, at flere af hans Landsmænd fik Mod og dreve de fremmede Giæster af Landet. I Sieland og andre Provintzer forefaldt mange Skiermyzler imellem Adelen og de Holsteenske Soldater, som snart gave, og snart fik blodige Pander, stak Landsbyer og Herregaarde i Brand, og toge for sig, alt efter som de vare stærke til. Her syntes det let at fiske i rørte Vande. **Selvgiort Konge.** Hertug Waldemar af Slesvig, Eriks Søn og Abels Sønne-Søns-Søn, søgte at stige paa den danske Throne, regnes ogsaa af nogle, skiønt urigtig, blandt vore Konger. Men det gik ham ikke an, efter at Niels Ebbesen havde giort i Randers som sagt er, og Holsteenerne maatte flye af Jylland, var den slesvigske Waldemar Haab ude. Ligesaa lidet ville det Trin lykkes for Printz Otto, Kong Christophers ældste Søn, som først havde forsøgt det, og af Greb Geert blev slagen ved Viborg samt tagen til fange.

Om Dannemarks yderlige Elendighed, har en Monk paa den Tid, giort en saa kaldet Planctum eller ynkelige Klage-Vise, som læses vidtløftig hos A. Huitfeldt. Der tiltales Fædernelandet, med følgende Ord, blandt mange flere af samme Slags:

*Flos Regnorum exstit isti,
Coronata gloria,
Aliorum invasisti
Fines, cum Victoria & c. & c. (232)
Jam recessit, quæ præcessit
Tota illa Gloria,
Et accessit, quæ successit
Multiplex meseria & c & c.
Sterneris sperneris
Plurima dispendia & c.*

Kong Waldemars Snildhed. Omsider kladte Rigets betrængte Stænder den yngste af Kong Christophers Sønner Prinds Waldemar, hiem fra Kaiser Ludovici Bavari, hvilken var giftet med

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Kaiserens Søn. Alle retskafne Patrioter omfavnede ham med Glæde, og han viiste sig snart at være den, som Guds Forsyn havde udseet til deres Frelse af et fremmet utaaligt Aag. Tilnavnet Atterdag, tog man af hans Statistiske Mundhed: I Morgen er det atter Dag, forstaae, han ville temporisere, betænke sig, og vise at den som vinder Tid, vinder meget. Faderens Skade havde gjort ham klog, og man fandt ham i Nødsfald behiertet, men ellers fuld af Snildhed, ja undertiden heel treedsk og snedig, i at indløse og sanke Rigets adspredte Provintzer, være sig ved List eller Magt. Her over maatte han høre ilde hos nogle, men blev af andre roset og admireret som en Mæster i Regerings-Konsten (*Latin 232) Naar en Panthaver ikke med billige (233) Vilkaar, og Penges <tilbud, kunde overtales til at vige, drev han ham ud, og ligesom Grev Johan af Bagrien ikke havde Magt, at selge til Kong Magnus Smeck de Skaanske Provintzer, hvilke han selv ikke havde som Eyendom, saa var Waldemar ikke heller scrupul us i at tage dem tilbage ved Intriguer. Med da de mægtige Hanse-Stæder, som bøde ham Spidsen, havde han meget at giøre og tilføyede dem, ligesom de ham, stor Skade ved Caperie og Plyndring, saavel som ved aabenbar Feide. I hans Tiid, nemlig fra 1348 til 50, indfaldt den sorte Død, en Pest som dræbte, over heele Europa meere end den halve Deel af Menniskene. Ikke desto mindre efterlod han sig Riget i temmelig Velstand. Est- og Lifland som laae ham alt for langt fra Haanden, og kaastede meget at forsvare, solgte han til Ridderne af Sværd-Ordnen, for 18000 Mark Sølv, og brugte de Penge, som til mange fleere Reiser, saa og særdeles til en Andagts-Reise, da han besøgte den hellige Grav, og der lod sig slaae til Ridder. Dette syntes saa meget underligere, som han, i Religions-Sager, passerede for en (234) Fritænker. Dog vil Joh. Gremmius, som in Act.Societ- Reg. Hafn. Haver givet mange rare Anecdoter til hans Historie, ikke holde det meget laconiske Brev, ved hvilket han skulle have sendt Paven sin Religion tilbage, for at være andet end en Opdigtelse, hvilket staaer derhen. Endelig døde han af Podagra, Anno 1375 paa sit Slot Gurre i Kronborg Amt, hvor han siges at have ønsket sig en evig Boelig, frem for i Himlen. Hans Liig blev begravet i Soer. See meere om ham Annal. E. D. II. p. 29 seqv.

Margreta og tillige Olaf III.

Moderen arfver sin Søns Crone. Kong Waldemars eeneste Søn Christopher, Hertug af Laaland, døde for Faderen, følgelig var Margreta næste Arfving. Hende giftede han meget ung (*) ned Kong Hagen i Norge (***) med hvilken hun levede i fiorten Aar, og havde en Søn ved Navn Olaf, som de danske Stænder 1375, hyldede tiul Konge, under Moderens Formynderskab. Han døde ung, nemlig i sit syttende Aar, og saa vel de Norske som Danske, havde seet saa store Prøver paa Dronning Margretes Duelighed til Regimentet, at de bade Hende, som Sønnens eeneste Arfving, fremdeles beholde det Scepter, hvilket hun allerede (235) havde viist sig saare beqvem og værdig til at føre.

(*) Efter Hvitfelds Regning skulle hun være giftet An. 1363, altsaa elleve Aar gammel den Gang, hvilket synes her til Lands unaturligt. Snarere biefaldes T. Torfæi Regning, som Hist. Norw. T. IV. P. 495. siger, hun holt Bryllup 3 Aar sildigere nemlig 1366.

(***) Hannem var ellers en anden Brud bestemmet, nemlig den Holsteenske Greves Henrici Ferrei Daatter, som allerede var under Veys, men af den snedige Kong Waldemar blev opholdt i Dannemark, med Lutter Høflighed, indtil han underhaanden fik den Sag omgiort, og sin Datter Margreta opsendt til Norge i Steden for den anden, som af Sorg udvalte Kloster Levnet.

Margreta som Anno 1386 blev Enke, var vel voxen, veltalende, yndig af Ansigt, mandig af Mod og Hierte, samt derhos saa beleven og omgængelig, at hun i en ringere Stand, havde fundet mange

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Beilere. Hendes Fader Kong Waldemar, af hvilken hun syntes at have arvet alene de gode Egenskaber, nemlig Forstand, Frimodighed og uretlig Flid, beklagede ofte, at hun ikke var af andet Kiøn, da hun dog i sit eget, fandt Leilighed til at indlegge langt mere Ære, end maaskee ellers havde været mueligt, thi baade uden og indenlands, saae man paa hende, saasom paa en Raritæt blandt de Kronede Hoveder. (*latin 235)

Hun var vel værd. Hendes Sind, smag og Hue stod ikke til Tidsfordriv, Gøglerie og Lapperier, men til den almindelige Velfærds store Hovet-Sag, nemlig Nationens Opkomst, Forsvar og Forbedring i Brugen af dens Nærings-Midler. Selv viiste hun sig saa god Huusholderske, at hun i kort Tid, uden andres Fornærmelse, sankede stor Riigdom og Forraad. I Landet reiste hun flittig omkring, for at tale om noget deslige med Undersaatterne, men allermeest for at høre Deres Klagemaal og at see til med Embeds-Mændene, ja at see dem med egne Øyne noget nøyere paa Fingerne, end de havde ventet. Ved saadan Omgang skeede det, at endskiønt hendes Farfaders Kong Christophers slette Huusholdning, som tilforn er viis, (236) havde fordybet Dannemark i yderste Elendighed, og den sorte Død samt Krig med Hanse Stæderne, havde i hendes Faders Tid, lagt mange Velfærds Forhindringer i Veyen, befandt sig Dannemark dog mod Enden af det fiortende Seculo, i saadan florerende Tilstand, at da hun Anno 1388 af den Svenske Konge Alberto haanligen blev udesket til en Krig (*) endogsaa paa en vis bestemt Tiid og Sted, nemlig Fallene-Mark i Vester Gotland, saa lod hun sig ikke længe trodse. Kong Albret rustede sig paa det bedste, og da han ikke havde Tillid nok til sine egne, som og elskede ham ikkun lidet, saa bestyrkede han sin Hær med Tydske Hielpe-Tropper, blandt hvilke vare Hertug Bugislaf af Stargard, Gev Otte af Rupin, og Greve Gerhard af Holsten. Margreta mødte med sine Danske og Norske, hvis Anfører var Iver Lycke.

Giendriver Kong Albrets Forhaandelse. Der fandt Overmod sin Overmand. De Danske triumpherede saa fuldkommelige, at hverken Kong Albrect selv, hans Søn Erik, eller nogen af de tydske Hielpere, kunde undflye, da han som en Fangen Mand, kom for hendes Øyne, spurde hun, om hans Ærende var, maaskee at staae Fadder til det Barn, hun skulle have avlet med Abbeden paa Soer, og efterdi han havde giort Løfte om at ikke sette sin Kongelig Hue paa, førend han havde overvundet Margrete, saa lod hun hans (237) Hovet bedække med en Vadmels Hue, syn alen Lang. (**)

(') Aarsagerne vare deels Strid om Grendserne, deels at Kong Albert førde 3 Kroner i sit Vaaben, og gav sig ud for Konge over de tre Nordiske Riger, deels ogsaa hans haanlige Taler om hendes Person, som kaldtes Kong Brogeløs i. e. Buxerløs, item Margrete Monke-Oeye, hvilket Øge-Navn sigtede til Abbeden paa Soer, hendes Skrifte-Fader, som ikke undgik den Mistanke, man ofte, og ikke altid uforskyldt, kaster paa ugifte Personer af geistlig Stand, naar det andet Kiøn fatter stor Fortroelighed til dem.

(**) Petrus Minorita som har villet continuere Saxonem, gjør den 15 Alen lang, og endda et vedhængende Slæb af 19 Alen. Margreta Alberto captivo fecit fueri caputium de Burello, qvindecim ulnarum, cum Liripio novendecim ulnarum.

Calmarkse Union. Siden forvarede hun denne store Giæst paa Lindholm, og strax efter paa Kalundborg Slot, hvor det høye Taarn i Folen, som kaldste den Høyeste Hest i Dannemark, blev hans Herberg i syn samfulde Aar, efter hvilke hun lod sig overtale af adskillige Fyrster og Hanse-

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

Stædernes Sendebud, samt under deres Caution, at slippe ham løs med Løfte, aldrig meere at stunde efter Sverrigs Crone. Derpaa lod hun sin, som Søn og Arfving antagne Fetter Printz Erik af Pomern, hylde i Sverrig og fuldførde sit Forsæt om at stifte en stedsevarende Foreening imellem de trende Nordiske Riger, af hvilke et hvært skulle have Kongen Boende hos sig, tre Maaneder om Aaret, og ellers i alle Ting nyde lige god Ret og Skiel, samt regeres efter sine egne Love og ved Embeds-Mænd, tagne af dets egen Nation. Dette skeede i Calmar Anno 1397 og kaldes den Calmarkse Union. Men saa viselig og vel som det syntes, og efter blot Speculation i Forveyen, maatte synes enhvær fredelig sindet Menneske-Ven, saa haver dog gode Margretes redelig Hensigt, forstaae saa vidt Dannemarks Foreening med Sverrig angaaer, hvor discordia Semina rerum ikke have taalt det. Derimod er Foreeningen imellem (238) Dannemark og Norge, hvilken og var ældre end den Calmarske Union, befundet baade muelig og gavnlig, tilfelles Bestyrkelse og broderlig Hielp i allehaande Tilfælde. En Hovetfeil begik Margrete, hvilken de Statskyndige ikke holde hende til gode, nemlig denne, at da de Slesvigske Fyrsters Stamme, Anno 1386 i Hertug Henrich bar uddøet, og dette vigtige Lehn Kronen hiemfaldet, forlehndede hun det atter til de Holsteenske Grever, og lagde Grund til den store Krig, som hendes Eftermand Kongf Erik af Pomern siden maatte drages med, ligesom samme Strids-Æble, i følgende Tider, haver givet Anledning til mange Ulykker for Dannemark. Endelig gik denne store Dronning alt Kiøds Vey, Anno 1412 og det inden Skibs-Borde, paa Reisen fra Flensborg til Kiøbenhavn. Hendes Liig ligger i Roskilde Dom-Kirke Chor.

Erik VII.

Medregent. Med Tilnavn af Pomern, hvor hans Fader var Hertug Uratislaus VII. Giftet med den Meklenborgske Prinsesse Maria, en Daatter af den Danske Prinsesse Ingeborg, Waldemar III. Daatter-Daatter. Denne sin Søster Daatters Søn, som egentlig hedde Henrich, men de Danske til Behag, kaldte sig Erik, antog Margreta Anno 1396 for sin Arfving og Medregente, efter hendes egen Søn Kong Olaf var døet barnløs, saa at Erik i sexten næstfølgende Aar deede den Kongelige Myndighed med hende, men ogsaa undertiden miebrugte den, mod hendes Villie, ja til hendes Fortred. Dog lempede hun i sin øvrige Leve-Tid, alting saaledes, at hans Feil enten kunde skiules eller forbedre. Imidlertid maa ikke heller negtes, at han jo af Begyndelsen tegnede til at blive en god Regent, og lod sig særdeles Dannemarks Velfærd gaae til Hierte, samt stræbte ligesom Waldemar (239) og Margrete, at afskaffe mange Misbrug og Forsømmelser i den almindelige Velfærd, men mødte, ligesom alle Reformatorer, tusende Vanskeligheder, Modsigelser og Modstand. De Svenske kededes snart ved ham, fordi han meest boede i Dannemark, og heldst befordre fremmede i deres Land. **En liden Fiende ey at foragte.** Adskillige gange gjorde de, efter adskillig Forsoning, paa nye Opstand imod ham, og troede ikke de sidste Løfter, da de forrige saa ilde opfyldtes. Der i Landet forsaae han sig allermest med at gjøre sig en vittig og tapper Mand, ved Navn Engelbret til Fiende. Dennes maaskee ikke ugrundede Klagemaal over Udsuelse ved fremmede Plage-Fogeder, blev afviist med de Ord: gak din Vey. Den kekke Engelbret svarede: jeg vil gaae, men ogsaa komme igien en anden gang. Manden holt Ord, styrkede den allerede oprørte Almue, fordrev de Danske Embeds-Mænd og tvang Rigsraadene til at opsigte Kong Erik den tilsagte Troeskab.

Stor Krigsmagt uden Seyer. I Dannemark var han, af samme Aarsag, ikke heller meget elsket, særdeles efter Margretes Død, da han i 26 Aar besad Thronen alene, og ikke altid brugede den Forstand, som han ellers af Naturen var begavet med, men ofte lod den vige for Viin, Qvinder og heftig Vrede, endogsaa mod sin Dronning Phillippa af Engelland, en viis og dydig Dame, som i

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

hans Fraværelse, eengang forsvarede Kiøbenhavn, mod Hanse-Stædernes Flode. Med de Holsteenske Herrer, laae han baade først og sidst i blodige Krige, om det Slesvigske Lehn, som Kayser Sigismund tilkiendte ham, men Hanse-Stæderne hialp hans Fiender at beholde, endogsaa naar han, saasom Anno 1417 efter Hvidtfeldts troværdige Beretning, førde hundrede tusinde Mand i Marken, hvilken ellers ingen Dansk Konge haver giort. Naar han havde (240) Folk, fattedes ham Anstalter til deres Underholdning, saa de forløbe og Resten blev slagen. Naar han fik Overhaand, foer han grummelig af Sted, saasom paa Femern, hvor man knaap skaanede Barnet i Vuggen. Dette og andet meere ville han, efter den Tids Overtroe, udsone ved en Andagts-Reise til den hellige Grav, hvor han under veys, stod i Fare for at falde i Sarasenernes Hænder. Af Undest for sin Lands-Mænd, skilte han Dannemark ved Land-Ryggen, hvilket opvekkede noget Knur, og ikke mindre, at den Mønt, han lod slaae, fordervede Kiøbmandskabet.

Hastig Resolution snart fortrydt. Gierne ville han fare til Søes, endskiønt det vaade Element ofte førde ham i Fare og Skade. Omsider da han ikke kunde faae Stænderne til at udvælge som Eftermand, hans Farbroders Søn, Hertug Bugislaus af Pomern, var ogsaa bleven gammel og tret af mange Fortrædeligheder, ja ligesaa kied af sine fleeste Undersaatter, som de af ham, fattede han en Resolution, som dog siden fortrød ham, og han gierne ville have kaldet tilbage, nemlig Anno 1437, uden Afskeed, dog ikke uden at tage alle forefundne Clenodier og Kostbarheder med sig, forlod han Thronen og udvalte, som en privat Mand, sin Boelig paa Gulland, hvilket han alene ville have forbeholdet, og man lod det skee, for at skilles høflig ved ham. Derfra lod han, ligesom andre saa kaldte Vitalianer paa den Tid, drive Fribytterie i Østersøen. Hermed saa man ogsaa nogen Tid igiennem Findre, under Paaskud, at det var hans Næring og skeede meest paa Hanse-Stædernes Omkostning. Men da det dog i Længden ikke kunde taales, og han merkede Uraad, var Rydenvælde i Pomern hans sidste Tilflugt, hvor han døde 72 Aar gammel Anno 1459. (241)

Christopher III.

Lovenes Forbedring. Til Forskiel kaldet af Bayern, hvor hans Fader Pfalz Greve Johannes var giftet med Prinzesse Catharina, Kong Eriks Syster, eller en Datter-Datters-Datter af Kong Waldemar III. Ham, saasom en Printz af det ældgamle Konge-Blod, indhentede de Danske, efter Kong Eriks Undvigelse, An´1438. De Norske og Svenske samtykkede i samme Val og lode ham høytideligen krone, hvær hos sig, nemlig i Opsloe, Upsal og Ribe, paa hvilket sidste Sted, en Forsamling af fyrstelige og adelige Herrer gjorde saa kostbare Solenniteter, som neppe tilforn vare seete her til Lands. Af Person var Kong Christopher ikkun liden, men af Forstand og Hierteslag vel skikket til sin Værdighed, og gjorde i sin korte Levetid, hvad han kunde, til Lovenes Forbedring og Handlens Opkomst. Han gav den Danske Birke-Ret, saa og de fleeste Kiøbstæder de Prilegia, som sigtede til deres Opkomst; og i den Agt at dæmpe Hanse-Stædernes Overmod, som tilegnede sig næsten et Monopolium i Norden, gjorde han de Anstalter, som hans Døds_fald ikke lod komme til nogen Virkning, heldst da han i Landet selv, fik at gjøre med de Jydske Bønder, som An. 1441 begyndte et Oprør mod Adelen og førde 2500 Mand i Marken mod den Kongelige General Eske Brok, hvilken maatte bukke for dem, skiønt de, efter den første Seyer, tabte det andet Slag og bleve dæmpede. I Sverrig syntes det ikke, at denne Konge vandt Undersaatternes Hierter, thi strax ved Kongens Bryllup, knurrede deres Sende-Bud, da dem syntes, man gjorde for lidet af dem, og for meget (242) af den inførte Bayerske Adel (*)

VIII. Cap. Om den Danske Nations ec. – IX. Cap. Om Folke-Mængdens ec.
X. Cap. Om den Danske Nations ec. – XI. Kort Udtog af alle Danske Kongers ec.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus I 1. Bind, 1769

(*) De med Kong Christopher af Bayern i Dannemark indkomne og siden der mægtig udbredte adelige Familier, vare de Bilder (ikke Biller som ere ældgamle danske) Lindenover, Paszberger, Poisecker, Skrammer, Walkendorfer og Ulfelder.

Det forrige Klagemaal, at Embederne besattes med fremmede, fik ingen Ende, og at man saae igiennem Fingre med Kong Eriks Caperier paa Gulland, gjorde Kiøbmændene misfornøiede. Nogle Svenske vandt Kongen, ved at vinde Gouverneuren Carl Knudsen, til hvilken han overlod Finland paa Livs-Tid. Dog, da han ikke kunde gjøre Mirakler til at afværge Misvæxt og dyr Tid, saa den Svenske Bonde maatte æde Barke-Brød, fik han hos dem det Øge-Navn af en Barke-Konge. Kong Christopher fandt altsaa i kort Tid, at Kronen var af tung Metal, og at tre saadanne vare tungere end en. Dog døde han ikke af Sorrhig, men af en Pestilenzialsk Sygdom i Helsingborg An. 1448 uden at efterlade sig nogen Livs-Arving af sin Gemahl Dronning Dorethea, som siden ægtede hans Eftermand Kong Christian I.

Riget Arvingsløst. Imidlertid var Skioldungernes ældgamle Konge-Stamme ikke endnu slet uddøet; thi Hedevig, Grev Gerhard af Holsteen hans Daatter, var giftet med Grev Didrich den lykkelige, eller som andre kaldte ham, den stærke af Oldenburg, og havde med ham Kong Christian den første, saasom det nu høystpriselige Oldenborgske Huses Stam-Fader, hvis Navn ligesom hans Sæd, blive i Velsignelse, indtil Verdens allersidste Dage. Denne store Konges Moder, bemeldte Hedevig, var af Skioldungernes Blod, da hun i lige Linie nedstammede fra (243) Kong Erik Glippin, hvis Daatter-Daatter, Sophia af Werle, havde til ægte Greve Gerhard den Store af Holsteen, og altsaa var en Mor-Faders Farmoder til høystbemeldte Kong Christian den første (*).

(') Dette Slægtskabs-Baand imellem Skioldungerne og den Oldenborgske Stamme, oplyses meget udførligen og vel, af vores lærde Hr. Etatz-Raad Carstens i en egen grundig Afhandling, som kand læses i Actis Societ. Reg. Hafn. T. VIII p. 329. sqq.

Skioldungernes Stamme haver Samfund med den Oldenborgske. Dog begyndes her en nye Periodus i Dannemarks Historie, ved Kong Christian den første, ligesom midt i det ellefte Seculo, begyndtes en saadan Periodus, ved Kong Svend Estridsen. Denne var ogsaa fremmet paa Fæderne Side, men paa Møderne, en Datter-Søn af Kong Svend Tiugskiægh, følgelig af Skioldungernes Byrd og Blod. Om vore høystpriselige Konger af den Oldenborgske Slegt, kand siges det samme: Paa Fædrene-Side nedstamme de fra den store Wittekind, de Sachsers Konge; men paa Møderne, som sagt er, ved den Oldenborgske Grev Didrichs Gemahl Hedevig, og dennes Oldemoders Oldemoder Sophia, fra Kong Erik Glipping, men i hans Person fra Kong Svend Estridsen, og i denne fra Dannemarks allerførste Konge, Skiold som var Othins Søn.

Ingen saa gammel i Europa. Naar dette settes forud, da er Følgen denne, at blandt alle nu værende Europæiske Konge-Slægter, findes ingen, som med nogen Kundskab om sin Herkomst, end mindre om en bestandig Fødsel paa Thronen, kand opstige saa høyt i Alderdommen, nemlig indtil det nittende hundrede Aar. (244)